

**DOLNY
ŚLĄSK**

www.dolnyslask.pl

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2020

Szanowni Państwo,

Oddajemy w Państwa ręce dokument, który, mam nadzieję, stanie się realnym planem rozwoju Dolnego Śląska na najbliższych osiem lat. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 jasno wytycza cele i kierunki rozwoju naszego regionu. Syntetycznie prezentuje nasz potencjał i określa wspólną płaszczyznę działań subregionów. Perspektywą Strategii i racją jej bytu jesteście Państwo – mieszkańcy Dolnego Śląska.

Przed nami niewątpliwie trudne lata, będące konsekwencją światowego kryzysu. Tym bardziej należy rozważnie wykorzystać czas pozyskiwania funduszy unijnych. Te pieniądze trzeba dobrze zainwestować, żeby później nasz region rozwijał się dzięki temu, co sami wypracujemy. Priorytetem dla samorządu województwa jest stworzenie dla naszych przedsiębiorców dobrych warunków rozwojowych i przyciągnięcie nowych inwestorów. Mamy ku temu mocne atuty: położenie na styku granic z Niemcami i Czechami, bogactwa naturalne, niezwykle walory krajobrazowe i kulturowe oraz mocny kręgosłup komunikacyjny.

Kolejnym filarem, na którym planujemy oprzeć rozwój Dolnego Śląska, jest turystyka. Zwiększając wachlarz usług w tej branży, umiejętnie wykorzystamy walory przyrodnicze i kulturowe naszego regionu.

Na tej solidnej bazie zbudujemy region oparty o przemysł, usługi i turystykę. Nasza gospodarka będzie wsparta nowoczesnymi technologiami. Prężnie rozwijające się przedsiębiorstwa zapewnią pracę absolwentom naszych uczelni oraz szkół technicznych i zawodowych. To wzmocni potencjał ekonomiczny miast i mniejszych miejscowości.

Końcowym efektem tego procesu będzie stworzenie strefy ekonomicznej, silnie oddziałującej na kraj i Europę. Ta polityka rozwojowa sięga znacznie dalej niż do 2020 r. Wierzymy, że za kilkanaście lat w naszym regionie będzie funkcjonować kilka tysięcy firm produkcyjnych, nastawionych na potrzeby całej Europy, a także na eksport poza nią. Aby sprostać tym wyzwaniom, musimy rozbudować układ komunikacyjny, zapewnić bezpieczeństwo energetyczne oraz dostęp do infrastruktury informatycznej i technicznej.

Niniejsza Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020 to efekt wielomiesięcznej pracy kilku grup ekspertów i pracowników administracji samorządowej. Formalnie proces ten rozpoczął się Uchwałą Nr VIII/109/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku. Prezentowany dokument nawiązuje do poprzednich strategii, które powstały na Dolnym Śląsku w ubiegłych latach i rozwija ideę gry o region profesora Jana Waszkiewicza.

Pracę nad tym dokumentem koordynował dr Jerzy Tutaj – Członek Zarządu Województwa Dolnośląskiego - odpowiedzialny za rozwój regionalny. Czynnici uczestniczyli w tym procesie eksperci, pracownicy naukowcy, przedsiębiorcy i przedstawiciele samorządu województwa. Proces tworzenia zapisów strategicznych wsparty był rzetelnymi analizami oraz wnioskami i sugestiami napływającymi od partnerów społecznych, przedstawicieli władz lokalnych, a także od powołanych specjalnie dla celów debaty nad wyzwaniami Dolnego Śląska – subregionalnych forów dyskusyjnych. Wyróżnienia wymaga także wkład merytoryczny wynikający ze współpracy z profesorem Januszem Zaleskim i profesorem Romanem Galarem oraz członkami Rady Rozwoju Dolnego Śląska. Inspiratorami też dotyczących sfery gospodarczej byli Ryszard Petru i Krzysztof Domarecki.

Prezentowany dokument pomyślnie przeszedł proces konsultacji społecznych, które odbywały się na terenie całego Dolnego Śląska. W ponad sześćdziesięciu spotkaniach wzięli udział mieszkańcy Dolnego Śląska, samorządowcy, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele środowisk naukowych. Doświadczenia i wnioski zdobyte podczas konsultacji zostaną uwzględnione w projektach realizowanych w nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020.

Rafał Jurkowiak

Marszałek Województwa Dolnośląskiego

Spis treści

Wprowadzenie	5
1 Diagnoza prospektywna	8
2 Cele Strategii	24
3 Terytorialny wymiar polityki rozwoju	28
4 Ramy finansowe	36
5 System wdrażania	38
6 Makrosfery	41
7 Monitoring SRWD i system wskaźników	58

Wprowadzenie

Strategia jest narzędziem stymulowania i projektowania rozwoju, które kierunkuje działania władz oraz wskazuje obszary wymagające regulacji i finansowania. Aby strategia była skuteczna, musi być adaptacyjna, pozwalając na płynne dostosowanie się do zmiennych warunków, jednocześnie pozostawiając niezbędną swobodę do tworzenia programów i projektów wykonawczych.

Strategia wyraża interes publiczny postrzegany z poziomu regionalnego, a sprawy lokalne rozważa jedynie w zakresie ich związków ze sprawami regionu. Strategia jest aktem wyboru – selekcjonuje cele i ogranicza zadania, aby to, co najważniejsze, stało się realne, poprzez koncentrację środków i kumulację działań. Nowa Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 podkreśla specyfikę każdej części regionu i stara się odnaleźć indywidualne rozwiązania dla każdego miejsca, odpowiednie do jego charakterystyki, wyzwań i potrzeb. Strategia pomaga zrozumieć powiązania pomiędzy różnymi aspektami rozwoju i rozpoznać rolę poszczególnych uczestników tego procesu. Przygotowuje to podstawy przyszłego partnerstwa, proponując każdemu świadome włączenie się w realizację zapowiadanych zmian. To dokument programowy, który określa cele rozwoju i stwarza ramy dla przyszłych projektów, ale nie wskazuje jeszcze precyzyjnie, co i z jakich środków zostanie zrealizowane.

Gospodarka światowa i rozwój regionów opierają się obecnie na trzech zasadniczych filarach: zasobach, produkcji oraz usługach. Dolny Śląsk jest regionem, który w tych sferach posiada znaczny potencjał. Bogactwa naturalne oraz zasoby wiedzy Dolnego Śląska pozwalają projektować model gospodarczy regionu, w którym głównymi gałęziami będą: produkcja, nowoczesne technologie i usługi wyższego rzędu, wykorzystujące walory środowiska przyrodniczego i kulturowego. Pozwoli to na zwiększenie znaczenia Dolnego Śląska jako silnego regionu gospodarczego, realizującego model wzrostu złożony z:

Schemat 1. Model gospodarczy.

- **„Autostrady Nowej Gospodarki”** – obszaru dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych),
- Obszarów o **wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych**, w tym głównie: Przedgórze Sudeckiego i Sudetów, Borów Dolnośląskich oraz północnego bieguny – Doliny Baryczy, a także **obszarów bogatych w zasoby naturalne**, gdzie nowoczesna gospodarka oparta będzie na wykorzystaniu unikatowych zasobów, wspieranych działaniami w sferze energii, klimatu, krajobrazu i zdrowia.

Te dwie grupy obszarów, tworzące podstawy modelu gospodarczego województwa, wymagają powiązania i skomunikowania infrastrukturalnego. Na znaczenie i potencjał gospodarczy regionu wpływa również jego położenie geograficzne, czego konsekwencją będą wzrastające powiązania transgraniczne i wynikające z tego nowe możliwości współpracy.

Proponowany model rozwoju powinien opierać się na trzech zasadniczych filarach, którymi są przedsiębiorczość, edukacja i demografia. Dorobek lat intensywnego wzrostu i znaczących inwestycji powinien być wzmocniony poprzez rozwijanie zaangażowania społecznego i zwiększoną aktywność sektora prywatnego. Ważne jest także budowanie współpracy samorządu, przedsiębiorców i nauki. W sferze publicznej, w nadchodzącym okresie konieczna jest daleko idąca koncentracja na projektach i zadaniach kluczowych, ponadlokalnych i o wysokiej wartości dodanej dla regionu. Zachowana powinna być przy tym równowaga społeczna, wyrażona m.in. poprzez włączenie wszystkich grup społecznych, w tym przede wszystkim młodzieży, seniorów i niepełnosprawnych. Rozwój regionu powinien być w głównej mierze oparty o własny potencjał, co określa się mianem "rozwoju endogenicznego". Ten model „życia za swoje” musi być wspierany przez władze publiczne.

- **RACJONALNE DECYZJE**
- **POROZUMIENIE**
- **NOWY OBSZAR WZROSTU**
- **TALENT**
- **KREATYWNOSĆ**
- **KONCENTRACJA**

Okres 2014-2020 to czas następnego zastrzyku finansowego z Unii Europejskiej, który należy niezwykle racjonalnie i efektywnie wykorzystać. W związku z tym, że problemy rozwojowe grupują się obszarowo, bez względu na granice administracyjne, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego proponuje terytorialne odniesienie działań rozwojowych. Polega ono na określeniu obszarów integracji oraz obszarów interwencji – czyli wsparcia środkami zewnętrznymi w ramach polityki regionalnej państwa i województwa. Strategia zwraca zarówno uwagę na rozwój takich obszarów, jak: Wrocławski Obszar Metropolitalny i Legnicko-Głogowski Okręg Przemysłowy, jak też nowych obszarów wzrostu, w tym Aglomeracji Jeleniogórskiej i Aglomeracji Wałbrzyskiej. W tym celu Strategia wydziela w regionie dolnośląskim częściowo nakładające się na siebie tereny o jednorodnych problemach rozwojowych, dla których proponuje się zróżnicowane działania i instrumenty adekwatne do identyfikowanych potrzeb.

W części diagnostycznej pokazano główne czynniki wpływające na rozwój Dolnego Śląska w najbliższych latach. W „bilansie otwarcia” zestawiono najważniejsze wyzwania rozwojowe, jakie stoją przed Dolnym Śląskiem w perspektywie najbliższych kilku lat. Część programową Strategii rozpoczyna sformułowanie wizji i celów rozwoju, zakładających uruchomienie w możliwie najszerszym zakresie wewnętrznego potencjału wzrostu regionu. Poziom rozwoju regionu w zasadniczej mierze zależeć będzie od aktywizacji czynników wewnętrznych i od wewnętrznie wypracowanych środków na rozwój. W celu utrwalania trendów rozwojowych województwa należy wspierać współdziałanie wszystkich zainteresowanych podmiotów i wykorzystywać działania partnerskie oraz innowacyjne instrumenty organizacyjno-finansowe.

Rolą samorządów powinno być ukierunkowywanie impulsów rozwojowych na cele skojarzone z dobrem wspólnym oraz usuwanie przeszkód w ich spełnieniu. Misją samorządu regionalnego będzie budowanie konsensusu, w rozumieniu dobra wspólnego oraz blokowanie aktywności naruszających to dobro. Samorząd regionalny, wobec ograniczoności środków, powinien wspierać przedsięwzięcia najszerzej pomnażające dobro wspólne, a przy tym poszerzać przestrzeń wolności inicjatyw pozostałych uczestników procesów rozwoju. Sukces regionu mierzony będzie przede wszystkim satysfakcją życiową jego mieszkańców.

Strategia określa pryncypia rozwoju regionu oraz doprecyzowuje zasady zrównoważonego rozwoju – w postaci harmonii społecznej, przestrzennej i gospodarczej. Zakłada wzmocnienie spójności i identyfikacji społecznej, kluczowej dla pomyślnej realizacji celów rozwoju Dolnego Śląska. Dla integracji funkcjonalnej regionu wyodrębnia w nim obszary, które szczególnie potrzebują specyficznej, odpowiednio zaprogramowanej pomocy ze szczebla regionalnego, krajowego czy europejskiego.

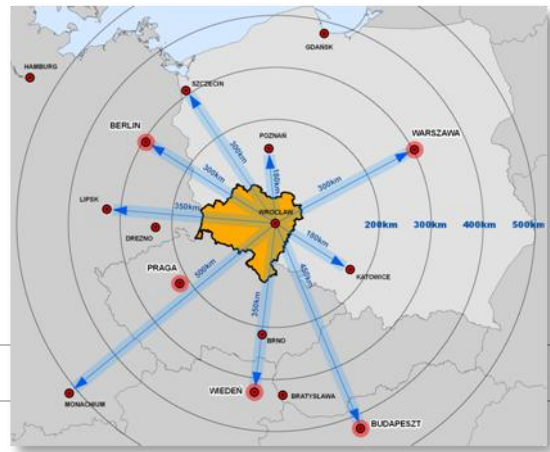
Nowa Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego w perspektywie roku 2020 zakłada realne cele, dostosowane do możliwości finansowych i organizacyjnych realizacji konkretnych projektów, które zgrupowano w prezentowanych „**makrosferach**”. W nadchodzących latach cele działań władz województwa skoncentrują się na podwyższaniu szeroko rozumianej kompetencji, racjonalnym wydatkowaniu i pozyskiwaniu środków na rozwój oraz doskonaleniu infrastruktury służącej regionowi. W tym kierunku zaprojektowano także system wdrażania i monitorowania realizacji Strategii – racjonalny, oparty na kompetencjach i włączający różne podmioty do wspólnej troski o przyszłość.

1 | Diagnoza prospektywna

Gdzie jesteśmy?

Na Dolnym Śląsku i w jego bezpośrednim otoczeniu istnieje znaczne zagęszczenie ważnych perspektywnie dla Polski i Europy szlaków transportowych, które tworzą szanse dla rozwoju gospodarczego regionu i sprzyjają umacnianiu jego strategicznej pozycji. Gęsta sieć dróg i linii kolejowych zapewnia powiązania z regionami ościennymi zarówno polskimi, jak i europejskimi, w dwóch głównych osiach: północ-południe i zachód-wschód. Należy jednak pamiętać, że sieć ta jest mocno zdekapitalizowana. Znaczną poprawę dostępności regionu zapewniło uruchomienie nowego terminalu Portu Lotniczego Wrocław, pełniącego kluczową rolę w obsłudze komunikacji lotniczej Dolnego Śląska. **Położenie Dolnego Śląska to nadal wielki potencjał do wykorzystania.**

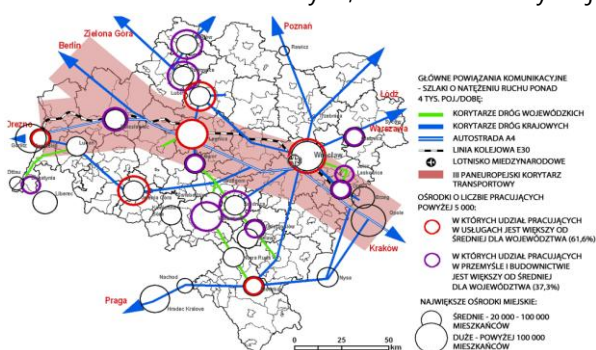

Mapa 1. Położenie Dolnego Śląska na tle Europy.
źródło: opracowanie WBU

Sytuacja gospodarcza Dolnego Śląska na tle Polski jest dobra. Wartość wytworzonego produktu krajowego brutto (PKB) w przeliczeniu na jednego mieszkańca **jest wyższa niż średnia dla kraju** (drugie miejsce po województwie mazowieckim¹) i nadal wzrasta. Porównanie Dolnego Śląska pod względem wartości wskaźnika PKB per capita (66% średniej UE/27²) **w stosunku do innych regionów europejskich wskazuje jednak na jego odległą pozycję** (232. miejsce z 275 regionów NUTS2 w Europie³). Racjonalnie prowadzona polityka województwa przyczyni się do sukcesywnego zmniejszenia dystansu do regionów lepiej rozwiniętych gospodarczo. Wspierana przez politykę regionalną poprawa powiązań transportowych regionu ze stolicą kraju oraz z centralnymi ośrodkami regionów ościennych, przyczyni się do wypracowania lepszej pozycji Dolnego Śląska w kraju i Europie, a także do podniesienia spójności terytorium Polski.

Dobrze rozwinięta sieć osadnicza

Ważnym atutem regionu jest historycznie ukształtowana sieć osadnicza o charakterze policentrycznym. Dolny Śląsk charakteryzuje się dużą liczbą miast, wysokim wskaźnikiem urbanizacji oraz proporcjonalnym udziałem ludności w małych, średnich i dużych jednostkach osadniczych. Wśród 91 miast wiodącą rolę

pełni Wrocław, a główne ośrodki o znaczeniu regionalnym to: Jelenia Góra, Legnica i Wałbrzych. Sieć uzupełniają ośrodki subregionalne i powiatowe, takie jak: Lubin, Głogów, Świdnica, Kłodzko, Bolesławiec czy Polkowice oraz szereg mniejszych jednostek miejskich oraz wiejskich regionu.

Mapa 2. Największe ośrodki osadnicze na tle powiązań komunikacyjnych.

źródło: opracowanie WBU „Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego 2011” (s.63)

¹ GUS

² Eurostat

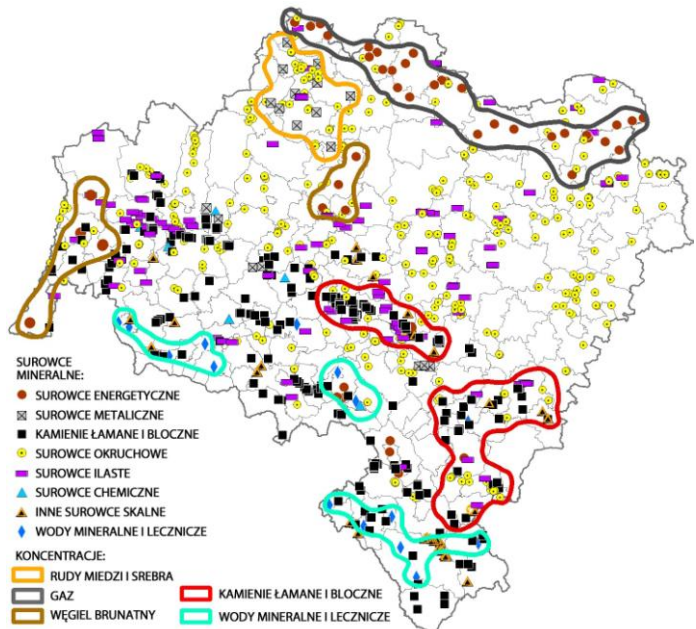
³ Eurostat

Szczególną rolę odgrywają miasta graniczne (Zgorzelec, Kudowa Zdrój), którym Strategia dedykuje opracowanie lokalnych miejskich koncepcji rozwoju wraz z partnerami z regionów sąsiednich (transgranicznych).

Stolica województwa – Wrocław – jest miastem rozpoznawalnym w Europie. Pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego plasuje się w ścisłej polskiej czołówce, będąc nie tylko miastem chętnie wybieranym do życia, ale także atrakcyjną lokalizacją dla inwestycji zagranicznych, które dynamicznie napływają do Aglomeracji Wrocławskiej i jej otoczenia. Obecność ośrodka akademickiego i korzystna lokalizacja w Europie, a także takie działania, jak współorganizacja UEFA Euro 2012 czy ustanowienie Wrocławia Europejską Stolicą Kultury 2016 dodatkowo wzmacniają pozytywny wizerunek Wrocławia i całego regionu. Policentryczna struktura regionu może stać się jego siłą rozwojową pod warunkiem konsekwentnego prowadzenia przez samorząd województwa polityki miejskiej i miast oraz utrzymania czytelnych relacji miasto-wieś.

Bogate zasoby naturalne

Dolny Śląsk jest jednym z **najbardziej zasobnych w surowce mineralne regionów Polski**. Występuje tu większość znanych rodzajów kopalin: należące do największych w skali światowej i jedyne w Polsce złoża rud miedzi i srebra, udokumentowane złoża węgla brunatnego, gazu ziemnego, liczne i różnorodne surowce skalne, bogate złoża najwyższej jakości piasków i żwirów oraz liczące się złoża wód mineralnych i leczniczych. Ponadto występują tu korzystne warunki glebowo-klimatyczne do prowadzenia zróżnicowanej produkcji rolniczej oraz lasy o sukcesywnie powiększającej się zasobności. Polityka województwa skierowana na tworzenie zakładów przetwórstwa przemysłowego, w tym przede wszystkim miedzi i srebra, przeciwdziałać będzie wyprzedaniu nieodnawialnych zasobów naturalnych Dolnego Śląska po niewspółmiernie niskich cenach. Wydobycie i transport surowców skalnych, do budowy dróg na obszarze całego kraju, powoduje dewastację infrastruktury drogowej Dolnego Śląska. Działania samorządu zmierzające do włączenia szczebla krajowego w koszt naprawy infrastruktury drogowej, a także do uruchomienia transportu kolejowego na newralgicznych odcinkach, zapobiegą znacznemu wydłużeniu czasu transportu i ograniczeniu dostępności komunikacyjnej obszarów wydobywczych.

Mapa 3. Występowanie surowców naturalnych na terenie Dolnego Śląska. źródło: opracowanie WBU na podstawie „Raportu o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno – gospodarczym województwa dolnośląskiego 2011” (s.25)

Potencjał społeczny, edukacyjno-kulturalny oraz sportowo - rekreacyjny

Województwo Dolnośląskie wyróżnia się wysokim poziomem produktywności społeczeństwa (wartość wskaźnika obciążenia demograficznego znacząco korzystniejsza niż średnia dla Polski), a także posiada ponadprzeciętny potencjał w zakresie edukacji na poziomie studiów doktoranckich (trzecie miejsce w kraju w 2011 r. pod względem liczby studentów/10 tys. mieszkańców). Region odznacza się wysokim poziomem rozwoju kultury, co manifestuje się znaczną liczbą instytucji kultury (trzecie miejsce w kraju

w 2011 r.) oraz aktywnością w zakresie organizacji festiwali i innych imprez o skali krajowej i międzynarodowej. Dodatkowo, bazując na dogodnym położeniu, wielokulturowości (historycznej i społecznej) oraz otwartości społeczeństwa, Dolny Śląsk chętnie uczestniczy w licznych inicjatywach integrujących obywateli, w tym zwłaszcza lokalne społeczności pogranicza polsko-czeskiego i polsko-niemieckiego. Zwiększenie dostępu do instytucji kultury przyczyni się do podniesienia świadomości i aktywizacji społeczeństwa Dolnego Śląska.

Wrocław jest znaczącym ośrodkiem akademickim w skali kraju i Europy. Funkcjonowanie kilkunastu nowych uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych, wyrównuje szanse edukacyjne młodzieży i tworzy centra życia społeczno-kulturalnego.

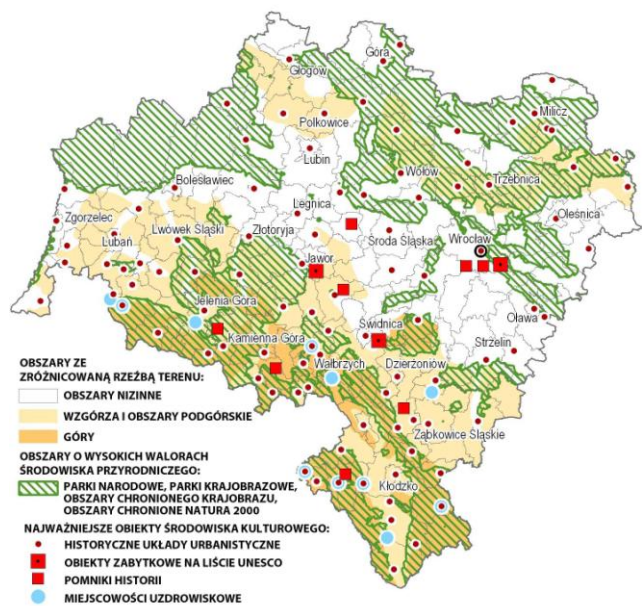
Dolny Śląsk chętnie organizuje duże imprezy sportowe, które przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności regionu i jego rozwoju gospodarczego. Funkcjonuje tu wiele obiektów sportowych, zarówno otwartych, jak i zamkniętych, których stan jest bardzo zróżnicowany. W związku z tym, modernizacja starych obiektów i budowa nowych mają na celu zwiększenie dostępu do zajęć sportowo - rekreacyjnych mieszkańców Dolnego Śląska oraz wpływają na podnoszenie poziomu życia mieszkańców. Województwo odznacza się dużą ilością organizacji sportowych, które aktywnie uczestniczą w rozwoju sportu i rekreacji w regionie. Aktywność sportowa społeczeństwa w sporcie powszechnym i profesjonalnym obejmuje 45 dyscyplin sportowych, funkcjonuje tu ok. 1 308 sekcji zrzeszających zarówno dzieci i młodzież, jak i osoby dorosłe.

Wysoka atrakcyjność turystyczna, walory przyrodniczo-krajobrazowe

Dolny Śląsk dysponuje wszechstronnym potencjałem turystycznym. Decydują o tym walory kulturowe (zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego), krajobrazowe i przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną. W regionie występują wszystkie formy ochrony przyrody ujęte w polskim prawodawstwie: 2 parki narodowe, 12 parków krajobrazowych, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary sieci NATURA 2000 i obszary objęte porozumieniami międzynarodowymi. Takie elementy jak: zróżnicowana budowa geologiczna i walory krajobrazowe, bogaty świat roślin i zwierząt, wysoka lesistość i zróżnicowana sieć hydrograficzna oraz specyficzny klimat, także składają się na unikatowość regionu.

Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, Województwo Dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce (ponad 83 tys. obiektów zabytkowych). Na liście światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego UNESCO figurują kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy oraz Hala Stulecia we Wrocławiu. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, w tym największy w skali regionalnej zamek Książ koło Wałbrzycha, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni – parki i ogrody (12%).

Atrakcyjność turystyczna Dolnego Śląska wynika także z jego transgranicznego położenia. Do najważniejszych obszarów turystycznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym zaliczane są Sudety wraz z Przedgórzem Sudeckim i Doliną Odry. Pozostałe, o znaczeniu ponadlokalnym i lokalnym, to Bory Dolnośląskie, Dolina Baryczy ze Stawami Milickimi, Pogórze Izerskie i Kaczawskie, Dolina Bystrzycy

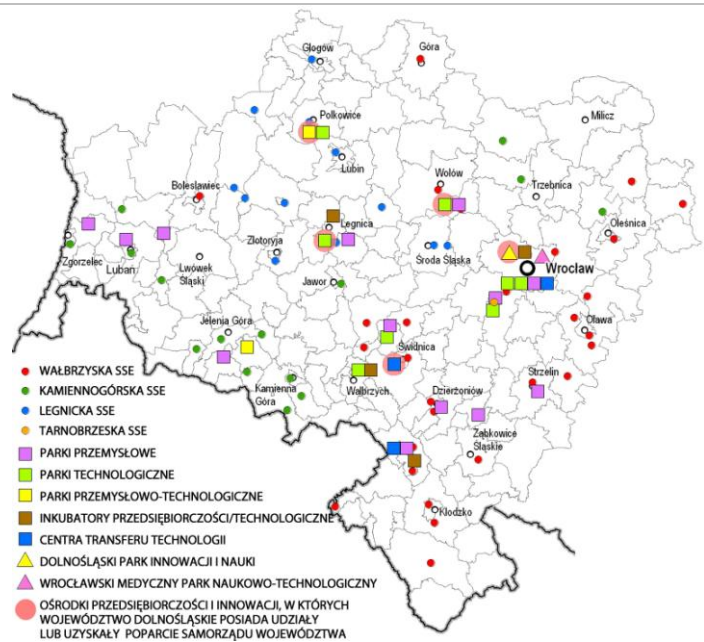

Mapa 4. Walory środowiska przyrodniczego i kulturowego województwa dla turystyki. źródło: opracowanie WBU „Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego 2011” (s. 149)

i Bobru oraz Wzgórza Trzebnickie. Osobną kategorię stanowią miasta, ze stolicą regionu na pierwszym planie. Potencjał turystyczny regionu nie jest w pełni wykorzystywany, a oferta turystyczna nie wszędzie odpowiada najnowszym trendom, które charakteryzują się m.in. większym popytem na usługi uzdrowiskowe i Spa&Wellness oraz wzrostem zainteresowania turystyką weekendową i kwalifikowaną. Szczególnej uwagi wymaga stworzenie jednolitego systemu informacji turystycznej, zwiększenie liczby miejsc noclegowych oraz zdecydowane podniesienie standardu zaplecza turystycznego, zwłaszcza gastronomii i rękodzieła, które powinno reprezentować Dolny Śląsk. Szersze wykorzystanie potencjału turystycznego przez poszerzenie oferty turystycznej o usługi zdrowotne przyczyni się do zwiększenia udziału turystyki w gospodarce regionu. Natomiast brak działań w tym zakresie spowoduje peryferyzację terenów predysponowanych do rozwoju turystyki.

Silnie wytwórczy charakter regionu – znaczący i zróżnicowany przemysł

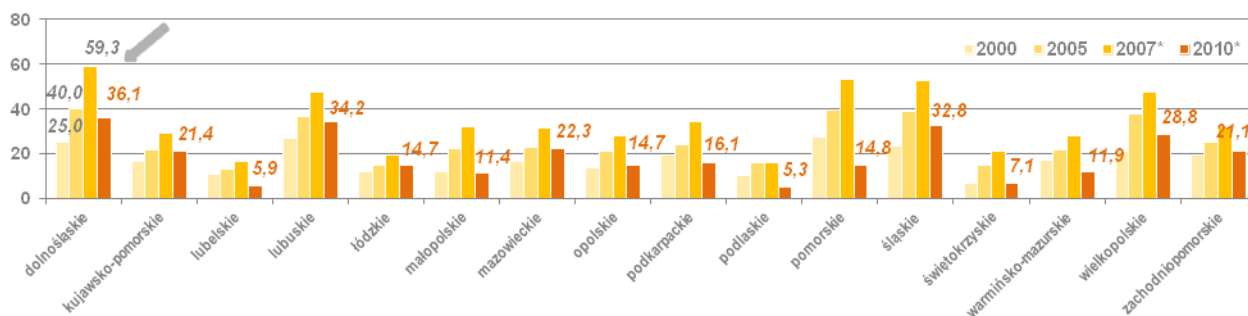
Istotną rolę w procesach gospodarczych regionu odgrywa sektor przemysłu, co znajduje odzwierciedlenie w stosunkowo dużym jego udziale w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) – drugie miejsce po Województwie Śląskim. Ważne jest utrzymujące się wysokie tempo produkcji i stosunkowo szeroki wachlarz aktywności przemysłowej (przemysł wydobywczy, motoryzacyjny, produkcja sprzętu AGD, high-tech i farmaceutyków i in.), a także zwiększający się wskaźnik inwestycji zagranicznych (pierwsze miejsce w Polsce pod względem aktywności województwa wobec inwestorów i trzecie pod względem atrakcyjności inwestycyjnej). **Daje to szansę na większą amortyzację gwałtownych zmian w gospodarce globalnej, a także wyższy potencjał w zakresie absorpcji inwestycji.**

Mapa 5. Specjalne strefy ekonomiczne i obiekty innowacji i przedsiębiorczości. źródło: opracowanie WBU „Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego i rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego 2011” (s. 131)

Jak długo jeszcze możemy być atrakcyjni?

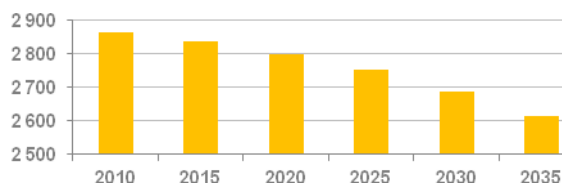
Dolny Śląsk wyróżnia **najwyższy w Polsce udział eksportu w generowanym produkcie krajowym brutto.** Utrzymanie pierwszej pozycji regionu pod tym względem, świadczy o jego szczególnych zasobach (zwłaszcza bogactwa naturalne) oraz o wysokim poziomie konkurencyjności i innowacyjności na rynkach międzynarodowych. Jest to bardzo korzystny trend w okresie dużej niepewności na rynkach globalnych, skutkujący obniżeniem wielkości eksportu w pozostałych województwach kraju. Głównym atrybutem i czynnikiem rozwojowym charakteryzującym region jest konkurencyjność cenowa. Wskaźnik ten będzie ulegał wzrostowi. Brak prowadzenia polityki wspierającej gospodarkę opartą na konkurencyjności pozacenowej, spowoduje obniżenie atrakcyjności inwestycyjnej Dolnego Śląska.

Wykres 1. Udział eksportu w PKB (w %) w polskich województwach. źródło: WARR S.A. „Projekt ekspercki - Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 2020” (s. 96) na podstawie analizy zawartej w Komornicki T., Ocena charakteru, struktury, i intensywności polskiego eksportu w kontekście celów polityki regionalnej, na poziomie województw w ujęciu dynamicznym.

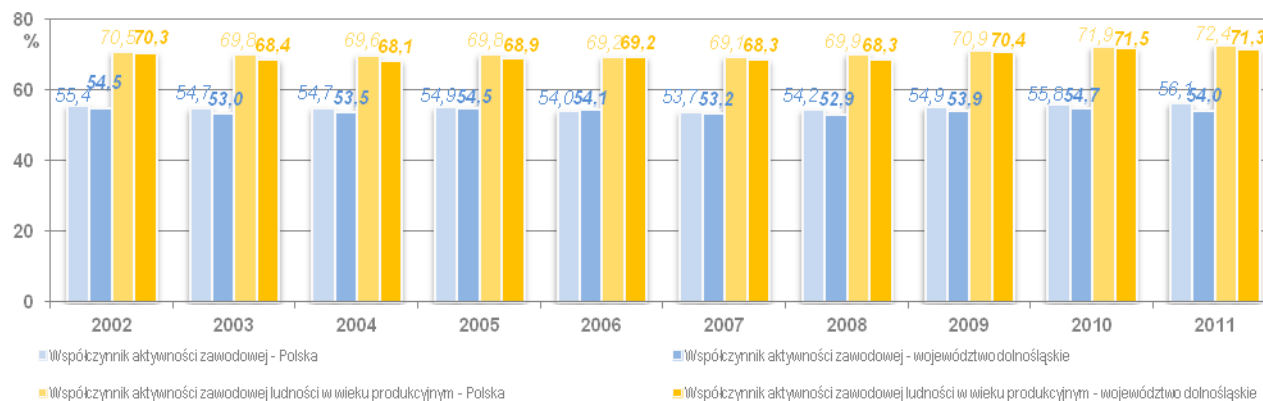
Coraz mniej mieszkańców Dolnego Śląska – niekorzystne trendy demograficzne

Na Dolnym Śląsku, podobnie jak w pozostałych regionach Polski i Europy, obserwuje się **niekorzystne trendy demograficzne**, które mogą przekształcić się w znaczące bariery wzrostu, oddziałujące na obecną i przyszłą sytuację społeczno-gospodarczą. Powodem tych zjawisk demograficznych są przede wszystkim rosnące wskaźniki obciążenia demograficznego.

Wykres 2. Zmiany liczby mieszkańców Dolnego Śląska w latach 2010-2035 (tys. osób). źródło: opracowanie WBU na podstawie na podstawie danych GUS

Również negatywnym zjawiskiem jest niski poziom aktywności zawodowej wynoszący 54% w 2011 r. (dla Polski 56,1%). Wdrożenie mechanizmów wspierających rodziny oraz aktywny wpływ na procesy migracji przyczynią się do złagodzenia skutków niżu demograficznego.

Wykres 3. Współczynnik aktywności zawodowej ogółem i w wieku produkcyjnym dla Polski oraz Dolnego Śląska. źródło: opracowanie WBU na podstawie WARR S.A. „Projekt ekspercki - Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 2020” (s. 82)

Wyzwania dolnośląskiej ochrony zdrowia

Zasadnicze problemy do rozwiązania w sektorze ochrony zdrowia to:

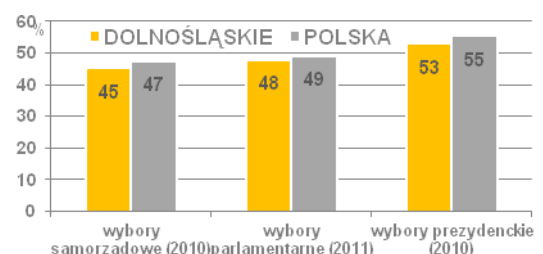
- deglomeracja zasobów, powodująca rozproszenie strumienia środków publicznych przeznaczonych na finansowanie świadczeń medycznych i w konsekwencji pogarszanie się sytuacji finansowo – ekonomicznej podmiotów leczniczych;
- niewłaściwa struktura łóżek – zbyt mała liczba łóżek opieki długoterminowej, w stosunku do nadmiernej liczby w opiece krótkoterminowej, prowadząca do występowania regionalnej asymetrii w dostępie do świadczeń w niektórych specjalnościach oraz nieefektywnego wykorzystania dostępnych zasobów medycznych;
- dysproporcje w poziomie jakości i dostępności do świadczeń, związane głównie ze zdekapitalizowaną infrastrukturą.

Jednym z najistotniejszych założeń realizowanej polityki zdrowotnej jest dbałość o poprawę dostępności do określonych rodzajów świadczeń, przy uwzględnieniu długofalowych trendów demograficzno – epidemiologicznych oraz społecznych. Służą temu m.in. projekty modernizacji wybranych dyscyplin medycznych (onkologii, perinatologii, ratownictwa medycznego, psychiatrii oraz pulmonologii), realizowanych zarówno z wykorzystaniem zasobów własnych samorządu wojewódzkiego (26 samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, w tym m.in. 7 szpitali wielospecjalistycznych, 6 szpitali psychiatrycznych i odwykowych, 4 szpitale jednospecjalistyczne, 1 sanatorium, 3 przychodnie wielospecjalistyczne, 4 stacje pogotowia ratunkowego oraz 4 spółki prawa handlowego prowadzące działalność leczniczą), jak i innych podmiotów leczniczych funkcjonujących w ramach dolnośląskiej ochrony zdrowia. Ważnym kierunkiem aktywności jest także rozwój i wspieranie innowacyjnych rozwiązań podnoszących jakość i dostępność do świadczeń.

Mnogość podmiotów leczniczych oraz różnorodność podmiotów tworzących (dekoncentracja zasobów), przy jednoczesnym braku systemowych rozwiązań w zakresie funkcjonowania regionalnego koordynatora ochrony zdrowia, powiązań sieciowych oraz braku wpływu na politykę płatnika w zakresie finansowania świadczeń medycznych w regionie, prowadzą do rozproszenia strumienia środków publicznych przeznaczonych na finansowanie świadczeń medycznych, a w konsekwencji do pogarszania się sytuacji finansowo – ekonomicznej podmiotów leczniczych, skutkującej niestabilnością systemu zabezpieczenia zdrowotnego.

Kondycja kapitału społecznego

Niezwykle istotnym czynnikiem stymulującym procesy gospodarcze regionu jest kapitał społeczny. Ważną rolę w tym zakresie pełnią organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, organizacje społeczne, fundacje). **Dolny Śląsk plasuje się na ósmym miejscu w kraju pod względem liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych, jakie przypadają na 10 tys. mieszkańców.** Znacznie lepiej prezentuje się sytuacja pod względem liczby fundacji, w tym zakresie region zajmuje trzecie miejsce w kraju (po województwie mazowieckim i pomorskim).

Wykres 4. Frekwencja wyborcza na terenie województwa dolnośląskiego. źródło: opracowanie WBU na podstawie danych Państwowej Komisji

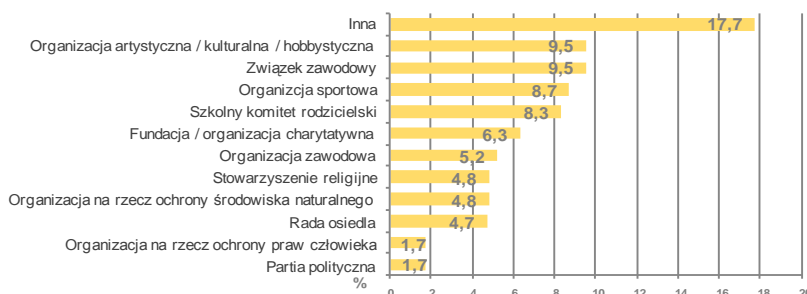

Frekwencja wyborcza na Dolnym Śląsku – zarówno w wyborach prezydenckich, samorządowych, jak i do parlamentu – jest **niezmiernie niższa niż średnia w Polsce**. Świadoma polityka wojewódzka w zakresie technologii informacyjnych przyczyni się do rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz zwiększenia aktywności edukacyjnej i obywatelskiej.

Wykres 5. Przynależność do organizacji, stowarzyszeń, partii politycznych mieszkańców województwa dolnośląskiego.

(% odpowiedzi „Tak” na pytanie: Proszę powiedzieć, czy jest Pan(i) członkiem jakiegokolwiek organizacji takiej jak?)

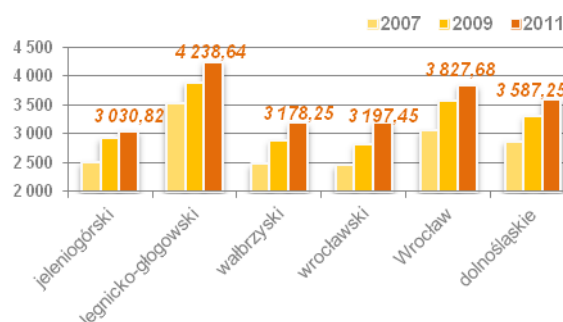
źródło: Centrum Monitoringu Społecznego i Kultury Obywatelskiej

Dolny Śląsk – zbiór zróżnicowanych elementów, a nie spójna całość

Dolny Śląsk jest regionem charakteryzującym się **wyraźnym zróżnicowaniem wewnętrznym w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego**.

Zróżnicowanie to związane jest z występowaniem silnych biegunów wzrostu gospodarczego (Wrocław, LGOP) oraz obszarów województwa, w których kumulują się zjawiska negatywne, wynikające m.in. z peryferyjnego położenia i procesów transformacji gospodarczej. Należą do nich m.in. obszary Aglomeracji Wałbrzyskiej, Ziemi Kłodzkiej, obszary górskie i północno - wschodnie rejony województwa. Poziom wskaźników makroekonomicznych pomiędzy subregionami Dolnego Śląska wykazuje znaczące różnice, jednak nie zawsze relatywnie wyższej zamożności (w ujęciu statystycznym) w niektórych obszarach odpowiada wyższa jakość życia. Analogicznie, mało zamożne subregiony Dolnego Śląska – przede wszystkim jeleniogórski i wałbrzyski – cechuje duży potencjał jako obszarów do życia i zamieszkania. Pełnią one różne funkcje w województwie i charakteryzuje je duża odmienność problemów społeczno-gospodarczych. Najtrudniejsza jest sytuacja subregionu wałbrzyskiego.

Wykres 6. Przeciętne wynagrodzenia brutto w podregionach województwa dolnośląskiego.

źródło: opracowanie WBU na podstawie WARR S.A. "Projekt ekspercki – Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 2020" (s. 106)

Polityka województwa skoncentrowana na powiązaniu obszarów peryferyjnych z silnymi ośrodkami wzrostu, w tym przede wszystkim z Wrocławskim Obszarem Metropolitalnym, zapobiegnie dalszej polaryzacji województwa. Wspieranie potencjału endogenicznego, między innymi poprzez tworzenie inteligentnych specjalizacji subregionów, przyczyni się do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego.

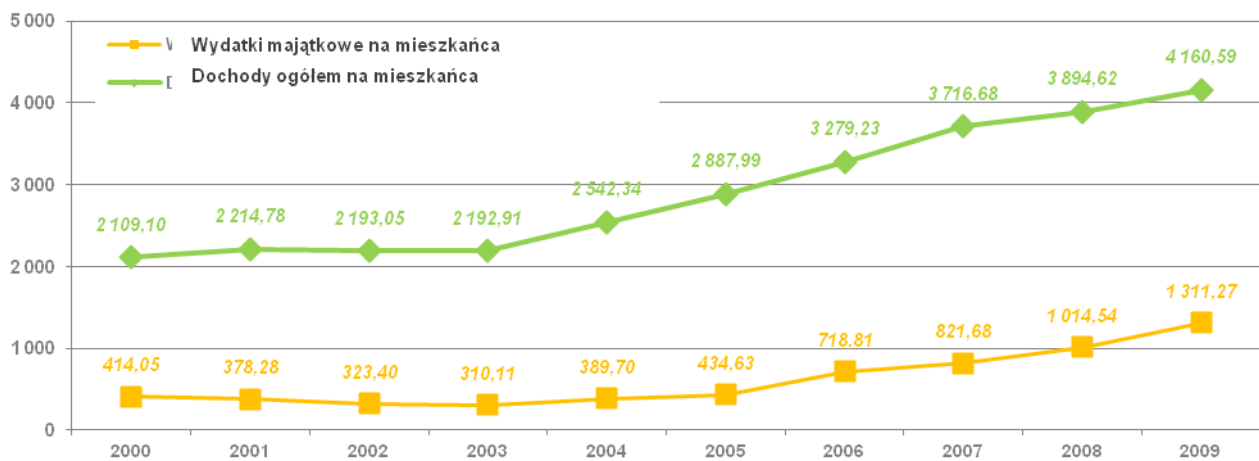

Inwestycje publiczne a poziom infrastruktury podstawowej

Wykres 7. Dochody ogółem oraz wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa dolnośląskiego.

źródło: opracowanie WARR S.A. „Projekt ekspercki – Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 2020” (s. 95)

Inwestycje publiczne pełnią ważną rolę inicjatora zmian jakościowych w procesach rozwojowych, pomimo tego, że stanowią znacznie mniejszą część niż wydatki przeznaczane na rozbudowę majątku trwałego sektora prywatnego. Szczególnie ważne jest wykorzystanie **wsparcia, jakiego udziela Unia Europejska na współfinansowanie projektów infrastrukturalnych** oraz na bezpośrednią pomoc dla sektora przedsiębiorstw zorientowaną na wzrost wydajności pracy i kapitału.

- **Pomiędzy przeszłością i przyszłością – syntetyczne zestawienie dotychczasowych mocnych i słabych stron oraz wskazanie szans i zagrożeń na kolejne lata (analiza SWOT) - Bilans otwarcia – uwarunkowania i trendy rozwoju regionu**

1.INFRASTRUKTURA

MOCNE STRONY

- Duże znaczenie tranzytowe regionu - przebieg europejskiego korytarza transportowego.
- Sieć dróg o wskaźniku gęstości powyżej średniej krajowej.
- Duża gęstość sieci kolejowej - powyżej średniej krajowej.
- Nowoczesny Międzynarodowy Port Lotniczy Wrocław S.A.
- Dobre powiązania z europejskim systemem transportowym.
- Gęsta sieć infrastruktury komunalnej.
- Znaczny postęp w gazyfikacji regionu.
- Istnienie rozwiniętego systemu zaopatrywania w ciepło scentralizowane w dużych miastach regionu.
- Znacząca produkcja energii elektrycznej w oparciu o zasoby regionu.

SŁABE STRONY

- Słabe powiązania transportowe ze stolicą kraju oraz w kierunku północnym i południowym.
- Słabe powiązania transportowe ośrodka wojewódzkiego z częścią ośrodków subregionalnych.
- Zbyt mała ilość dróg ekspresowych i dwujezdniowych, szczególnie w kierunku północ - południe.
- Niedostateczna przepustowość sieci infrastruktury transportowej wobec rosnących potrzeb oraz znaczna degradacja istniejącej sieci.
- Niewystarczająca dla obsługi regionu liczba i stan przepraw mostowych na Odrze i dopływach.
- Brak realizacji koncepcji transportu zintegrowanego szczególnie w Obszarze Metropolitalnym Wrocławia i dużych ośrodkach subregionalnych.
- Niewykorzystany potencjał istniejących linii kolejowych, mała rola transportu kolejowego (zwłaszcza towarowego, w tym przewozu kruszywu).
- Słabe wykorzystanie możliwości transportowych rzeki Odry – zdekapitalizowana infrastruktura żeglugaowa, wyeksploatowane nabrzeża i urządzenia portowe Odrzańskiej Drogi Wodnej.
- Niezadowolający stan sieci przesyłowej niskiego napięcia.
- Mały udział produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

1. INFRASTRUKTURA

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój międzynarodowych powiązań transportowych. ▪ Poprawa powiązań wewnątrz krajowych. ▪ Dalszy wzrost znaczenia tranzytowego regionu. ▪ Rozwój multimodalnych centrów logistycznych. ▪ Modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej do IV klasy żeglowności. ▪ Możliwość włączenia wewnętrznych systemów infrastruktury technicznej w dostępne przestrzennie ponadregionalne systemy tranzytowe. ▪ Wzrost nakładów na bezpieczeństwo energetyczne w kraju. ▪ Lepsza koordynacja działań w zakresie modernizacji i rozbudowy sieci przesyłowych. ▪ Powstawanie nowych technologii energetycznych bazujących na odnawialnych zasobach energii. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój alternatywnych szlaków transportowych w krajach sąsiednich omijających Dolny Śląsk. ▪ Brak istotnych działań dla zintegrowania komunikacyjnego z resztą kraju, zwłaszcza ze stolicą Polski. ▪ Niedostateczne uwzględnienie potrzeb transportowych regionu w krajowej polityce transportowej (transport drogowy, kolejowy, wodny, śródlądowy). ▪ Konkurencja za strony rozwijających się regionalnych portów lotniczych w kraju i za granicą. ▪ Marginalizacja znaczenia transportowego Odry. ▪ Rosnący deficyt energii w obszarze metropolitalnym Wrocławia i województwa.

2. ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Policentryczna struktura sieci osadniczej, kształtujący się ośrodek metropolitalny, duże ośrodki subregionalne oraz znacząca liczba mniejszych miast. ▪ Wysoki wskaźnik urbanizacji w porównaniu z przeciętną w Polsce. ▪ Gęsta sieć miast o wysokich walorach urbanistycznych i architektonicznych. ▪ Skoncentrowane osadnictwo wiejskie. ▪ Duże zwarte obszary ekosystemów leśnych i rolniczych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zjawisko niekontrolowanej i intensywnej suburbanizacji, zwłaszcza w obszarze metropolitalnym Wrocławia i obszarach innych większych miast regionu. ▪ Brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych i turystycznych. ▪ Słaba kondycja tkanki mieszkaniowej na obszarze miast i wsi. ▪ Wyludnianie się terenów wiejskich na obszarach peryferyjnych regionu. ▪ Duże rozdrobnienie gruntów na obszarach wiejskich. ▪ Wysokie wieloletnie bezrobocie na obszarach wiejskich. ▪ Niedostateczny dostęp do usług na obszarach wiejskich, w tym na obszarach intensywnej suburbanizacji.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost atrakcyjności zewnętrznej miast Województwa Dolnośląskiego. ▪ Wzmacnianie węzłowej funkcji ośrodków miejskich różnego szczebla w Polsce i Europie - rozwój funkcji zarządczych, kontrolnych, akademickich i kulturalnych. ▪ Różnicowanie działalności rolniczej w zależności od warunków naturalnych. ▪ Wzrost popytu na regionalne produkty spożywcze i ekologiczne z Dolnego Śląska. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postępująca degradacja społeczno-gospodarcza części mniejszych ośrodków miejskich. ▪ Narastające zjawiska chaotycznej suburbanizacji. ▪ Wyludnianie niektórych ośrodków w strukturze osadniczej. ▪ Brak długookresowych zamierzeń i działań w ramach polityki miejskiej na szczeblu krajowym. ▪ Presja urbanizacji na rolnicze obszary o wysokiej jakości produkcyjnej. ▪ Ograniczenie wsparcia w ramach Wspólnej Polityki

Rolnej UE.

- Rosnąca asymetria w dostępności do usług społecznych w mieście i na wsi.
- Marginalizacja społeczna na obszarach wiejskich i przemysłowych.

3. ZASOBY

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Występowanie różnorodnych złóż surowców oraz rezerw zasobów kopalin użytecznych. ▪ Korzystne warunki glebowo-klimatyczne dla prowadzenia zróżnicowanej produkcji rolniczej. ▪ Duże zwarte obszary ekosystemów leśnych i rolniczych. ▪ Wzrastający stopień lesistości województwa. ▪ Zasoby wód mineralnych i leczniczych, w tym termalnych z rezerwami do zagospodarowania. ▪ Poprawiająca się jakość składników środowiska naturalnego (powietrza, wody, gleb). ▪ Cenne walory przyrodniczo-krajobrazowe chronione w ramach krajowego i regionalnego systemu ochrony przyrody. ▪ Występowanie ważnych korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. ▪ Zróżnicowane zasoby przyrodnicze z cennymi siedliskami fauny i flory. ▪ Występowanie najwyższej klasy zabytków, pamiętek historycznych i zespołów zabytkowych o znaczeniu krajowym i europejskim. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom rekultywacji i wykorzystania obszarów poeksploatacyjnych i przemysłowych. ▪ Degradacja naturalnej rzeźby terenu spowodowana działalnością gospodarczą. ▪ Konflikty społeczne spowodowane przez eksploatację surowców naturalnych regionu. ▪ Niski poziom wykorzystania zasobów naturalnych w przetwórstwie. ▪ Brak spójności i powiązań pomiędzy głównymi węzłami systemu ochrony przyrody. ▪ Degradacja krajobrazu wsi i małych miast poprzez chaotyczną suburbanizację. ▪ Niezadawalający stan zachowania wielu obiektów zabytkowych, w tym architektury rezydencjonalnej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontynuacja procesów odnowy wielu obiektów zabytkowych, w tym rezydencjonalnych. ▪ Rozwój procesów rewitalizacji zespołów staromiejskich i uzdrowiskowych. ▪ Integracja walorów i ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu w ramach wspólnej polityki przestrzennej – porozumienia z samorządami lokalnymi. ▪ Uporządkowanie systemu planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym. ▪ Wdrażanie instrumentów polityki krajobrazowej. ▪ Racjonalne wykorzystanie terenów będących w dyspozycji agend rządowych. ▪ Zwiększone zapotrzebowanie na wykorzystanie regionalnych złóż kopalin użytecznych. ▪ Wykorzystanie energetycznych zasobów regionu – odnawialnych i nieodnawialnych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niewystarczający poziom środków na rewitalizację, renowację, rekultywację środowiska. ▪ Brak sprzyjających regulacji dla funkcjonowania i rozbudowy obszarów chronionych. ▪ Brak skutecznych rozwiązań kompensacyjnych na obszarach chronionych dla aktywności gospodarczej. ▪ Rosnąca presja na gospodarce i turystyczne wykorzystanie obszarów objętych ochroną. ▪ Brak społecznej akceptacji dla funkcjonowania i rozbudowy systemu obszarów chronionych

4. TURYSTYKA
MOCNE STRONY

- Położenie regionu w obszarze transgranicznym.
- Bogate i zróżnicowane walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe.
- Korzystne warunki klimatyczne.
- Baza uzdrowskowa i wypoczynkowa przystosowana do obsługi ruchu turystycznego w okresie całorocznym o różnym standardzie.
- Duża aktywność społeczna i gospodarcza mieszkańców i przedsiębiorców skierowana na kreowanie nowych produktów turystycznych.
- Istnienie w regionie wielu atrakcyjnych produktów turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

SŁABE STRONY

- Niedoinwestowanie urządzeń rekreacyjnych i infrastruktury turystycznej na obszarach wypoczynkowych.
- Dekapitalizacja bazy uzdrowskowej.
- Brak spójnego systemu oraz zły stan szlaków turystycznych.
- Brak zintegrowanego systemu informacji i promocji turystycznej regionu.
- Mała ilość skomercjalizowanych produktów turystycznych.
- Niewystarczająca współpraca pomiędzy podmiotami gospodarki turystycznej w regionie.

4. TURYSTYKA
SZANSE

- Tworzenie wspólnych transgranicznych kompleksów turystycznych.
- Rozwój turystyki kwalifikowanej, uzdrowskowej, kulturowej, wiejskiej oraz biznesowej i kongresowej.
- Nowe usługi turystyczne i uzdrowskowe związane ze starzeniem się populacji.
- Możliwość wykorzystania Odry oraz cieków i zbiorników wodnych do turystyki kwalifikowanej.
- Wzrost rozpoznawalności dolnośląskich produktów turystycznych – w Polsce, Europie i na świecie.

ZAGROŻENIA

- Utrzymująca się niska rozpoznawalność regionu jako miejsca atrakcyjnego turystycznie w Europie.
- Konkurencyjność terenów turystycznych za granicą.
- Zagrożenia naturalne, w tym w szczególności związane ze skutkami powodzi, zniechęcające potencjalnych turystów.
- Brak wsparcia przedsięwzięć związanych z turystyką przez polityki UE.

5. ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO
MOCNE STRONY

- Koncentracja specjalistycznych placówek służby zdrowia (klinik i szpitali specjalistycznych) w największych miastach regionu.
- Rozwinięta sieć placówek lecznictwa uzdrowskowego.
- Wyższa od średniej krajowej dostępność usług medycznych mierzona liczbą personelu medycznego w województwie.
- Poprawiający się stan infrastruktury ochrony zdrowia, wzmacnianej poprzez budowę nowych szpitali na terenie województwa.
- Rosnąca powierzchnia terenów skanalizowanych i odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej.
- Bogata sieć hydrograficzna i ukształtowanie terenu sprzyjające retencjonowaniu wód i poprawie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

SŁABE STRONY

- Niska świadomość zdrowotna i ekologiczna ludności oraz niedostateczna wiedza na temat zagrożeń naturalnych.
- Niewłaściwa struktura łóżek – zbyt mała liczba łóżek opieki długoterminowej, w stosunku do nadmiernej ich liczby w opiece krótkoterminowej.
- Brak zintegrowanego systemu zarządzania gospodarką odpadami.
- Zły stan techniczny infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej.
- Zabudowane tereny zalewowe.
- Niewystarczająca liczba i pojemność zbiorników retencyjnych oraz powierzchnia obszarów zalewowych, wycinkowa regulacja rzek i potoków.
- Niski poziom bezpieczeństwa powszechnego - wysoki poziom przestępczości, niski poziom wykrywalności przestępstw.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rozwój nowych specjalistycznych usług medycznych szczególnie w oparciu o nowe technologie i rozwiązania innowacyjne. ▪ Restrukturyzacja instytucji usług zdrowotnych i uzdrowiskowych. ▪ Podniesienie jakości i dostępności świadczeń medycznych oraz opieki długoterminowej. ▪ Wdrażanie europejskich wymogów w zakresie gospodarki odpadami. ▪ Realizacja dużych inwestycji w dziedzinie infrastruktury przeciwpowodziowej. ▪ Realizacja Programu dla Odry 2006. ▪ Skuteczne zintegrowanie systemu zarządzania kryzysowego, w kooperacji z regionami i krajami sąsiednimi. ▪ Rozwój nowych technologii ostrzegania przed zagrożeniami. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niedostosowanie opieki zdrowotnej do długookresowych trendów demograficznych. ▪ Brak komplementarnych, systemowych rozwiązań legislacyjnych oddziałujących na sprawność i efektywność funkcjonowania ochrony zdrowia. ▪ Niedostosowana do potrzeb kontrakcja usług medycznych. ▪ Brak konsekwentnej realizacji Programu dla Odry. ▪ Opóźnienia w realizacji działań służących zwiększaniu retencji. ▪ Niedostateczne nakłady na systemową ochronę przed powodzią i suszami oraz ich skutkami. ▪ Niedostateczna ochrona przed potencjalnymi skutkami awarii przemysłowych. ▪ Niedokończona budowa zintegrowanego systemu alarmowego (112) i informacyjnego (o zagrożeniach).

6. EDUKACJA, NAUKA, KULTURA, SPORT I INFORMACJA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wrocław jako silny i rozpoznawalny ośrodek akademicki z dużym potencjałem naukowo-badawczym. ▪ Rozwój szkolnictwa wyższego, w tym zawodowego, w innych miastach regionu (Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych). ▪ Rosnące wskaźniki skolaryzacji młodzieży w wieku 19-24 lata. ▪ Wzrost aspiracji edukacyjnych mieszkańców regionu (wysokie wskaźniki kształcenia ustawicznego). ▪ Rozwinięta sieć placówek kultury oraz duży potencjał środowisk twórczych. ▪ Bogata oferta imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i europejskim. ▪ Znacząca poprawa bazy infrastrukturalnej pozwalająca na czynne uprawianie sportu i rekreacji (wielofunkcyjne boiska i hale sportowe, centra rozrywki wodnej, stadiony). ▪ Liczna i dobrze wykształcona kadra w zakresie wdrażania systemów informacyjnych. ▪ Zaawansowany dorobek samorządów w zakresie informacji przestrzennej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niedostosowana do wymagań gospodarki i rynku pracy oferta edukacyjna. ▪ Słabe szkolnictwo zawodowe na poziomie średnim. ▪ Niz demograficzny negatywnie wpływający na funkcjonowanie ekonomiczne placówek edukacyjnych. ▪ Słabe wyniki nauczania, stwierdzone egzaminami zewnętrznymi w szkołach. ▪ Niewystarczający poziom finansowania instytucji kulturalnych. ▪ Brak jednolitego systemu informacji kulturalnej o wydarzeniach w regionie. ▪ Problemy finansowe klubów sportowych związane z trudnościami z pozyskaniem sponsorów. ▪ Ograniczony oraz nieusystematyzowany dostęp do informacji publicznej, w tym informacji przestrzennej. ▪ Niewystarczający dostęp do internetu w regionie, w tym szerokopasmowego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Odbudowa szkolnictwa zawodowego. ▪ Wzrost atrakcyjności oferty edukacyjnej i naukowej dla uczniów i studentów z Polski i zagranicy. ▪ Rozwój wyspecjalizowanych ośrodków kultury. ▪ Organizowanie krajowych i międzynarodowych imprez i wydarzeń kulturalnych. ▪ Wzrost rozpoznawalności regionu poprzez ustanowienie Wrocławia Europejską Stolicą Kultury 2016 i wydarzenia z tym związane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Emigracja osób wykształconych w regionie. ▪ Niewielka liczba europejskich grantów naukowych przyznawanych polskim naukowcom. ▪ Wypieranie postaw związanych z uczestnictwem w kulturze przez zachowania konsumpcyjne.

- Organizowanie krajowych i międzynarodowych wydarzeń sportowych.
- Postępująca rozbudowa sieci internetowej.
- Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
- Wzrost kwalifikacji kadr instytucji publicznych w zakresie udostępniania i administrowania zasobami cyfrowymi.
- Wzrost konkurencyjności regionu w zakresie dostępu do informacji przestrzennej.
- Zahamowanie rozwoju e-administracji.

7. SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bardzo duża liczba organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i fundacji także na obszarach wiejskich. ▪ Znacząca i wzrastająca aktywność obywatelska wpływająca na rozwój trzeciego sektora i społeczeństwa obywatelskiego. ▪ Dolny Śląsk silnym ośrodkiem edukacyjno-kulturalnym przyciągającym młodzież spoza regionu. ▪ Funkcjonowanie w całym regionie uniwersytetów trzeciego wieku. ▪ Rozbudowana współpraca międzyregionalna i międzynarodowa: rozwinięta współpraca miast partnerskich i euroregionów (Nysa i Glacensis), podjęcie działań w kierunku utworzenia Europejskiego Ugrupowania Współpracy Transgranicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski poziom zaufania społecznego oraz zaufania do instytucji publicznych. ▪ Brak zintegrowanego podejścia do rozwiązywania problemów społecznych i niewystarczająca infrastruktura pomocy społecznej. ▪ Rosnące wskaźniki obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym. ▪ Duża liczba osób bezrobotnych o kwalifikacjach niedostosowanych do potrzeb rynku, szczególnie wśród ludzi młodych i kobiet. ▪ Duże dysproporcje w poziomie bezrobocia na obszarze Dolnego Śląska. ▪ Aktywność zawodowa ludności poniżej średniej krajowej. ▪ Istniejące w regionie obszary wykluczenia społecznego.

7. SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Partycypacja społeczna w procesach decyzyjnych władz samorządowych. ▪ Równoważenie ubytku demograficznego poprzez repatriację osób pochodzenia polskiego. ▪ Zaangażowanie społeczeństwa i organizacji pozarządowych, w tym młodzieży, w realizację zadań publicznych. ▪ Tworzenie miejsc pracy przy nowych inwestycjach. ▪ Rosnące zapotrzebowanie na specjalistyczne usługi związane z obsługą seniorów i osób z niepełnosprawnością. ▪ Współpraca sieciowa i wymiana dobrych praktyk pomiędzy organizacjami pozarządowymi, również współpraca NGO z jednostkami samorządu terytorialnego, także spoza regionu i kraju. ▪ Wzrost aktywności władz lokalnych w podejmowaniu współpracy zewnętrznej i wewnętrznej. ▪ Wzbogacenie współpracy międzyregionalnej w sferze gospodarczej i społecznej. ▪ Wzrost poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niedostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnością i seniorów. ▪ Trwałe migracje i odpływ kadry wykwalifikowanej z regionu, zwłaszcza ludzi młodych. ▪ Wzrost bezrobocia spowodowany możliwym zakończeniem działalności Specjalnych Stref Ekonomicznych. ▪ Zmniejszenie możliwości finansowania inwestycji publicznych i pogarszająca się kondycja finansowa gmin. ▪ Utrzymujący się kryzys finansów publicznych w państwach UE powodujący zmniejszenie środków na przedsięwzięcia społeczne. ▪ Niedobór wykwalifikowanych robotników i kadry technicznej. ▪ Rosnąca asymetria w dostępności do usług społecznych w mieście i na wsi. ▪ Marginalizacja społeczna na obszarach wiejskich i przemysłowych.

8. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Istotny potencjał naukowo-badawczy i akademicki skoncentrowany we Wrocławiu, ale także obecny w innych miastach regionu. ▪ Stosunkowo duża koncentracja inwestycji zagranicznych. ▪ Wysoki na tle kraju poziom rozwoju gospodarczego oraz wysoka dynamika rozwojowa regionu. ▪ Wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców regionu – zróżnicowany obszarowo. ▪ Wysoka atrakcyjność inwestycyjna, występowanie dogodnych obszarów dla inwestycji gospodarczych i tworzenia miejsc pracy. ▪ Dobrze rozwinięte instytucje otoczenia biznesu, w tym świadczące usługi proinnowacyjne. ▪ Znaczny udział firm w branży średniowysokich i wysokich technologii w strukturze gospodarcej w porównaniu do sytuacji na poziomie kraju. ▪ Znaczny udział sektora IT w gospodarce regionu. ▪ Funkcjonowanie centrów usług wspólnych (BPO) korporacji międzynarodowych. ▪ Dynamiczny rozwój stref aktywności gospodarczej, w tym SSE. ▪ Atrakcyjne położenie na styku trzech państw, korzystne położenie w stosunku do zagranicznych rynków zbytu, bliskość dużych centrów miejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niedostateczna współpraca jednostek naukowych z podmiotami gospodarki i brak zainteresowania przedsiębiorstw współpracą z jednostkami naukowo-badawczymi. ▪ Znikoma liczba jednostek naukowych posiadających ofertę dla przedsiębiorstw w zakresie możliwości pozyskania licencji lub <i>know-how</i>. ▪ Niski poziom nakładów MŚP na działalność inwestycyjną i badawczo-rozwojową. ▪ Niski poziom kooperacji między przedsiębiorstwami. ▪ Znaczne dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego (PKB per capita) w poszczególnych podregionach województwa. ▪ Koncentracja instytucji otoczenia biznesu głównie w dużych ośrodkach miejskich. ▪ Małe zainteresowanie rozwojem gospodarki innowacyjnej na poziomie lokalnym. ▪ Brak wykwalifikowanej kadry w zakresie realizacji projektów PPP. ▪ Polaryzacja wewnątrz regionu w zakresie inwestycji (WrOM, LGOP).

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost popytu na rynkach zewnętrznych na dobra i usługi produkowane, wydobywane, wytwarzane na bazie regionalnych zasobów i potencjału wytwórczego. ▪ Lokowanie oddziałów korporacji międzynarodowych, głównie finansowych i technologicznych, na terenie województwa. ▪ Dalszy rozwój sektora IT. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Możliwe zakończenie działalności Specjalnych Stref Ekonomicznych. ▪ Zmiany w europejskiej polityce spójności w zakresie priorytetowych obszarów interwencji i zmniejszenia środków wsparcia na skutek utrzymującego się kryzysu finansów publicznych w państwach UE.

8. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Otwartość korporacji międzynarodowych na przekazywanie wzorców pracy lokalnym firmom w ramach gospodarczych sieci współpracy. ▪ Dostępność międzynarodowych programów wsparcia innowacyjności, w tym programów ramowych UE. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Słaba więź inwestorów zagranicznych z regionem – możliwość łatwego i sprawnego przeniesienia produkcji. ▪ Rosnące usieciowienie gospodarek UE przy niskim poziomie zaangażowania polskich podmiotów. ▪ Niedobór wykwalifikowanych robotników i kadry inżynieryjno-technicznej. ▪ Rosnąca konkurencyjność regionów w rozwoju gospodarki innowacyjnej. ▪ Konieczność wypełniania proekologicznych dyrektyw UE przy jednoczesnym nieprzestrzeganiu podobnych zasad przez kraje spoza UE. ▪ Brak jednoznacznych wytycznych dotyczących sprawnej realizacji zadań w ramach PPP, w tym systemu realizacji inwestycji, kontroli i nadzoru, wymiany dobrych praktyk i in.

ŚWIAT – KRYZYSOWE MEGATRENDY

- Niepewność geopolityczna.
- Spirala zadłużeniowa.
- Kryzys demograficzny Zachodu: spadek dynamizmu społecznego, załamanie państwa opiekuńczego.
- Groźba wypowiedzenia kontraktu społecznego gwarantującego spokój za dobrobyt.
- Regres w zakresie twardych kompetencji jako efekt poprawnej politycznie edukacji.
- Słabnąca zdolność do generowania innowacji przełomowych.
- Załamywanie się modelu globalizacji zakładającego supremację usług nad produkcją.
- Przesunięcie ciężkości globalnych relacji z kierunku USA - Europa do Azja - reszta świata.

CZYNNIKI OBIEKTYWNE

- Uprzywilejowana pozycja geograficzna regionu, ale atut ten czeka jeszcze na pełniejsze wykorzystanie.
- Znaczący i zróżnicowany przemysł, ale też zdewastowane obszary poprzemysłowe i związane z nimi obszary depresji społecznej.
- Znaczące zasoby surowcowe, dobre gleby, atrakcyjność turystyczna, ale w dalszym ciągu niedostateczne wykorzystanie tego potencjału.
- Potwierdzona zdolność do przyciągania inwestorów zewnętrznych, ale opłacona przywilejami, których nie mają już działający przedsiębiorcy.
- Atrakcyjna i rozpoznawalna metropolia, w której wyraźnie występuje efekt wymywania zasobów z zaplecza regionalnego.
- Wyraźny postęp w zakresie modernizacji infrastruktury, ale też ograniczające dalsze możliwości rozwoju zadłużenie i koszty utrzymania nowych i zmodernizowanych obiektów.
- Zadawalający poziom kapitału ludzkiego, ale malejący poziom kapitału społecznego.
- Rozwijający się sektor świadczeń zdrowotnych przy braku instytucjonalnego koordynatora polityki zdrowotnej sprawia, że rynek jest niespójny i nie zrównoważony.

CZYNNIKI SUBIEKTYWNE

- Wciąż zauważalne animozje subregionalne wynikające z poprzedniego podziału administracyjnego na 49 województw.
- Nakierowanie tylko na Europę – niska znajomość alternatywnych ścieżek rozwoju (Turcja, Chiny, Indie).
- Uzależnienie dotacyjne.
- Dominacja wizji konkurencji nad umiejętnością współpracy.
- Niski poziom publicznej debaty, rzadko wykraczającej poza doraźne interesy.
- Niewątpliwa kreatywność, ale ukierunkowana bardziej na zmagania z przepisami niż realiami.

STRATEGICZNE OGRANICZENIA

- Zmniejszająca się liczba aktywnych i przedsiębiorczych mieszkańców, czynnie uczestniczących w rynku pracy, życiu społecznym i wiążących swoją przyszłość z regionem.
- Niedostateczna wydolność regionalnego systemu komunikacyjnego i jego powiązań z systemami zewnętrznymi.
- Zagrożenie niewydolnością systemu energetycznego.
- Bariery kompetencyjne w sferze innowacji i bariery proceduralne blokujące podejmowanie inicjatyw.
- Niski poziom zaufania w biznesie, polityce, mediach i życiu społecznym, uniemożliwiający uzgadnianie konsensusu pożądanego dobra wspólnego.
- Niedostateczna baza i kompetencje dla otwarcia i wykorzystania przestrzeni informacyjnej w regionie.
- Zagrożenie powodziami i innymi katastrofalnymi zjawiskami przyrodniczymi na znacznych obszarach Dolnego Śląska.
- Zbyt niska efektywność wykorzystania znaczących zasobów regionu w zakresie kapitału ludzkiego, gospodarki, sieci osadniczej, środowiska naturalnego i krajobrazu oraz posiadanych surowców.

Nowa Strategia nie może ignorować doświadczeń związanych z realizacją wcześniejszych strategii. Niektóre dotychczasowe praktyki się nie sprawdziły, w związku z tym należy je wykluczać z dalszych działań.

ANTYPRIORYTETY

- Działania rozproszone.
- Dotowanie inwestycji nie zapewniających wartości dodanej.
- Działania niosące korzyści dla pojedynczych JST.
- Działania uzasadnione presją a nie argumentami.
- Oderwane od realiów inwestycje prestiżowe.
- Podejmowanie decyzji na podstawie kryteriów szybkości absorpcji i wykorzystania środków publicznych.
- Działania nakierowane na uszczęśliwianie obywateli, zamiast na usuwanie przyczyn frustracji.
- Wzrost obciążeń administracyjnych.

2 | Cele Strategii

Rolą samorządu województwa jest **budowanie konsensusu w rozumieniu dobra wspólnego regionu** oraz ukierunkowywanie impulsów rozwojowych na cele skojarzone z dobrem wspólnym, jak również usuwanie przeszkód w ich spełnieniu.

Cele rozwoju Dolnego Śląska w najbliższych latach powinny być podporządkowane wizji:

WIZJA: BLISKO SIEBIE—BLISKO EUROPY

Dolny Śląsk 2020 jako zintegrowana wspólnota regionalna,
region konkurencyjny, spójny, otwarty, dynamiczny...

CEL: NOWOCZESNA GOSPODARKA I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA W ATRAKCYJNYM ŚRODOWISKU

Dolny Śląsk regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia dla mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej.

Strategia jest wspólnym dorobkiem Nas Dolnoślązaków, wyrazem oddolnego spojrzenia na region, popartego opiniami ekspertów, komplementarnego do celów określonych w dokumentach krajowych i europejskich. Cele szczegółowe są spójne z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020 oraz Strategią Rozwoju Kraju 2020. *"Ustawowy wymóg uwzględnienia celów krajowych dokumentów strategicznych przez SRW nie oznacza ich tożsamości, lecz brak wzajemnej sprzeczności i wykluczania się"*⁴. Cele SRWD nie są zatem określone w sposób identycznie brzmiący, jak w strategiach krajowych, ale wpisują się w nie. Cele szczegółowe są również spójne z zapisami strategii Europa 2020.

CEL 1. ROZWÓJ GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

CEL 5. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI TECHNOLOGII
KOMUNIKACYJNO-INFORMACYJNYCH

CEL 2. ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT I POPRAWA
DOSTĘPNOŚCI TRANSPORTOWEJ

CEL 6. WZROST ZATRUDNIENIA
I MOBILNOŚCI PRACOWNIKÓW

CEL 3. WZROST KONKURENCYJNOŚCI
PRZEDSIĘBIORSTW, ZWŁASZCZA MŚP

CEL 7. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE,
PODNOSZENIE POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA

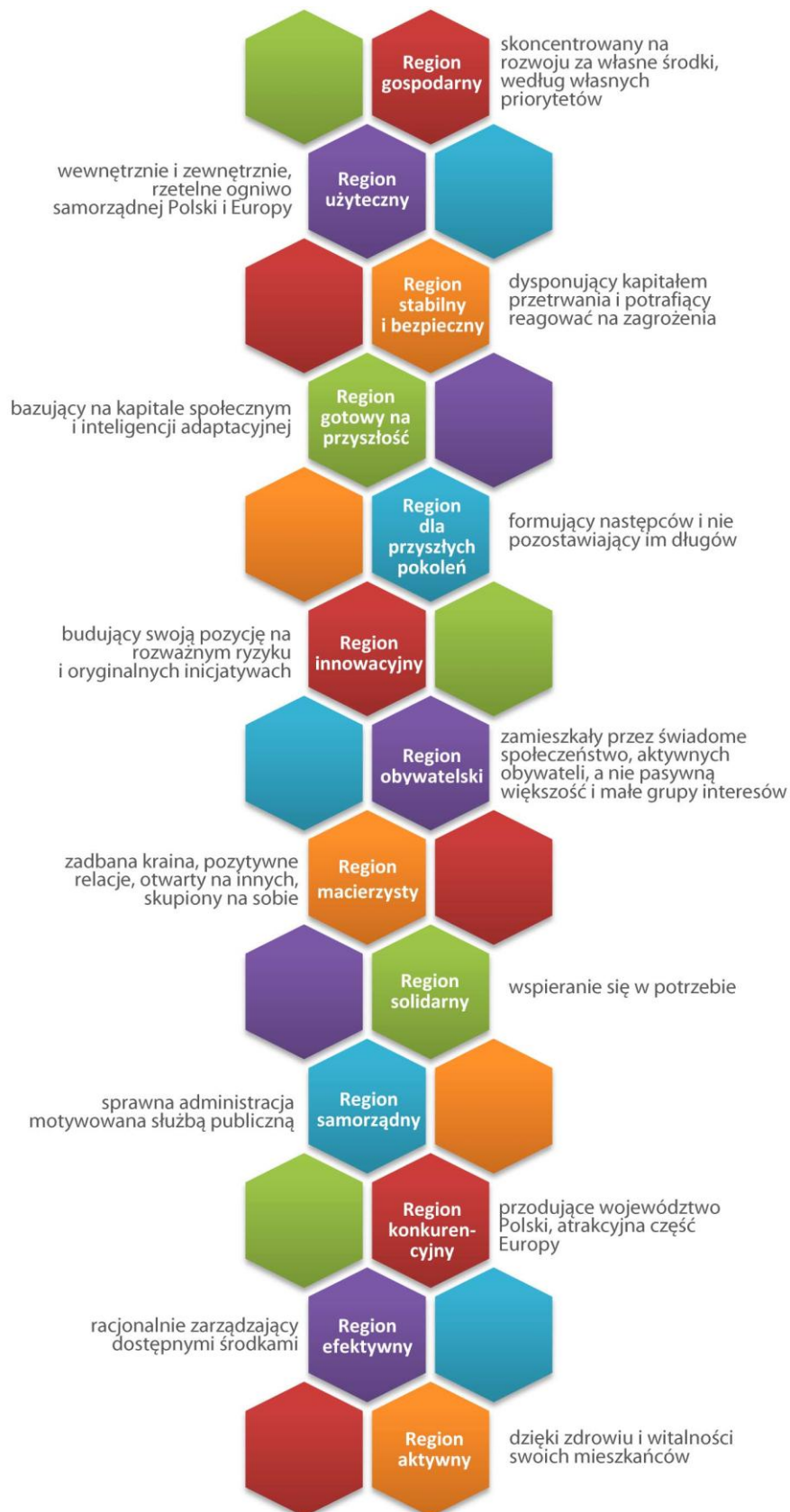
CEL 4. OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO,
EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW
ORAZ DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU
I POPRAWA POZIOMU BEZPIECZEŃSTWA

CEL 8. PODNIESIENIE POZIOMU EDUKACJI,
KSZTAŁCENIE USTAWICZNE

⁴ Aktualizacja Strategii Rozwoju Województw z Uwzględnieniem Uwarunkowań Krajowych i Unijnych – Przewodnik, MRR 2011, s. 19.

· Dolny Śląsk 2020 – Wizja i kierunki rozwoju regionu

Schemat 2. Dolny Śląsk 2020.

• **Rozwój zrównoważony: HARMONIA**

Cele Strategii wyznaczają kierunki interwencji. Jednak realizacji priorytetów musi towarzyszyć dogłębne oglądanie porządku całościowego, dlatego Strategia proponuje trzy harmonie – grupy norm, które powinny stać się kodeksem obowiązującym podczas przygotowania i realizacji projektów rozwojowych. Prezentowane harmonie dotyczą wymiaru regionalnego, jednak oczywiste jest, że przyszłość Dolnego Śląska będzie kształtowana w oparciu o współpracę z regionami Polski i jej władzami centralnymi.

PRZESTRZEŃ

Wymiar administracyjny

Prowadzenie polityki województwa w układzie obszarów integracji i promowanie współpracy samorządów w kierunku wspólnego rozwiązywania problemów ponadlokalnych oraz wzmacniania synergii między Wrocławiem a resztą regionu.

Wymiar transportowy

Integracja różnych rodzajów transportu, przywrócenie funkcjonalności sieci transportowych regionu oraz wzmocnienie roli transportu, kolejowego, lotniczego i wodnego.

Wymiar bezpieczeństwa

Wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców regionu oraz minimalizowanie skutków zagrożeń naturalnych i wynikających z działalności człowieka.

Wymiar osiedleńczy i środowiskowy

Racjonalne kształtowanie przestrzeni uwzględniające aspekty demograficzne, ekonomiczne, środowiskowe nowych terenów:

- wypracowanie kompromisu ekologicznego, w celu właściwego wykorzystywania i ochrony najcenniejszych walorów środowiska przyrodniczego i krajobrazu;
- kontynuacja działań w celu dalszej poprawy stanu środowiska.

SPOŁECZEŃSTWO

Wymiar demograficzny

Wspieranie polityki prorodzinnej i dostosowanie regionu do zachodzących procesów migracyjnych.

Wymiar obywatelski

Formowanie dojrzałego społeczeństwa, mającego poczucie tożsamości regionalnej, ukierunkowanej na dobro wspólne.

Wymiar edukacyjny

Różnicowanie wysokiej jakości oferty edukacyjnej, opartej o uniwersalny system wartości, w zależności od wymagań gospodarki i rynku pracy.

Wymiar kulturowy

Popularyzacja i ułatwianie dostępności do kultury wysokiej w celu rozwijania wrażliwości artystycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci.

Wymiar czasu wolnego

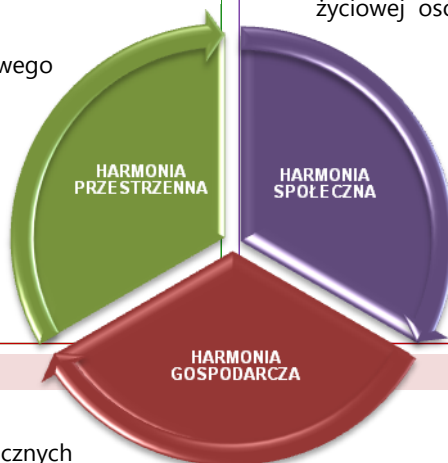
Budowanie atrakcyjności i integralności regionu na racjonalnej ofercie czasu wolnego.

Wymiar opieki społecznej

Efektywne wykorzystywanie środków pomocy społecznej i stymulowanie działań na rzecz poprawy sytuacji życiowej osób narażonych na wykluczenie społeczne.

Wymiar zdrowotny

Optymalizacja systemu ochrony zdrowia na Dolnym Śląsku, w tym podniesienie jakości i dostępności świadczeń medycznych, restrukturyzacja podmiotów leczniczych i zbilansowana dystrybucja środków finansowych.

GOSPODARKA

Wymiar innowacyjny

Monitoring potrzeb technologicznych regionu w kierunku stymulowania innowacyjności na Dolnym Śląsku.

Wymiar pracy i biznesu

Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu w celu stworzenia nowoczesnego rynku pracy – w oparciu o położenie, dostępność, zasoby ludzkie i zasoby naturalne – Autostrada Nowej Gospodarki.

Wymiar naukowy

Kooperacja uczelni i samorządów z biznesem w celu wyprzedzającego reagowania na potrzeby rynku.

Wymiar zdrowotny

Kooperacja jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu powiązań sieciowych podmiotów leczniczych składających się na system opieki zdrowotnej w województwie.

Wymiar przedsiębiorczości

Zwiększanie roli sektora pozarządowego oraz organizacji pracodawców w podejmowaniu zadań publicznych i budowaniu gospodarki społecznej, jako uzupełnienie głównego nurtu gospodarki i rynku pracy.

• Zasady realizacji

Realizacja Strategii oparta będzie o następujące zasady i wzorce postępowania:

- **Zasada partnerstwa i współpracy** (*partnerstwo: publiczno-publiczne, publiczno-społeczne, publiczno-privatne*)
- **Zasada wieloszczeblowego zarządzania i zintegrowanych projektów inwestycyjnych**
- **Zasada budowania tożsamości regionalnej**
- **Zasada zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego dla następnych pokoleń** (zasada zrównoważonego rozwoju)
- **Zasada decentralizacji i dekoncentracji systemu wdrażania**
- **Zasada celowości i efektywności interwencji**
- **Zasada równości szans**

Strategia przyjmuje także zasady realizacji zawarte w SRK 2020 tj. koncentracja tematyczna (wypracowywana macierz celów), zaakcentowanie znaczenia partnerstwa publiczno-privatnego, publiczno-publicznego i publiczno-społecznego (czyli elementu wieloszczeblowego zarządzania rozwojem na poziomie regionalnym) czy też terytorializacja polityki rozwoju (Obszary Funkcjonalne i Obszary Interwencji). Będą one stanowić przyczynek do wyznaczenia Obszarów Strategicznej Interwencji, na podstawie analiz zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego.

3 | Terytorialny wymiar polityki rozwoju

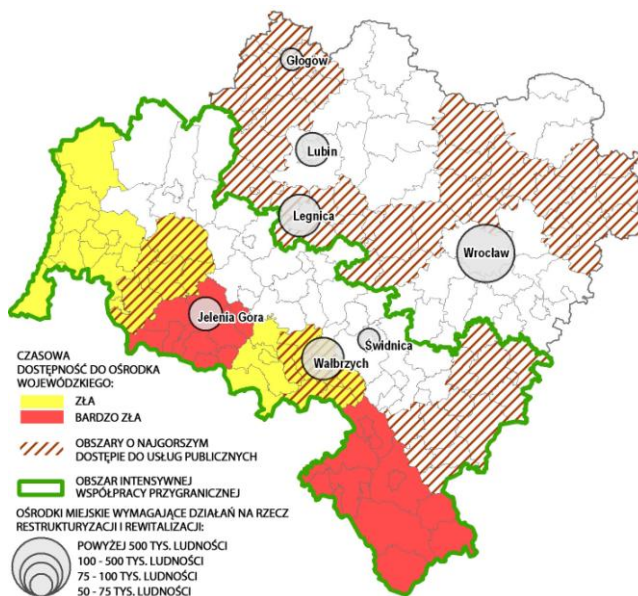
Polityka regionalna kraju postuluje, aby polityki sektorowe uwzględniały wymiar terytorialny. W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego zostały wyodrębnione obszary, które dla pełnego wykorzystania ich potencjałów rozwojowych wymagają zewnętrznej interwencji. Obszary te nazwano **Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI)** i wyznaczone są zarówno w skali kraju, jak i regionu, na podstawie zidentyfikowanych obszarów problemowych, po to, aby właśnie tam mogła być kierowana adekwatna interwencja publiczna.

W ramach **krajowej polityki przestrzennej** wyznaczone są również obszary szczególne, zwane **Obszarami Funkcjonalnymi**⁵. Część z nich jest tożsama z obszarami problemowymi w rozumieniu polityki regionalnej⁶.

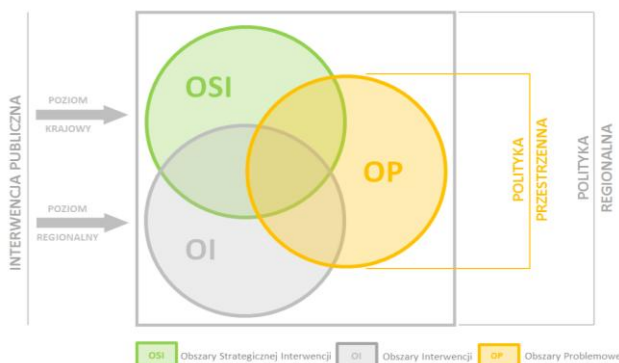
Działając w zgodzie z wytycznymi polityki regionalnej i polityki przestrzennej kraju, a także uznając fakt, że problemy rozwojowe grupują się obszarowo, przekraczając granice administracyjne, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego proponuje terytorialne odniesienie wskazanych działań. Polega ono na określeniu obszarów integracji oraz obszarów interwencji i przypisanie im odpowiednich celów.

Zasięg tych obszarów zaproponowany został w projekcie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego i uwzględniony w niniejszej Strategii, co daje podstawę dla skoordynowania działań strategicznych i polityki przestrzennej w województwie, a tym samym uzyskanie zgodności z zaleceniami wszystkich istotnych dokumentów szczebla krajowego.

Cztery Obszary Integracji (Mapa 7.) to **podstawowe obszary województwa, charakteryzujące się** zróżnicowanymi uwarunkowaniami rozwoju, wynikającymi z warunków geograficznych, sytuacji społeczno-gospodarczej i zasłóci historycznej. Będą tam realizowane wszystkie cele Strategii, a samorząd województwa będzie pełnił w nich rolę koordynatora w zakresie planowania strategicznego i przestrzennego.

Mapa 6. Obszary strategicznej interwencji na terenie Województwa Dolnośląskiego wg Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020. źródło: opracowanie WBU na podstawie KSRR

Schemat 3. Obszary interwencji a obszary strategicznej interwencji - relacje polityki przestrzennej i regionalnej. źródło: opracowanie WBU

⁵ wynikające z Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030

⁶ zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020

Dwanaście Obszarów Interwencji (Mapa 8.) wyznacza strefy występowania szczególnych zjawisk lub specyficznych procesów, związanych często także z konfliktami przestrzennymi. Wobec obszarów tych samorząd województwa będzie mógł podejmować – zgodnie z zapisami Strategii, poprzez prowadzenie szczególnej polityki lub za pomocą regionalnych programów rozwoju – działania interwencyjne, mające na celu rozwiązywanie sytuacji konfliktowych, pobudzenie rozwoju oraz pomoc w sferach jednoznacznie wymagających pomocy publicznej.

OBSZARY INTEGRACJI:

A. Wrocławski Obszar Integracji –

Wrocław i otaczający go obszar, posiadający z nim silne powiązania funkcjonalne.

B. Legnicko-Głogowski Obszar Integracji

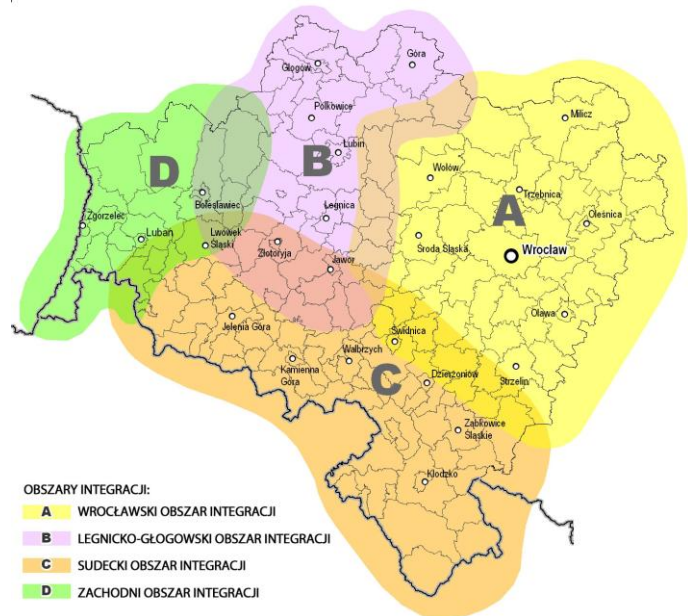
– obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza.

C. Sudecki Obszar Integracji -

południowy obszar województwa.

D. Zachodni Obszar Integracji –

tereny leżące przy zachodniej granicy regionu.

Mapa 7. Obszary integracji na terenie województwa dolnośląskiego wg projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego

A. Wrocławski Obszar Integracji – obejmuje Wrocław i obszar, który posiada z nim silne powiązania funkcjonalne. Charakteryzuje się największą gęstością zaludnienia, również w miejscowościach otaczających Wrocław, w wyniku czego dochodzi do intensywnych zmian struktury użytkowania gruntów, a w efekcie do tworzenia niespójnego układu przestrzennego. Obszar wyróżnia się dużym potencjałem edukacyjnym i naukowo-badawczym, również w wymiarze innowacyjności, skoncentrowanym głównie we Wrocławiu. Kulturalne oddziaływanie stolicy regionu ma wymiar krajowy i międzynarodowy.

Zagrożeniem dla tych terenów jest inwestycyjna presja na tereny otwarte, w tym obszary najlepszych gleb oraz doliny rzeczne, objęte ochroną prawną w ramach sieci NATURA 2000 – stanowiące ponadto ważne korytarze ekologiczne - przy niewystarczająco rozwiniętym systemie komunikacyjno - transportowym, w tym publicznym transporcie zbiorowym oraz spójnym systemie komunikacji rowerowej. Poważnym wyzwaniem dla tego obszaru jest zintegrowane zarządzanie, zwłaszcza w świetle ciężenia do Obszaru Metropolitalnego Wrocławia gmin i ośrodków spoza Województwa Dolnośląskiego, optymalne wykorzystanie potencjału intelektualnego, gospodarczego, kulturalnego i przyrodniczego.

B. Legnicko-Głogowski Obszar Integracji – obejmuje obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza, którego rozwój jest silnie związany z przemysłem górniczym. Możliwy spadek popytu i cen miedzi na rynkach światowych, w obliczu dominacji wydobycia tego surowca w obszarze, może stanowić zagrożenie dla gospodarki regionu. Szansą na podtrzymanie rozwoju LGOI jest dzisiaj zapewnienie warunków dla przemysłu przetwórstwa miedzi i surowców towarzyszących oraz rozszerzenie wachlarza działalności gospodarczych. Natomiast w związku z nieuniknionym wyczerpaniem się złóż miedzi w przyszłości, konieczne jest podjęcie decyzji na szczeblu krajowym dotyczącej eksploatacji złóż węgla brunatnego w okolicach Legnicy. Jednocześnie wprowadza się zakaz eksploatacji złóż węgla brunatnego w okolicach Legnicy metodą odkrywkową.

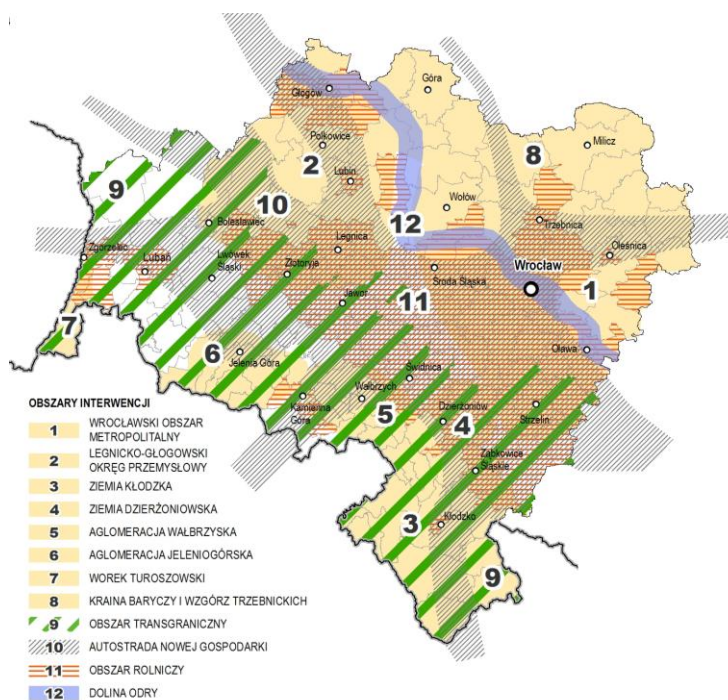
C. Sudecki Obszar Integracji – obejmuje południowy obszar województwa dolnośląskiego i cechuje się wieloma barierami rozwojowymi, wynikającymi m.in. z depopulacji, dużego bezrobocia i utrudnionych warunków prowadzenia inwestycji prorozwojowych i infrastrukturalnych (specyfika terenów górskich i podgórszych, tereny cenne przyrodniczo, w tym chronione prawnie).

Charakteryzuje się on wyjątkowymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, w tym dwoma parkami narodowymi, a także największym, nie w pełni wykorzystanym potencjałem turystyczno-uzdrowiskowym. Jego dalszy rozwój zależy od stworzenia i wypromowania kompleksowej oferty turystycznej, wypoczynkowej i uzdrowiskowej we współpracy ze stroną czeską, uwzględniającej wymogi i zasady ochrony cennych walorów środowiska.

D. Zachodni Obszar Integracji – obejmuje tereny leżące przy zachodniej granicy regionu, o zagrożeniach związanych z przekształcaniem środowiska naturalnego i krajobrazu. Dużym zagrożeniem dla tego obszaru jest również postępująca depopulacja oraz wzrost bezrobocia związany z wyczerpywaniem się złóż węgla brunatnego. Transgraniczny charakter obszaru, wyrażający się silną lokalną współpracą – **miasto Zgorzelec-Görlitz** – stanowi szansę na rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Szansą na zrównoważony rozwój Obszaru Zachodniego jest rekultywacja terenów powydobywczych i optymalne wykorzystanie walorów przyrodniczych obszaru we współpracy ze stroną niemiecką i czeską, jak również zapewnienie wsparcia dla MŚP i inwestorów oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i podnoszeniu jakości życia.

OBSZARY INTERWENCJI:

1. Wrocławski Obszar Metropolitalny,
2. Legnicko-Głogowski Okręg Przemysłowy,
3. Ziemia Kłodzka,
4. Ziemia Dzierżoniowska,
5. Aglomeracja Wałbrzyska – obszar objęty modelowym porozumieniem samorządów lokalnych,
6. Aglomeracja Jeleniogórska,
7. Worek Turoszowski,
8. Kraina Baryczy i Wzgórz Trzebnickich – północne tereny województwa, związane z Doliną Baryczy,
9. Obszar transgraniczny – tereny leżące wzdłuż zachodniej i południowej granicy regionu,
10. Autostrada Nowej Gospodarki – pasmo logistyczne obejmujące obszary w zasięgu oddziaływania istniejących i planowanych autostrad i dróg ekspresowych,
11. Obszar rolniczy,
12. Dolina Odry – tereny położone nad rzeką Odrą.

Mapa 8. Obszary interwencji na terenie województwa dolnośląskiego wg projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

1. Wrocławski Obszar Metropolitalny (WrOM) – miasto Wrocław wraz z obszarem otaczającym stolicę regionu. Szczególnie silne związki Wrocławia z otoczeniem podkreślone są dziennymi migracjami wahadłowymi mieszkańców tego subregionu. Obszar nacechowany jest silnie rozwiniętym procesem suburbanizacji mieszkaniowej, a także suburbanizacji ekonomicznej. Silne przekształcenia środowiska na skutek działalności przemysłowej, powodują zagrożenia przekroczeń norm emisji zanieczyszczeń. Obszar jest narażony również na zagrożenia powodziowe powodujące znaczne straty dla gospodarki całego regionu, co wynika z występującej na tym obszarze gęstej sieci rzecznej. Odra i jej dopływy stanowią ważne korytarze ekologiczne, chronione także w ramach sieci NATURA 2000, co determinuje prowadzenie określonych działań inwestycyjnych w dolinach rzecznych.

WrOM jest obszarem o dużym potencjale intelektualnym i naukowo-badawczym. Szeroki wachlarz branż oraz koncentracja wyższych uczelni implikują rozwijające się powiązania wewnętrzne i ponadregionalne. Obszar ten wymaga konkurencyjnej, w skali krajowej i europejskiej, oferty edukacyjnej reagującej na potrzeby rynku; stałego podnoszenia standardów technologicznych w dziedzinie teleinformatycznej, wysoce wykwalifikowanych usług medycznych oraz podniesienia sprawności transportu publicznego i koordynacji rozwoju sieci osadniczej z infrastrukturą transportową, szczególnie kolejową.

2. Legnicko-Głogowski Okręg Przemysłowy – obszar gospodarczy, którego siła ekonomiczna oparta jest na zasobach rudy miedzi i jej przetwórstwie. Obszar monokulturowy, o postępującym dużym stopniu urbanizacji i przekształceń środowiska. Szczególnej uwagi wymaga rozwinięcie nowych kompetencji tego subregionu w kontekście ograniczoności zasobów miedzi. Obszar występowania złóż węgla brunatnego, wymaga kierunkowych decyzji państwa.

3. Ziemia Kłodzka – obszar obejmujący między innymi gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia Gmin Ziemi Kłodzkiej i Ząbkowice Śląskie, otoczony barierą orograficzną odznacza się wysoką atrakcyjnością przyrodniczo – krajobrazową i turystyczną, lecz niskim stopniem dostępności transportowej i miejscami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Jest to obszar koniecznych interwencji inwestycji w infrastrukturę transportową i elektroenergetyczną, a także w rozwinięcie usług uzdrowiskowych z poszanowaniem zasad ochrony środowiska. Obszar problemów wynikających z zagrożenia powodziowego.

4. Ziemia Dzierżoniowska – obszar będący enklawą rozproszonego, policentrycznego osadnictwa z dominującymi ośrodkami miejskimi (Dzierżoniów, Bielawa, Pieszyce, Łagiewniki, Niemcza, Piława Górna), wśród terenów atrakcyjnych przyrodniczo, o silnych tradycjach i dużym potencjale przemysłowym. Obecnie charakteryzuje się wysokim bezrobociem, wynikającym z upadku istniejących tu kiedyś dużych firm branży tekstylno – włókienniczej i elektrotechnicznej. Jednocześnie wysoka aktywność władz samorządowych i ich wzajemna współpraca stwarzają warunki dla poprawy sytuacji i trwałego rozwoju.

5. Aglomeracja Wałbrzyska – obszar, który po likwidacji przemysłu wydobywczego węgla kamiennego stracił swoją ekonomiczną pozycję. Problemy spotęgowane zostały trudnościami dostosowania się społeczeństwa do nagłych zmian strukturalnych w gospodarce. Obecnie obszar objęty jest modelowym porozumieniem samorządów lokalnych, wspólnie budujących strategię rozwoju aglomeracji wałbrzyskiej jako obszaru funkcjonalnego, wykorzystującego własne zasoby, w tym także walory przyrodnicze i turystyczne. Wymaga wielu skoordynowanych działań skierowanych na przełamanie stagnacji społecznej i gospodarczej. Jednym z nich jest poprawa dostępności transportowej do stolicy regionu oraz sieci autostrad i dróg szybkiego ruchu.

6. Aglomeracja Jeleniogórska – obszar, bazujący na bogatych tradycjach subregionu, łączy aspiracje centrum turystycznego i wypoczynkowego oraz aglomeracji skupiającej nowoczesną gospodarkę. Wymaga zdecydowanych działań związanych z poprawą dostępności transportowej i powiązań nie tylko wewnątrzregionalnych, ale także ponadregionalnych w kierunku Pragi i Berlina. Uwagi wymaga także sfera społeczna zagrożona marginalizacją oraz problemy związane z zagrożeniem powodziowym.

7. Worek Turoszowski – obszar o silnych przekształceniach środowiskowych spowodowanych eksploatacją węgla brunatnego. Jego transgraniczny charakter predestynuje go do rozwoju funkcji gospodarczych bazujących na kooperacji polsko-czesko-niemieckiej. Występują tu istotne zagrożenia środowiskowe, w tym okresowa degradacja powierzchni ziemi i niebezpieczeństwo powodzi.

8. Kraina Baryczy i Wzgórz Trzebnickich – obejmuje północne tereny województwa, związane z doliną Baryczy i Stawami Milickimi, posiadające unikatowe w skali kraju i Europy, cenne dla ptaków obszary wodno-błotne, oraz historyczne obiekty hydrotechniczne związane z gospodarką rybacką. Obszar posiada potencjalne zaplecze dla turystyki kwalifikowanej i wyjątkowe warunki dla rozwijania ekologicznej gospodarki rolnej i rybnej. Ze względu na duże rozproszenie zabudowy wymaga wzmocnienia inwestycjami teleinformatycznymi oraz poprawy mobilności mieszkańców. Szczególnej uwagi wymaga silniejsze zintegrowanie infrastrukturalne tego obszaru, zwłaszcza Ziemi Górowskiej, z resztą regionu przy współpracy z Województwem Wielkopolskim.

9. Obszar transgraniczny – obejmuje tereny leżące wzdłuż zachodniej i południowej granicy Dolnego Śląska, wyróżnione ze względu na rozwijające się społeczne i gospodarcze związki polsko-niemieckie i polsko-czeskie. Obszar zagrożony jest peryferyzacją ze strony polityki kraju, w kontekście geopolitycznym znajdujący się w ścisłym centrum Europy Środkowej. Ze względu na uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe (Sudety i Łużyce) stanowi jeden z najciekawszych wyróżników tożsamości dolnośląskiej.

10. Autostrada Nowej Gospodarki – obszar o docelowo najwyższej w regionie dostępności transportowej. Osadzony na istniejących i projektowanych ciągach autostrad i dróg szybkiego ruchu oraz integrujący transport kolejowy i wodny. Jest terenem o najwyższej atrakcyjności lokalizacji produkcji na Dolnym Śląsku. Wymaga wzmocnienia i wprowadzenia najwyższych standardów technologicznych w dziedzinie teleinformatycznej oraz szczególnie aktywnej obsługi prawnej i planistycznej, sprzyjającej powstawaniu i ukorzenianiu podmiotów gospodarczych, szczególnie tych o rodowodzie dolnośląskim. Obszar ten swym zasięgiem obejmuje również miasta, będące niegdyś fundamentem gospodarczej prosperity tego regionu, które dziś wymagają rewitalizacji i nowych miejsc pracy. Do tych ośrodków adresowana jest polityka przyciągania inwestorów, ich zakorzeniania i tworzenia trwałych miejsc pracy powiązanych z nowoczesną gospodarką. Obszar ten może stać się kołem zamachowym całego regionu, pod warunkiem racjonalnych decyzji lokalizacyjnych i inwestycyjnych.

11. Obszar rolniczy – obejmuje głównie Nizinę Śląską i Przedgórze Sudeckie i charakteryzuje się najlepszymi w kraju warunkami dla produkcji rolnej, tzn. najwyższym wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Teren ten wymaga szczególnej ochrony i wsparcia ze względu na najwyższą jakość gleb oraz wykorzystania tego wyjątkowego potencjału (m.in. najdłuższy okres wegetacyjny w kraju) poprzez aktywizację przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego w celu pełnego wykorzystania naturalnych predyspozycji. Z perspektywnego punktu widzenia należy ukierunkować rozwój produkcji żywności na kooperację przemysłu spożywczego z partnerami zagranicznymi.

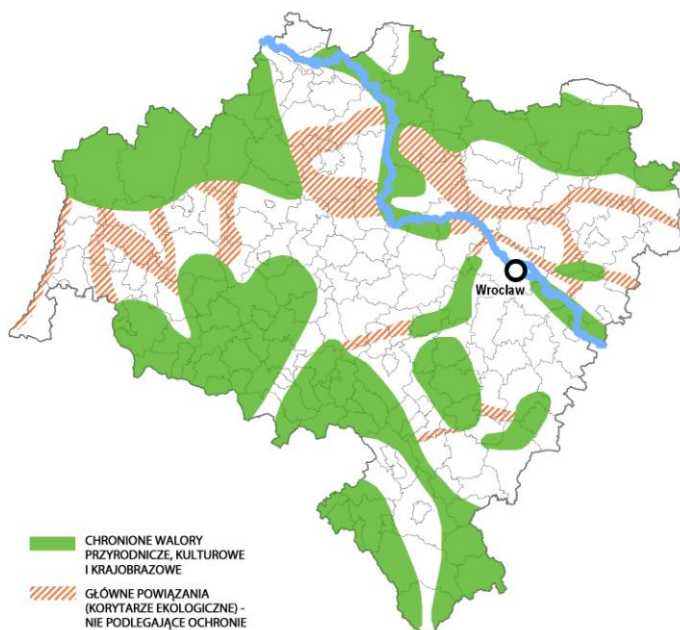
12. Dolina Odry – obszar pradoliny Odry i częściowo dolin jej dopływów, wymagający szczególnej uwagi ze względu na stałe zagrożenie powodziowe i potrzebę realizacji „Programu dla Odry 2006”. Jest także obszarem o znaczących walorach przyrodniczych pozwalających na uruchomienie programów turystycznego wykorzystania rzeki i przyległych do niej terenów, zgodnie z modelem zrównoważonej turystyki. Szczególnej uwagi wymaga również jego potencjał gospodarczy i transportowy, którego wykorzystanie uniemożliwiają silnie zróżnicowane przepływy wód. Powstająca infrastruktura rzeczna powinna zapewniać ochronę przed ekstremalnymi przepływami wód, rozwijać transport rzeczny, zwiększać udział energii ze źródeł odnawialnych oraz dbać o rozwój turystyki wodnej. Przyszłość i rola Odry wymagają kierunkowych, jednoznacznych decyzji państwa i uzgodnień zarówno z partnerami z Czech i Niemiec, jak również współpracy z innymi nadodrzańskimi województwami, w szczególności w ramach inicjatywy Polska Zachodnia.

Zakłada się, że zasięg obszarów interwencji będzie podlegać szczegółowej delimitacji w ramach studiów i analiz planistycznych przygotowywanych w celu wykorzystania instrumentów wsparcia ze środków unijnych na lata 2014-2020. Obszary te mają być podstawą wyznaczania Obszarów Strategicznej Interwencji oraz zawiązywania koalicji sąsiadujących samorządów gminnych i powiatowych, w celu realizacji wspólnych zadań. Zaproponowane w niniejszej Strategii tzw. **Makrosfery** są odpowiedzią na to założenie.

Zachowanie i pomnażanie zasobów środowiska

Przedsięwzięcia realizowane w ramach niniejszej Strategii będą uwzględniały cele środowiskowe przyjęte w krajowych i regionalnych dokumentach oraz obowiązujących przepisach prawa. Zakłada się, że ich realizacja będzie ograniczała do minimum wpływ podejmowanych działań na środowisko, w tym uwzględniała systemy ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych województwa, a także chroniła integralność sieci obszarów NATURA 2000. Szczegółowa delimitacja obszarów podlegających ochronie znajdzie się w aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

Cele rozwoju Dolnego Śląska przyjęte w Strategii odniesione są terytorialnie (dla **obszarów interwencji**). Przyczyni się to do celowego integrowania środków i działań w rejonu wymagające pobudzenia i wzmacniania czynników wzrostu oraz korygowania identyfikowanych przestrzennie dysfunkcji.

Mapa 9. System obszarów chronionych wraz z powiązaniem.

źródło: opracowanie WBU

■ Realizacja celów rozwoju w obszarach interwencji

Poniższa tabela prezentuje propozycję Zarządu Województwa Dolnośląskiego i została poddana konsultacji z przedstawicielami samorządów, partnerami społecznymi i przedstawicielami biznesu. Ostateczny kształt tabeli opracowany został podstawie ankiet rozesłanych do wszystkich powiatów województwa. Należy zaznaczyć, że brak (lub niższa ranga) zaznaczenia danego celu szczegółowego w obszarze interwencji nie oznacza braku możliwości realizacji tych zadań - jest rodzajem rekomendacji, które z celów powinny być realizowane w pierwszej kolejności, które w następnej w ramach posiadanych środków.

OBSZARY INTERWENCJI		Wrocławski Obszar Metropolitalny	Legnicko-Głogowski Obszar Przemysłowy	Ziemia Kłodzka	Ziemia Dzierżoniowska	Aglomeracja Wałbrzyska	Aglomeracja Jeleniogórska	Worek Turoszowski	Kraina Baryczy	Obszar transgraniczny	Autostrada Nowej Gospodarki	Obszar rolniczy	Dolina Odry
CELE ROZWOJU		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
CEL 1	Rozwój gospodarki opartej na wiedzy	4	4	6	7	3	5	7	8	4	5	6	8
CEL 2	Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej	1	1	1	1	1	1	8	2	1	1	8	1
CEL 3	Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP	6	3	4	2	2	3	5	5	2	3	4	4
CEL 4	Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa	2	2	5	5	8	4	4	1	5	4	1	2
CEL 5	Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno-informacyjnych	8	8	7	8	4	6	6	7	7	7	5	7
CEL 6	Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników	5	5	2	3	7	2	3	3	3	2	7	5
CEL 7	Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia	3	7	3	6	6	7	1	6	6	6	3	6
CEL 8	Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne	7	6	8	4	5	8	2	4	8	8	2	3

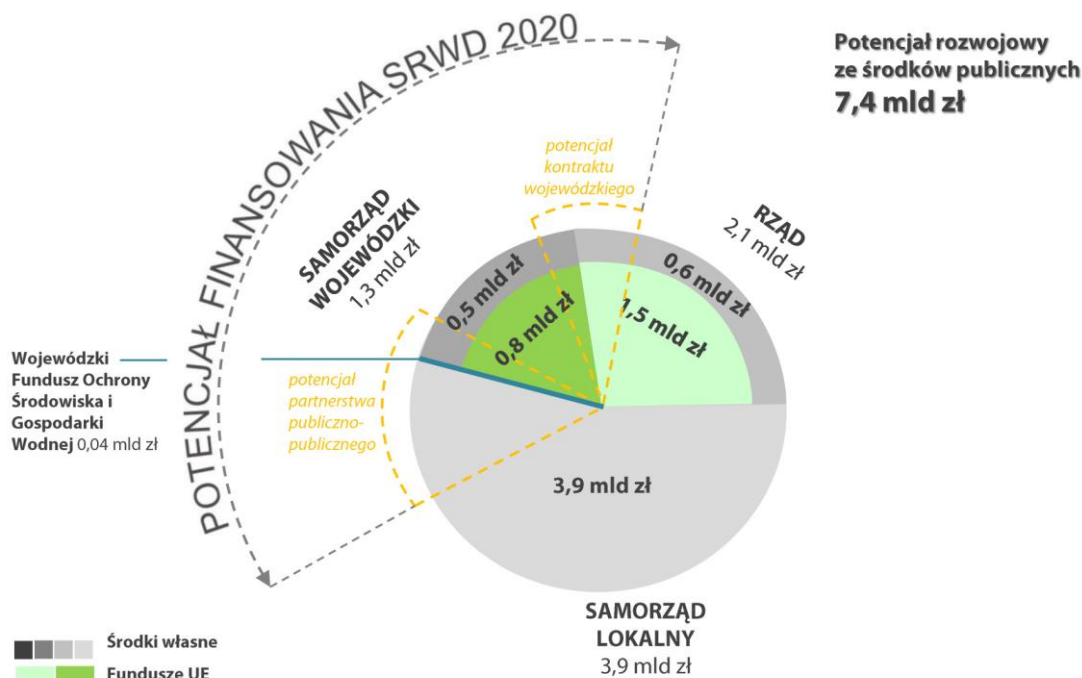
Tabela 1. Realizacja celów rozwoju w obszarach interwencji - wypracowana na podstawie ankiet rozesyłanych do powiatów województwa – skala od 1 (najstotniejszy) do 8.

4 | Ramy finansowe

Skuteczne realizowanie strategii rozwoju wymaga precyzyjnego określenia jej ram finansowych. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 jest dokumentem, który zakłada pozyskiwanie prywatnego finansowania zadań rozwojowych, realizowanych przez sektor publiczny, w tym wykorzystanie instrumentu partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP).

Potencjalne środki finansowe, które mogą zostać wykorzystane przez sektor publiczny na realizację Strategii na lata 2013-2025, oszacowano łącznie na 96,4 mld zł. Daje to średnio około **7,4 mld zł rocznie**. W ramach tej kwoty możemy wyróżnić następujące elementy składowe:

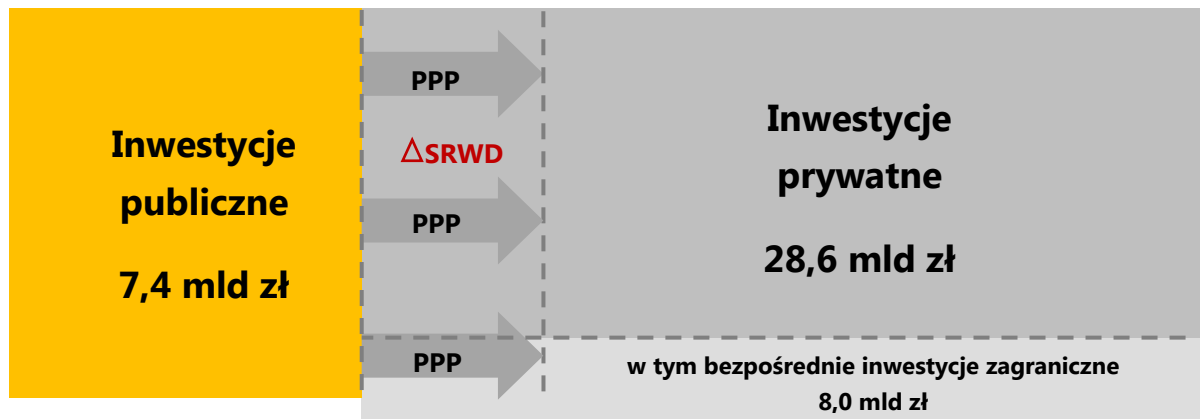
Schemat 4. Potencjał finansowania rozwoju regionu środkami publicznymi – oszacowanie średnioroczne na lata 2013-2025.

źródło: opracowanie WARR S.A. „Projekt ekspercki - Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 2020” (s. 46)

Zgodnie z art. 11 ust. 1, 2 ustawy o samorządzie województwa: *Samorząd województwa określa strategię oraz prowadzi politykę rozwoju województwa (...)*. Jest zatem inicjatorem i koordynatorem realizacji SRWD. Środki, którymi dysponuje samorząd we wspomnianym okresie, zostały oszacowane na 17,0 mld zł, co daje **1,3 mld zł rocznie**. W skład tych środków wchodzi własne wydatki majątkowe samorządu województwa – 6,4 mld zł ogółem (0,5 mld zł rocznie) oraz środki z Unii Europejskiej – 10,6 mld zł ogółem (0,8 mld zł rocznie). Potencjał finansowy samorządu wojewódzkiego równy jest 17,6% średniorocznej wartości wydatków inwestycyjnych sektora publicznego (7,4 mld zł) dedykowanych na rozwój regionu.

Warto dodać, że samorząd dysponuje narzędziami, które mogą wspomóc rozwój regionalny. Są wśród nich kontrakty terytorialne, będące umową między stroną rządową i samorządową. Dzięki nim możliwe jest realizowanie programów operacyjnych współfinansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych. Kolejnym narzędziem jest możliwość wykorzystywania partnerstwa publiczno-prywatnego, umożliwiającego prywatne finansowanie w sferze publicznej.

Schemat 5. Potencjał finansowania SRWD 2020 środkami prywatnymi – oszacowanie średnioroczne na lata 2013-2025.

źródło: opracowanie WARR S.A. "Projekt ekspercki - Strategia Rozwoju Dolnego Śląska 20" (s. 43)

Na podstawie modeli makroekonomicznych oszacowano średnioroczną wartość inwestycji sektora prywatnego w latach 2013-2025 na 28,6 mld zł. Kwota ta zawiera nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw zagranicznych bezpośrednio inwestujących na Dolnym Śląsku, które oszacowano na ok. 8 mld zł średniorocznie. Oszacowana wartość inwestycji sektora prywatnego nie stanowi wielkości zaangażowania środków prywatnych w instrument PPP. Zgodnie z niniejszą Strategią samorząd województwa będzie dążył do ukierunkowania części prywatnego finansowania na sferę publiczną.

Dla określenia możliwości finansowania rozwoju województwa ze środków publicznych w latach 2013-2025 przyjęto aktualny stan formalnoprawny systemu finansowania sektora publicznego, w tym przede wszystkim jednostek samorządu terytorialnego, jak również status quo systemu zarządzania całym sektorem publicznym.

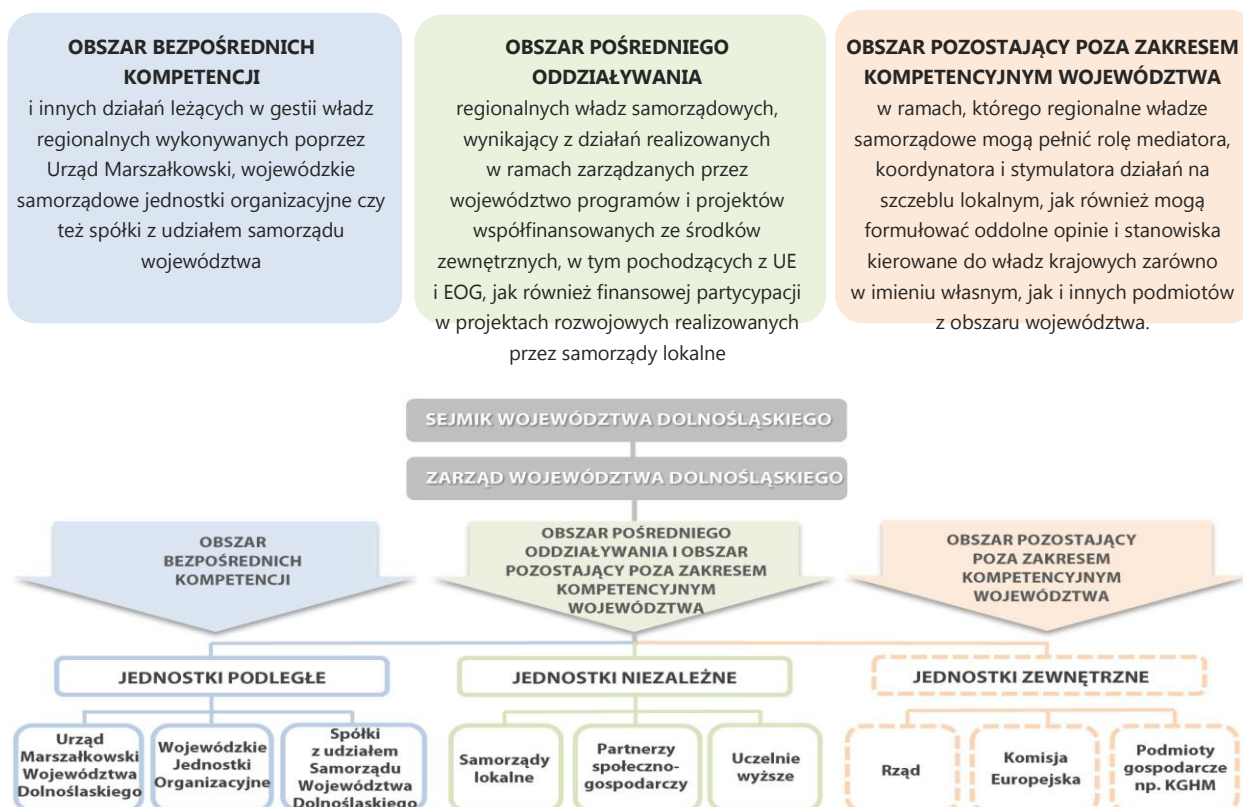
5 | System wdrażania

System wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego będzie składał się z trzech podsystemów: instytucjonalnego, programowania i koordynacji.

■ Podsystem instytucjonalny

Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie Strategii jest Samorząd Województwa Dolnośląskiego, który dla uzyskania efektu synergii w procesie realizacji będzie współpracował zarówno z zależnymi, jak i niezależnymi regionalnymi aktorami mającymi wpływ na realizację polityki rozwoju w województwie. W celu zwiększenia transparentności oraz oddzielenia funkcji strategiczno-ewaluacyjnych od samych działań realizacyjno-wdrożeniowych, powinna być zastosowana zasada decentralizacji i dekoncentracji, polegająca na przeniesieniu funkcji bezpośredniego wdrażania Strategii do jednostek zewnętrznych w stosunku do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

Strategia to dokument programujący rozwój regionalny w szerszej perspektywie, wykraczającej poza minimum określone uregulowaniami prawnymi. W zależności od kompetencji samorządu województwa obszary aktywności, które obejmuje Strategia, można podzielić następująco:

Schemat 6. Układ instytucjonalny realizacji SRWD.

■ Podsystem programowania

W Województwie Dolnośląskim zostanie zbudowany trójszczeblowy system dokumentów strategicznych. Pierwszym szczeblem programowania strategicznego województwa będzie Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Oba te dokumenty traktujemy jako strategiczne o charakterze średniookresowym. Strategia określa główne wyzwania i kierunki działań tworzące docelowy obraz planowanej przyszłości

regionu w określonym horyzoncie czasowym. PZPWD reguluje gospodarkę przestrzenną województwa i jest dokumentem spójnym z zapisami Strategii.

- Drugim szczeblem programowania strategicznego będą programy rozwoju i polityki wojewódzkie o średniookresowej perspektywie realizacji. Perspektywa ta jednak nie powinna być dłuższa niż obowiązująca Strategia, chyba że dalszy horyzont czasowy wynika ze specyfiki rozwojowej w danym obszarze. To one będą stanowiły zasadnicze narzędzia realizacji Strategii. Programy rozwoju powinny realizować jeden lub więcej celów Strategii, precyzować działania konieczne dla ich realizacji i odnosić się do przestrzeni, sektorów, dziedzin lub subregionów. Będą one również pełniły funkcję nadrzędną w stosunku do zarządzanych przez samorząd województwa programów operacyjnych. Polityki wojewódzkie będą opracowywane w zakresie działań, na które samorząd szczebla regionalnego ma wpływ pośredni.
- Trzecim szczeblem programowania będą plany o krótszej perspektywie (roczne, dwuletnie). Plany te będą precyzować działania i projekty niezbędne do realizacji programów rozwoju lub konkretnych celów Strategii.

Na poziomie województwa oprócz Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa, będącymi nadrzędnymi dokumentami strategicznymi, oraz programów, polityk i planów wojewódzkich, mogą być także tworzone subregionalne i lokalne programy rozwoju (np.: Strategia Aglomeracji Wałbrzyskiej i Strategia Integracji Społeczno-Gospodarczej Aglomeracji Wrocławskiej). Subregionalne programy rozwoju winny realizować cele ujęte w dokumencie Strategii na wyznaczonych terytorialnie obszarach funkcjonalnych i być opiniowane przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego w zakresie ich zgodności z SRWD. Dla właściwej realizacji przedsięwzięć zawartych w Makrosferach zostanie przygotowany plan wykonawczy.

Schemat 7. Powiązania w zakresie dokumentów strategicznych funkcjonujących w regionie.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMWD

■ Podsystem koordynacji

Koordynacja procesu zarządzania strategicznego będzie znajdować się w kompetencjach komórki organizacyjnej UMWD odpowiedzialnej za rozwój regionalny i będzie wsparta działaniami jednostki odpowiedzialnej za planowanie strategiczne i przestrzenne. Do zadań ww. komórki organizacyjnej UMWD będzie należało opracowanie i wdrożenie procedury zarządzania regionalnymi dokumentami strategicznymi oraz ocena spójności programów i polityk wojewódzkich ze Strategią, jak również monitorowanie stanu rozwoju województwa.

Na poziomie Urzędu Marszałkowskiego Zarząd Województwa powoła Komitet Koordynujący ds. Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020, który będzie odgrywać istotną rolę w wyznaczaniu kierunków rozwoju województwa, monitorowaniu i ocenie realizowanych polityk oraz podejmowaniu decyzji o zmianach w zakresie realizacji Strategii.

Koordynacja procesu zarządzania strategicznego na poziomie całego województwa będzie realizowana poprzez Regionalne Forum Terytorialne, którego zadaniem będzie wymiana doświadczeń i informacji na poziomie regionalnym. Dodatkowo stanie się platformą dyskusji strategicznej na temat celów, kierunków oraz efektów polityki prowadzonej w regionie, w oparciu o mechanizm partycypacji społecznej.

6 | Makrosfery

Osiągnięcie założonych w Strategii celów, będzie możliwe dzięki skupieniu prowadzonych działań w ośmiu kluczowych grupach, nazwanych dalej Makrosferami, skierowanych na wzmocnienie rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska i kierujących racjonalny dobór przedsięwzięć.

MAKROSFERY	CEL 1 Rozwój gospodarki opartej na wiedzy	CEL 2 Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej	CEL 3 Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP	CEL 4 Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa	CEL 5 Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno - informacyjnych	CEL 6 Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników	CEL 7 Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia	CEL 8 Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne
INFRASTRUKTURA								
ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH								
ZASOBY								
TURYSTYKA								
ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO								
EDUKACJA, NAUKA, KULTURA I INFORMACJA								
SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO								
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ								

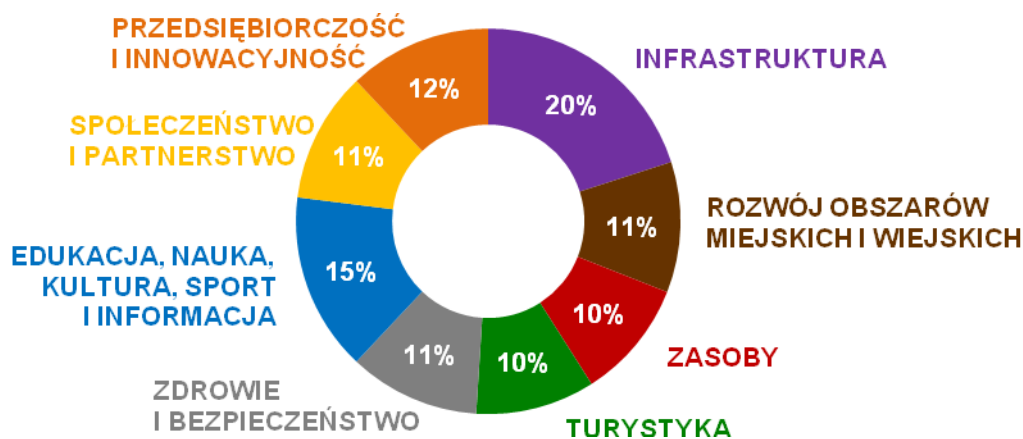
Tabela 2. Realizacja celów poprzez Makrosfery.

- INFRASTRUKTURA** – grupa działań zakładających poprawę dostępności transportowej i powiązań wewnętrznych regionu oraz realizację kluczowych dla województwa inwestycji energetycznych.
- ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH** – grupa działań zakładająca wzmocnienie węzłowych funkcji i rewitalizację ośrodków miejskich oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich przy ochronie najcenniejszych zasobów rolnych.
- ZASOBY** – grupa działań zakładających podniesienie efektywności wykorzystania zasobów środowiska naturalnego i kulturowego regionu (w tym potencjału rozwiniętej, policentrycznej sieci osadniczej).
- TURYSTYKA** – grupa działań zakładających wykorzystanie walorów krajobrazowych, kulturowych i środowiskowych Dolnego Śląska dla zapewnienia rozwoju społecznego i gospodarczego regionu poprzez wzmocnienie przemysłu turystycznego, w szczególności w oparciu o dolnośląskie uzdrowiska.
- ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO** – grupa działań zakładających poprawę jakości i dostępności usług medycznych oraz ograniczenie negatywnych skutków powodzi i innych zjawisk katastrofalnych na Dolnym Śląsku, a także poprawę bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa.

6. **EDUKACJA, NAUKA, KULTURA, SPORT I INFORMACJA** – grupa zadań zakładająca poprawę dostępu do wysokiej jakości edukacji, kształtowanie postaw obywatelskich, prozdrowotnych, aktywności kulturalnej oraz przygotowująca do wyzwań i potrzeb rynku pracy, a także szerokie otwarcie przestrzeni informacyjnej na potrzeby mieszkańców, firm i instytucji regionu.
7. **SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO** – grupa działań zakładających kształtowanie pozytywnej tożsamości i solidarności międzypokoleniowej na Dolnym Śląsku, a także partnerstwa międzyinstytucjonalnego, publiczno-publicznego i publiczno-prywatnego.
8. **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ** – grupa działań wspierających rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, w szczególności umożliwienie implementacji rozwiązań naukowych i patentów oraz transfer wiedzy w relacji gospodarka - nauka.

Alokacja środków na rozwój dotyczy wyłącznie części finansowania SRWD ujętej w rozdziale poświęconym ramom finansowym Strategii. Przedstawione niżej wytyczne mają charakter jakościowy, prezentują ogólne założenia alokacji środków, a nie ich konkretny rozkład na poszczególne obszary interwencji. Rzeczywista alokacja środków będzie dokonana w ramach programów wdrażających Strategię. Na ich ostateczne rozlokowanie będzie miało wpływ wiele czynników zewnętrznych (m.in. wytyczne Rządu, Komisji Europejskiej), stąd możliwe są odstępstwa od proponowanego poniżej podziału środków na rozwój województwa.

Schemat 8. Proponowane proporcje alokacji środków wspierających rozwój.

Odpowiednie decyzje będą podejmowane w trybie operacyjnym, z takim tylko wyprzedzeniem, aby planowanie nie opóźniało realizacji. Pozwoli to na możliwie szybkie uwzględnianie rozwoju sytuacji i doświadczeń z wcześniejszych realizacji w otoczeniu zewnętrznym. Obowiązywać będą zasady partnerstwa i współdziałania, preferujące projekty, w realizacji których współdziałać będą ich beneficjenci i partnerzy zewnętrzni (efekt mnożnikowy), a także takie, w których do montażu finansowego wykorzystywane będą różnorodne źródła. Dzięki takiemu podejściu szanse realizacji mają wszystkie projekty sprzyjające harmonijnemu rozwojowi Dolnego Śląska. Istotnym kryterium oceny będzie ponadlokalna wartość dodana wnoszona przez poszczególne projekty. Priorytety, korzyści, kryteria wyboru projektów i propozycje przedsięwzięć przedstawione zostały w Makrosferach na kolejnych stronach dokumentu. Szeroki wachlarz przedsięwzięć ujętych w Makrosferze: „Infrastruktura” wynika ze szczególnej wagi tej sfery dla rozwoju regionu, a także z faktu, że wiele przedsięwzięć przygotowanych jest już do realizacji.

Przedsięwzięcia są zbiorem działań zgłoszonych w toku dyskusji z partnerami społecznymi i realizować je będzie zarówno samorząd województwa, jak i jednostki samorządu terytorialnego z terenu Województwa Dolnośląskiego, strona rządowa, partnerzy społeczni i gospodarczy z wykorzystaniem potencjału partnerstwa publiczno-publicznego, publiczno-społecznego i publiczno-prywatnego.

INFRASTRUKTURA – realizacja celów: 2, 4, 6

Koncentracja na wielkich inwestycjach transportowych przyczyniła się do zmniejszenia nakładów na utrzymanie regionalnej sieci drogowej i kolejowej. Skutkuje to brakiem wystarczających nakładów finansowych na bieżące remonty, które redukowałyby koszty remontów kapitalnych. Wzrastający ruch samochodowy zmniejsza dostępność komunikacyjną, wydłuża czas przejazdu oraz obniża komfort podróży, a ograniczona przepustowość sieci transportowej wpływa na mobilność mieszkańców wewnątrz regionu i powoduje negatywne konsekwencje w sferze zatrudnienia i edukacji. Na sytuację transportową wpływa również niska efektywność komunikacji publicznej, co wynika głównie z preferencji indywidualnych środków transportu. Głównym kierunkiem działań jest poprawa stanu infrastruktury oraz przywrócenie popularności korzystania z transportu zbiorowego.

W wydatkach inwestycyjnych należy bardziej zrównoważyć nakłady na infrastrukturę kolejową oraz drogową, zorganizować sprawny system regionalnego transportu publicznego i system intermodalnej dystrybucji towarów.

Stan infrastruktury energetycznej Dolnego Śląska jest niezadowolający i może spowodować poważne awarie systemu energetycznego. Znaczne obszary regionu wymagają modernizacji i rozbudowy energetycznej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, co utrudnia uruchamianie lokalnych centrów wzrostu. W przemyśle związanym z wytwarzaniem środków transportu rozpoczęto stosowanie napędu elektrycznego, dlatego należy uwzględnić tę tendencję w planowaniu infrastruktury transportowej i elektroenergetycznej.

PRIORYTETY	<p>INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.1.1. Poprawa dostępności transportowej regionu (powiązania wewnętrzne i zewnętrzne). 1.1.2. Poprawa jakości i standardów transportu (drogowego, kolejowego, lotniczego i żeglugi śródlądowej). 1.1.3. Rozwój energooszczędnych i niskoemisyjnych form transportu. 1.1.4. Wzrost udziału transportu lotniczego i integracja Portu Lotniczego Wrocław z systemem kolejowej komunikacji regionalnej. 1.1.5. Wzrost konkurencyjności żeglugi śródlądowej. 1.1.6. Promocja innowacyjnych rozwiązań logistycznych zgodnych z europejską ideą „zielonych korytarzy”. 1.1.7. Wzrost nakładów na odtworzenie połączeń kolejowych oraz remonty i modernizacja infrastruktury kolejowej (w tym dworców), ze szczególnym uwzględnieniem turystycznych obszarów Dolnego Śląska. 1.1.8. Organizacja sprawnego regionalnego systemu transportu publicznego zintegrowanego z systemami subregionalnymi i lokalnymi, obejmującego wszystkie główne regionalne generatory ruchu, miasta powiatowe i atrakcje turystyczne, konkurencyjnego do indywidualnego transportu samochodowego. <p>INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.1.9. Poprawa niezawodności i zapewnienie dywersyfikacji dostaw energii (elektrycznej, ciepłej i gazowej). 1.1.10. Integracja regionalnej sieci przesyłowej z sieciami zewnętrznymi. 1.1.11. Wprowadzenie energooszczędnych rozwiązań (transport, budownictwo) oraz wspieranie gospodarki przyjaznej środowisku. 1.1.12. Zmniejszenie niskiej emisji poprzez budowę i rozbudowę systemów ciepłowniczych i gazowniczych w obszarach o dużej gęstości zaludnienia oraz miejscowościach turystycznych i uzdrowiskowych. 1.1.13. Zwiększenie (z zachowaniem racjonalnych proporcji w stosunku do posiadanych zasobów) udziału źródeł odnawialnych w produkcji energii, ze szczególnym uwzględnieniem energetycznego wykorzystania rzek poprzez uruchomienie małych elektrowni wodnych.
	<ul style="list-style-type: none"> 1.2.1. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu na bazie poprawy dostępności transportowej. 1.2.2. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu. 1.2.3. Powiązanie regionalnych peryferii z centrami wzrostu oraz poprawa dostępności do atrakcji turystycznych Dolnego Śląska. 1.2.4. Usprawnienie ruchu na trasie dom – praca – dom (łatwiejszy i tańszy dostęp do miejsc pracy). 1.2.5. Poprawa dostępności do usług zdrowia, edukacji i kultury. 1.2.6. Ograniczenie niebezpieczeństwa przerw w dostawach energii i wzrostu jej kosztów.
KORZYŚCI	

KORZYŚCI	<p>1.2.7. Ograniczenie negatywnego wpływu inwestycji transportowych i energetycznych na środowisko i krajobraz.</p>
KRYTERIA	<p>1.3.1. Projekty zwiększające regionalny i lokalny potencjał społeczno-gospodarczy.</p> <p>1.3.2. Preferencje dla projektów subregionalnych.</p> <p>1.3.3. Projekty usprawniające funkcjonowanie publicznego transportu zbiorowego.</p> <p>1.3.4. Preferencje dla projektów systemowych oraz zmniejszających zagrożenie awaryjne systemu energetycznego.</p> <p>1.3.5. Projekty o najmniejszym negatywnym oddziaływaniu na środowisko.</p> <p>1.3.6. Projekty wspierające wspólne działania jednostek samorządu terytorialnego na rzecz rozwoju energetyki rozproszonej opartej na lokalnych zasobach odnawialnych źródeł energii, w tym budowie kogeneracyjnych jednostek energetycznych.</p> <p>1.3.7. Planowanie tras komunikacyjnych oraz lokalizacja sieci i urządzeń energetycznych w sposób najmniej ingerujący w krajobraz, zwłaszcza w obszarach o dużym potencjale turystycznym, a także w tereny cenne przyrodniczo, w tym obszary objęte ochroną.</p>
PRZEDSIĘWZIĘCIA	<p>INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA</p> <p>1.4.1. Budowa południowej jezdni autostrady na odcinku Krzywa – Olszyna oraz dróg o znaczeniu ponadregionalnym w standardzie co najmniej drogi ekspresowej w relacjach Nowa Sól – Lubin – Legnica – Lubawka – Hradec Králové; Poznań – Wrocław.</p> <p>1.4.2. Postulowane przez Samorzady Województwa Dolnośląskiego inwestycje drogowe o znaczeniu ponadregionalnym, w standardzie co najmniej drogi ekspresowej w relacjach Wrocław – Kłodzko – Moravská Třebová, Wrocław – Wałbrzych – Liberec.</p> <p>1.4.3. Realizacja projektu Trasa Sudecka relacji Zgorzelec – Jelenia Góra – Wałbrzych - Paczków integrującej południowy obszar Województwa Dolnośląskiego.</p> <p>1.4.4. Dokończenie budowy wschodniej obwodnicy Wrocławia (Żerniki Wr. – Bielany Wr., Łany – Długołęka do węzła z S8 poprzez istniejący łącznik – DK 98).</p> <p>1.4.5. Budowa łączników w ramach powiązania projektowanej S3 z Aglomeracją Jeleniogorską i Aglomeracją Wałbrzyską o standardzie drogi dwujezdniowej.</p> <p>1.4.6. Kontynuacja budowy przepraw przez Odrę wraz z ich powiązaniem z systemem infrastruktury drogowej.</p> <p>1.4.7. Budowa szybkich połączeń kolejowych relacji Wrocław – Łódź – Warszawa oraz perspektywiczne powiązanie z systemem linii dużych prędkości w Europie (Berlin, Praga).</p> <p>1.4.8. Dostosowanie infrastruktury kolejowej do wymagań oraz wyzwań współczesności i przyszłości na Dolnym Śląsku, poprzez wysokosprawne powiązania sieci głównych i subregionalnych ośrodków wzdłuż linii: Wrocław – Świdnica – Wałbrzych – Jelenia Góra wraz z rozwinięciem możliwości powiązań w kierunku Pragi, Zgorzelec – Legnica – Wrocław – Opole, Poznań – Leszno - Wrocław – Kłodzko – Międzyzlesie, Zielona Góra – Wrocław, Głogów – Lubin – Legnica – Jawor – Świdnica – Dzierżoniów – Kamieniec Żąbkowicki – Nysa, Wrocław – Świdnica – Dzierżoniów.</p> <p>1.4.9. Dostosowanie linii kolejowych do przewozu kruszyw.</p> <p>1.4.10. Budowa sprawnego, zintegrowanego, cyklicznego systemu regionalnego transportu zbiorowego docierającego do głównych generatorów ruchu w regionie, wszystkich miast szczebla powiatowego oraz miejscowości turystycznych, zintegrowanego w węzłach przesiadkowych z podsystemami transportowymi szczebla lokalnego i powiatowego.</p> <p>1.4.11. Budowa zintegrowanego systemu transportu we Wrocławskim Obszarze Metropolitalnym głównie w oparciu o rozwój systemu transportu szynowego oraz zintegrowanych systemów transportu zbiorowego na terenach pozostałych aglomeracji w oparciu o niskoemisyjny transport miejski, w tym szynowy.</p> <p>1.4.12. Utrzymywanie, modernizacja, budowa dróg i kolei zapewniających dojazd z małych, peryferyjnie położonych miejscowości do głównych miast województwa.</p> <p>1.4.13. Kompleksowe remonty i modernizacje dróg wojewódzkich i powiatowych łączących miasta Dolnego Śląska.</p> <p>1.4.14. Wytyczenie korytarzy transportowych (drogowych i kolejowych), w tym dla transportu ciężkiego ze szczególnym uwzględnieniem realizacji obwodnic miast na drogach wojewódzkich.</p> <p>1.4.15. Lobbowanie na szczeblu centralnym na rzecz modernizacji dróg krajowych oraz realizacji obwodnic miejscowości w ciągach tych dróg.</p> <p>1.4.16. Realizacja inwestycji zwiększających płynność ruchu i bezpieczeństwo na krytycznych odcinkach dróg, w tym na drogach wykorzystywanych do transportu kruszyw i drewna.</p> <p>1.4.17. Budowa i rozbudowa sieci lotnisk o znaczeniu regionalnym i lokalnym o funkcji turystyczno-</p>

PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA

- usługowej i ratowniczej w Jeleniej Górze, Świebodzicach i Boguszynie oraz modernizacja lotnisk w Szymanowie, Lubinie, Oleśnicy.
- 1.4.18.** Wykorzystanie dróg wodnych, w szczególności Odry do żeglugi turystycznej i pasażerskiej oraz transportu wodnego.
- 1.4.19.** Opracowanie studium - polityki priorytetyzacji inwestycji transportowych, uwzględniającego zasady ochrony środowiska.
- 1.4.20.** Opracowanie zasad koordynacji infrastruktury i rozwoju sieci osadniczej.
- 1.4.21.** Współrealizacja przez Samorząd Województwa Dolnośląskiego inwestycji komunikacyjnych w systemie publiczno – publicznym, m.in. poprzez współtworzenie dokumentacji projektowej.
- 1.4.22.** Podjęcie działań w celu utrzymania dotychczasowych zjazdów z autostrady A4 na odcinku Krzywa – Wrocław.
- 1.4.23.** Modernizacja linii kolejowej nr 143 Wrocław – Oleśnica.
- 1.4.24.** Utrzymanie infrastruktury kolejowej relacji Kłodzko – Łądek Zdrój – Stronie Śląskie.
- 1.4.25.** Rozbudowa i modernizacja infrastruktury Wrocławskiego Węzła Kolejowego, w tym budowa nowych stacji i odcinków torów umożliwiające bezpośredni dojazd do głównych generatorów ruchu o znaczeniu metropolitalnym, regionalnym i aglomeracyjnym.
- 1.4.26.** Remonty infrastruktury kolejowej likwidujące wszystkie ograniczenia prędkości poniżej prędkości konstrukcyjnej linii.
- 1.4.27.** Rozbudowa sieci kolejowej regionu, w tym budowa nowych odcinków linii kolejowych Świdnica – Wałbrzych, Polkowice – Głogów.
- 1.4.28.** Wsparcie dla projektu budowy kanału Odra – Dunaj w ramach wielofunkcyjnego korytarza wodnego Dunaj – Odra – Łąba.
- 1.4.29.** Wymiana i modernizacja taboru regionalnego, metropolitalnego, aglomeracyjnego i lokalnego systemu transportu publicznego.
- 1.4.30.** Budowa sprawnego systemu regionalnego transportu towarowego, w tym budowa intermodalnych węzłów logistycznych i przeładunkowych szczebla regionalnego i subregionalnego, umożliwiających integrację transportu drogowego, kolejowego i wodnego transportu śródlądowego.
- INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA**
- 1.4.31.** Powołanie struktury organizacyjnej odpowiedzialnej za koordynację i prowadzenie działań z zakresu energetyki, w tym opartej na odnawialnych źródłach energii, szczególnie poprawy efektywności energetycznej, sprawności sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, zwłaszcza na terenach wiejskich.
- 1.4.32.** Wspieranie rozbudowy i modernizacji obiektów i sieci gazowych oraz elektroenergetycznych oraz systemów ciepłowniczych zgodnie z zamierzeniami przedsiębiorstw energetycznych.
- 1.4.33.** Utrzymanie potencjału regionu w zakresie wytwarzania i magazynowania energii, np. wspieranie budowy elektrowni szczytowo-pompowej Młoty, dokończenie rozbudowy magazynu gazu PMG Wierzchowice i rozbudowa węzła Lasów (Pieńsk).
- 1.4.34.** Realizacja polityki rządowej w zakresie wspierania inwestycji dotyczących odnawialnych źródeł energii.
- 1.4.35.** Stymulowanie prac projektowych i badawczych oraz realizacja polityki wspierania inwestycji związanych z produkcją energii ze źródeł odnawialnych.
- 1.4.36.** Wspieranie prac badawczych w zakresie energetyki oraz budowa kogeneracyjnych jednostek energetycznych dla kilku samorządów lokalnych opartych na lokalnych zasobach odnawialnych źródeł energii.
- 1.4.37.** Lokalizacja infrastruktury energetycznej bez nadmiernej ingerencji w krajobraz.
- 1.4.38.** Wspieranie działań mających na celu zwiększenie niezawodności dostaw energii na Dolnym Śląsku.
- 1.4.39.** Wdrażanie polityk oszczędnościowych w zakresie zużycia energii.
- 1.4.40.** Budowa i rozbudowa systemów ciepłowniczych w miastach o gęstej zabudowie, zwłaszcza w obszarach górskich i o złej wentylacji, połączona z likwidacją lokalnych źródeł niskiej emisji.
- 1.4.41.** Działania związane z inwestycjami w zakresie ograniczenia emisji i obniżenia zużycia energii w obiektach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym.
- 1.4.42.** Budowa systemów gazowniczych połączona z likwidacją lokalnych źródeł niskiej emisji w górskich miejscowościach turystycznych i uzdrowiskowych.
- 1.4.43.** Ochrona zasobów surowców energetycznych Dolnego Śląska.

ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH

– realizacja celów: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Dolny Śląsk charakteryzuje się dużą liczbą miast oraz wysokim wskaźnikiem urbanizacji. Wśród miast wiodącą rolę pełni Wrocław, jako ośrodek metropolitalny. Ważne znaczenie o zasięgu regionalnym pełnią także: Jelenia Góra, Legnica i Wałbrzych oraz ośrodki subregionalne i powiatowe: Bolesławiec, Głogów, Lubin, Polkowice, Świdnica, Kłodzko, zespół miast Dzierżoniów-Bielawa-Pieszycy a także ośrodki transgraniczne Zgorzelec-Görlitz i Bogatynia-Hradek-Zittau. Sieć tę uzupełniają gęsto i równomiernie rozmieszczone małe miasta oraz ośrodki ponadlokalne i lokalne. Bardzo istotnym komponentem przestrzeni województwa są obszary wiejskie o zróżnicowanym charakterze wynikającym m.in. z ich położenia w stosunku do dużych ośrodków miejskich.

PRIORYTETY	<p>ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH</p> <p>2.1.1. Wzmocnienie węzłowej funkcji ośrodka metropolitalnego oraz regionalnych i subregionalnych ośrodków osadniczych, generujących rozwój społeczno-gospodarczy.</p> <p>2.1.2. Koordynacja działań w obrębie miejskich obszarów funkcjonalnych obejmujących obszar miast i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów wiejskich.</p> <p>ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH</p> <p>2.1.3. Wzmacnianie restrukturyzacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi.</p> <p>2.1.4. Racjonalna organizacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.</p> <p>2.1.5. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich.</p>
KORZYŚCI	<p>2.2.1. Zrównoważony rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych.</p> <p>2.2.2. Zróżnicowanie działalności na obszarach wiejskich.</p> <p>2.2.3. Poprawa efektywności produkcji rolniczej i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego.</p>
KRYTERIA	<p>2.3.1. Kryterium proekologiczne – zgodność z zasadami ochrony środowiska.</p> <p>2.3.2. Kryterium prokulturowe – projekty służące zachowaniu zasobów kulturowych.</p> <p>2.3.3. Kryterium ekonomiczne.</p>
PRZEDSIĘ- WZIĘCIA	<p>ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH</p> <p>2.4.1. Opracowanie i wdrożenie regionalnej polityki miejskiej.</p> <p>2.4.2. Przeciwdziałanie degradacji urbanistycznej miast i ograniczanie rozlewania się zabudowy.</p> <p>2.4.3. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, zwłaszcza zwartych powierzchni o charakterze parkowym.</p> <p>2.4.4. Opracowanie wytycznych urbanistycznych dla województwa dolnośląskiego w celu racjonalnego gospodarowania zasobem, jakim jest przestrzeń.</p> <p>2.4.5. Opracowanie strategii rozwoju i planów zagospodarowania przestrzennego miejskich obszarów funkcjonalnych, w tym Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego i obszarów funkcjonalnych ośrodków regionalnych.</p> <p>ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH</p> <p>2.4.6. Realizacja działań w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.</p> <p>2.4.7. Realizacja programu Odnowa Wsi Dolnośląskiej.</p> <p>2.4.8. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich.</p> <p>2.4.9. Programowanie i realizacja prac urządzeniowo-rolnych.</p> <p>2.4.10. Wsparcie działań na rzecz zwiększenia samowystarczalności żywnościowej regionu (produkcja i przetwórstwo rolno-spożywcze) i kreowanie marki dolnośląskich produktów oraz poprawa dostępności do rynków zbytu.</p> <p>2.4.11. Wspieranie działań rolno-środowiskowych, szczególnie w obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo.</p> <p>2.4.12. Promowanie inwestycji umożliwiających wzrost wydajności i efektywności energetycznej w produkcji rolno-spożywczej wraz z ograniczaniem emisji.</p> <p>2.4.13. Ochrona ziem o najwyższej klasie bonitacji.</p> <p>2.4.14. Opracowanie i wdrożenie wojewódzkiego programu ochronnego dla gleb o najwyższym poziomie bonitacji.</p>

ZASOBY – realizacja celów: 1, 3, 4, 7, 8

Dolny Śląsk jest regionem wyróżniającym się w skali kraju pod względem bogactwa i różnorodności zasobów środowiska naturalnego i kulturowego. Województwo należy do najbardziej zasobnych w surowce mineralne regionów Polski. Występuje tu większość takich kopalni, jak: surowce metaliczne, energetyczne i skalne. Ich znaczenie w gospodarce kraju sukcesywnie wzrasta. Korzystanie z tych zasobów powinno odbywać się w sposób racjonalny. Walory środowiska przyrodniczego wraz z wysoko ocenianymi walorami kulturowymi tworzą wyjątkowo atrakcyjny krajobraz regionu, warunkujący rozwój turystyki, rekreacji i lecznictwa uzdrowiskowego. Wysoka wartość krajobrazu decyduje również o warunkach życia mieszkańców oraz coraz częściej przesądza o lokalizacji ważnych inwestycji.

PRIORYTETY	<ul style="list-style-type: none"> 3.1.1. Zrównoważone i racjonalne gospodarcze wykorzystanie surowców naturalnych. 3.1.2. Wykorzystanie potencjału wód mineralnych, leczniczych i geotermalnych. 3.1.3. Zachowanie i racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych. 3.1.4. Ochrona, powiększanie i udostępnianie zasobów leśnych. 3.1.5. Wykorzystanie gospodarczego i rekreacyjnego potencjału rzek. 3.1.6. Ochrona i udostępnianie walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kulturowych. 3.1.7. Wprowadzenie zasad udostępniania terenów cennych krajobrazowo dla działalności inwestycyjnej. 3.1.8. Budowa nieuciążliwego systemu eksploatacji i wywozu surowców.
KORZYŚCI	<ul style="list-style-type: none"> 3.2.1. Zachowanie najcenniejszych zasobów województwa dla przyszłych pokoleń. 3.2.2. Poprawa warunków do wielofunkcyjnego wykorzystania rzek. 3.2.3. Poprawa skuteczności inwestycyjnej przy minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko i krajobraz.
KRYTERIA	<ul style="list-style-type: none"> 3.3.1. Kryterium proekologiczne – zgodność z zasadami ochrony środowiska. 3.3.2. Kryterium prokulturowe – projekty służące zachowaniu zasobów kulturowych. 3.3.3. Kryterium ekonomiczne. 3.3.4. Uwzględnienie lokalizacji udokumentowanych i nie zagospodarowanych złóż kopalni, w tym surowców skalnych i węgla brunatnego.
PRZEDSIĘWZIĘCIA	<ul style="list-style-type: none"> 3.4.1. Realizacja działań na rzecz optymalizacji regionalnego systemu ochrony przyrody i krajobrazu, w tym wprowadzanie nowych form ochrony w porozumieniu z samorządami. 3.4.2. Rekultywacja i zagospodarowanie terenów przemysłowych i powydobywczych. 3.4.3. Prowadzenie polityki ochrony oraz właściwego wykorzystania gruntów rolnych i leśnych. 3.4.4. Realizacja programu małej retencji na obszarach rolnych i leśnych regionu. 3.4.5. Wspieranie racjonalnej gospodarki zasobami wód w regionie. 3.4.6. Wsparcie działań mających na celu badania potencjału wód mineralnych, leczniczych i geotermalnych do ich wykorzystania. 3.4.7. Zrównoważona aktywizacja i zagospodarowanie dolin rzecznych, wykorzystanie ich potencjału rekreacyjnego i zdrowotnego. 3.4.8. Wspieranie działań na rzecz zwiększania lesistości regionu oraz poprawy zdrowotności lasów. 3.4.9. Działania na rzecz scalania gruntów. 3.4.10. Opracowanie polityki krajobrazowej Dolnego Śląska, m.in. dla ochrony przestrzeni otwartych i zespołów urbanistycznych i architektonicznych. 3.4.11. Wspieranie działań na rzecz rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych i najcenniejszych obiektów architektury. 3.4.12. Opracowanie programu ochrony i wykorzystania najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego przy włączeniu źródeł finansowania i odpowiedzialności za ich zachowanie (m.in. Lubiąż, Książ, Krzeszów). 3.4.13. Działania wspierające ochronę i zachowanie dziedzictwa niematerialnego. 3.4.14. Ochrona zasobów surowców energetycznych Dolnego Śląska. 3.4.15. Budowa systemu transportu kruszyw skalnych bez obciążania infrastruktury drogowej w regionie. 3.4.16. Zapobieganie konfliktom wynikającym z eksploatacji surowców na Dolnym Śląsku. 3.4.17. Wspieranie działań dotyczących zmiany prawa w celu uregulowania gospodarczego wykorzystania terenów inwestycyjnych na Dolnym Śląsku będących w dyspozycji agend rządowych (m.in. Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa, Agencji Mienia Wojskowego).

TURYSTYKA – realizacja celów: 2, 3, 4, 6, 7

Turystyka stanowić powinna jeden z filarów rozwoju społecznego i gospodarczego regionu ze względu na dolnośląskie atuty, bazujące na środowisku przyrodniczym, walorach krajobrazowych i kulturowych. Położenie geograficzne regionu oraz zapisane w przestrzeni regionu materialne i kulturowe atrakcje należy wykorzystać dla rozwinięcia produktów turystycznych, zwłaszcza na bazie uzdrowisk oraz ofert adresowanych zarówno do Dolnoślązaków, ale także do osób spoza regionu. Poza aspektami rekreacji i wypoczynku turystyka winna być wykorzystana jako instrument procesu edukacyjnego i wychowawczego, a także łączyć się z wachlarzem oferty związanej z odbudową kondycji zdrowotnej.

PRIORYTETY	<p>4.1.1. Wzmocnienie wizerunku regionu zarówno na terenie kraju, jak i Europy, jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, otwartego na świat, o nieprzeciętnych walorach przyrodniczych, kulturowych i uzdrowiskowych.</p> <p>4.1.2. Udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.</p> <p>4.1.3. Rozwój produktów turystycznych i rozbudowa infrastruktury turystycznej regionu, m.in. dla pobudzania popytu na usługi turystyczno-rekreacyjne.</p> <p>4.1.4. Wewnątrzregionalna promocja turystyki w oparciu o system edukacji.</p>
KORZYŚCI	<p>4.2.1. Budowa wiedzy o regionie i wzmocnienie tożsamości jego mieszkańców.</p> <p>4.2.2. Stworzenie warunków do budowy lokalnych produktów turystycznych.</p> <p>4.2.3. Wsparcie modelu zdrowego trybu życia mieszkańców regionu.</p>
KRYTERIA	<p>4.3.1. Projekty sieciowe tworzące kompleksową ofertę turystyczną.</p> <p>4.3.2. Przedsięwzięcia podnoszące jakość przestrzeni regionu, m.in. poprzez renowację obiektów zabytkowych i ochronę walorów środowiskowych oraz właściwe ich eksponowanie.</p> <p>4.3.3. Projekty związane z rozważną adaptacją i wykorzystaniem obiektów zabytkowych do pełnienia nowych funkcji, mających pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy regionu.</p> <p>4.3.4. Projekty przewidziane do realizacji w ramach tematycznych szlaków turystycznych (w tym wodnych i historycznych) o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.</p> <p>4.3.5. Projekty umożliwiające jak najszersze udostępnianie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz zasobów przyrodniczych z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
PRZEDSIĘWZIĘCIA	<p>4.4.1. Promowanie regionu jako atrakcyjnego miejsca dla uprawiania turystyki, w tym promocja produktów turystycznych i produktów regionalnych, m.in.: obiektów UNESCO, Szlaku Cysterskiego, Drogi Św. Jakuba, Sudetów z Karkonoszami, Parku Kulturowego Dolina Pałaców i Ogrodów, Doliny Baryczy ze Stawami Milickimi, Wzgórz Trzebnickich, produktów uzdrowiskowych oraz innych wymienionych w priorytetach form uprawiania turystyki na Dolnym Śląsku.</p> <p>4.4.2. Aktualizacja lub opracowanie subregionalnych strategii rozwoju turystyki uwzględniających zmieniające się uwarunkowania rozwoju.</p> <p>4.4.3. Wspieranie lokalnych inicjatyw na rzecz rozwoju turystyki oraz realizacja działań służących rozwojowi infrastruktury turystycznej określonych w obowiązujących subregionalnych strategiach rozwoju turystyki.</p> <p>4.4.4. Odbudowa i renowacja architektury zdrojowej, w tym m.in. pijalni wód oraz rewitalizacji parków i adaptacja na cele uzdrowiskowe obiektów o wysokim potencjale rozwojowym.</p> <p>4.4.5. Przygotowanie i wdrożenie projektu Sudety Zdrój, wykorzystującego wody termalne i mineralne.</p> <p>4.4.6. Rozbudowa jednolitego dla całego regionu systemu informacji turystycznej uwzględniającego standardy udostępniania informacji osobom niepełnosprawnym.</p> <p>4.4.7. Rewitalizacja istniejących szlaków turystycznych, w tym także szczególnie atrakcyjnych pod względem krajoznawczym i widokowym linii kolejowych oraz tworzenie nowych tras turystycznych w oparciu o inwentaryzację krajoznawczą.</p> <p>4.4.8. Utworzenie nowych tras turystycznych w oparciu o inwentaryzację krajoznawczą.</p> <p>4.4.9. Inicjowanie przeprowadzania cyklicznych badań jakościowych i ilościowych sektora turystyki.</p> <p>4.4.10. Wykorzystanie turystyki jako instrumentu poznawczego i wychowawczego na wszystkich szczeblach nauczania.</p> <p>4.4.11. Wdrożenie regionalnych programów edukacji w szkołach w oparciu o wyjazdy zorganizowane (zielone szkoły) do głównych turystycznych, historycznych czy przyrodniczych atrakcji regionu.</p> <p>4.4.12. Wdrożenie regionalnych programów edukacji w szkołach w oparciu o zajęcia wychowania fizycznego uczących wykorzystywania regionalnej infrastruktury sportowej.</p>

**PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA**

- 4.4.13.** Wspieranie inwestycji niezbędnych do uprawiania turystyki kwalifikowanej, m.in.: narciarskiej, górskiej, rowerowej, pieszej, konnej i wodnej przy poszanowaniu wymogów ochrony przyrody.
- 4.4.14.** Wsparcie tworzenia regionalnego centrum szkolenia kadr dla turystyki wraz z zapleczem infrastruktury szkoleniowej.
- 4.4.15.** Opracowanie i wdrożenie programów inwentaryzacji, konserwacji, udostępnienia oraz ekspozycji, istniejących zabytków ruchomych.
- 4.4.16.** Podniesienie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej rzek, przede wszystkim Odry, oraz cieków i zbiorników wodnych poprzez zagospodarowanie nabrzeży, budowę przystani, marin i rozbudowę turystycznej floty odrzańskiej (jednostek pływających zaprojektowanych i skonstruowanych na Dolnym Śląsku).
- 4.4.17.** Tworzenie nowych oraz rozwój istniejących centrów wystawienniczych i kongresowych.
- 4.4.18.** Wsparcie dla ekspozycji prywatnych zbiorów muzealnych oraz tworzenia muzealnych izb regionalnych.
- 4.4.19.** Wsparcie projektów zwiększających atrakcyjność i konkurencyjność na rynku turystycznym w górskich ośrodkach turystycznych.

ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO – realizacja celów: 2, 4, 5, 7, 8

Ochrona zdrowia oraz bezpieczeństwo mieszkańców Dolnego Śląska to podstawowe determinanty jakości życia w regionie. Konieczne jest zatem dostosowanie opieki zdrowotnej do długookresowych trendów demograficznych i epidemiologicznych, przy jednoczesnym tworzeniu struktury sieciowej szpitali, opartej o stabilne ekonomicznie i organizacyjnie podmioty lecznicze, co umożliwi poprawę dostępności oraz podniesienie jakości udzielania świadczeń. Stan środowiska naturalnego w regionie w sposób oczywisty oddziałuje na życie jego mieszkańców. Zachowanie równowagi ekologicznej i dobrego stanu środowiska naturalnego dziś i w przyszłości jest podstawowym założeniem Strategii. Może być to osiągnięte dzięki podnoszeniu indywidualnej świadomości i odpowiedzialności mieszkańców regionu. Konieczne jest zatem zachowanie równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym (urbanizacją i uprzemysłowieniem) a naturą.

W ostatnich latach odnotowano występowanie różnorodnych procesów przyrodniczych, związanych także z zachodzącymi zmianami klimatycznymi, których skutki są dotkliwe dla mieszkańców Dolnego Śląska. Najczęściej występujące niebezpieczeństwa związane są z powodziami, które występują w nizinnej i górskiej części dorzecza Odry. Działania prewencyjne i organizacja służb zarządzania kryzysowego wymagają skupienia uwagi i koncentracji środków m.in. na właściwym zagospodarowaniu miejsc występowania takich procesów oraz poprawie infrastruktury służącej zwiększeniu bezpieczeństwa

PRIORYTETY	OCHRONA ZDROWIA
	5.1.1. Poprawa dostępności oraz podniesienie jakości udzielania świadczeń leczniczych.
	5.1.2. Stworzenie regionalnego systemu ochrony zdrowia, zorientowanego na długookresowe trendy demograficzno – epidemiologiczne, zgodnego ze standardami prawnymi i funkcjonalnymi.
	5.1.3. Budowa systemu nowoczesnej diagnostyki dla mieszkańców regionu z określeniem standardów dostępności przestrzennej.
	BEZPIECZEŃSTWO
	5.1.4. Zapewnienie obecnym i przyszłym mieszkańcom regionu dobrego stanu środowiska naturalnego.
KORZYŚCI	5.1.5. Ochrona przed klęskami żywiołowymi, w tym szczególnie likwidacja zagrożeń powodziowych.
	5.1.6. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa osobistego, publicznego i zdrowotnego, w tym ratownictwa.
	5.2.1. Lepsza jakość i dostęp do usług medycznych.
	5.2.2. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa osobistego i publicznego.
KRYTERIA	5.2.3. Minimalizacja strat powodziowych.
	5.2.4. Ograniczenie kosztów ekonomicznych i środowiskowych (recykling) składowania i wykorzystania odpadów.
	5.3.1. Projekty sprzyjające ochronie środowiska i zdrowiu obywateli.
	5.3.2. Projekty podejmowane na bazie porozumień oraz partnerstw międzysektorowych i lokalnych.
	5.3.3. Funkcjonalność systemowa projektów zapewniających bezpieczeństwo publiczne.
	5.3.4. Uwzględnienie problemu bezpieczeństwa w procesie planowania i realizacji inwestycji przemysłowych, drogowych, kolejowych i lotnisk.

**PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA**
OCHRONA ZDROWIA

- 5.4.1. Koordynacja działań jednostek różnych szczebli administracji w zakresie ochrony zdrowia, zwiększenie dostępności i jakości usług medycznych, w tym stworzenie powiązań sieciowych w ramach systemu opieki zdrowotnej w województwie.
- 5.4.2. Opracowanie i wdrożenie wieloletnich programów ochrony zdrowia, w tym profilaktyki zdrowotnej.
- 5.4.3. Budowa nowych szpitali zastępujących obecnie istniejące, o przestarzałej infrastrukturze technicznej lub ich modernizacja, w szczególności Dolnośląskiego Centrum Onkologii we Wrocławiu, Dolnośląskiego Centrum Transplantacji Komórkowych z Krajowym Bankiem Dawców Szpiku, Dolnośląskiego Centrum Chorób Płuc we Wrocławiu, Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Legnicy, Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego we Wrocławiu. W realizacji tych inwestycji dopuszcza się formułę partnerstwa: publiczno – prywatnego i publiczno – społecznego.
- 5.4.4. Opracowanie i wdrożenie systemów informatycznych usprawniających pracę szpitali.
- 5.4.5. Rozwój bazy opieki długoterminowej i rehabilitacyjnej na bazie partnerstw i porozumień.
- 5.4.6. Rozwój kluczowych z punktu widzenia bezpieczeństwa życia i zdrowia mieszkańców dziedzin medycyny – poprawa efektywności funkcjonowania systemu.
- 5.4.7. Rozwój subregionalnych ośrodków nowoczesnej diagnostyki.

BEZPIECZEŃSTWO

- 5.4.8. Działania na rzecz kształtowania postaw etycznych i społecznych oraz zwiększenia wiedzy na temat zagrożeń i edukacja ekologiczna społeczeństwa.
- 5.4.9. Budowa infrastruktury służącej ochronie i zagospodarowaniu zasobów wodnych oraz ochrona jakości powietrza i powierzchni ziemi.
- 5.4.10. Rozwój systemu gospodarowania odpadami, zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz opartego na hierarchii sposobów postępowania z odpadami komunalnymi.
- 5.4.11. Realizacja działań służących minimalizacji zagrożeń wynikających z ekstremalnych zjawisk atmosferycznych i awarii przemysłowych.
- 5.4.12. Koordynacja działań różnych podmiotów i zarządzanie informacją o bezpieczeństwie.
- 5.4.13. Usprawnienie systemu zarządzania ryzykiem powodziowym, w tym zwiększanie retencyjności zlewni oraz efektywności urządzeń zabezpieczenia przeciwpowodziowego i struktur organizacyjnych ograniczających skutki powodzi (budowa, modernizacja, zarządzanie).
- 5.4.14. Właściwe zagospodarowanie przestrzenne terenów zagrożonych zjawiskami przyrodniczymi, w tym powodzią i suszami oraz uwzględnienie wymagań zawartych w ocenach zagrożenia i ryzyka powodziowego.
- 5.4.15. Współpraca w realizacji „Programu dla Odry 2006”.
- 5.4.16. Współpraca regionów przygranicznych dorzecza Odry (polskich, czeskich i niemieckich) w dziedzinie bezpieczeństwa oraz ochrony środowiska, zwłaszcza w kwestiach poprawy jego jakości oraz sąsiadujących i powiązanych przyrodniczych obszarów chronionych.
- 5.4.17. Budowa zintegrowanego systemu ratownictwa, poprawa stanu wyposażenia w sprzęt służący prowadzeniu działań ratowniczych, wdrażanie nowoczesnych metod szkolenia służb i innych podmiotów ratowniczych, prowadzenie działań w kooperacji z sąsiednimi regionami i krajami.
- 5.4.18. Budowa kompleksowego systemu teleinformatycznego monitorującego, identyfikującego i prognozującego zagrożenia odnoszące się do środowiska, zdrowia, życia i mienia mieszkańców regionu.

EDUKACJA, NAUKA, KULTURA, SPORT I INFORMACJA

– realizacja celów: 1, 5, 6, 8

Warunkiem sprawnego funkcjonowania społeczeństwa w dynamicznie zmieniającym się świecie jest wysokiej jakości edukacja kształtująca umiejętności, postawy, kreatywność, tożsamość, pielęgnująca wartości i pobudzająca ciekawość świata i ludzi. Wykształcone i aktywne społeczeństwo jest najważniejszym zasobem Dolnego Śląska, jego wewnętrzną siłą i bazą do budowania nowoczesnej gospodarki i rozwoju kultury. Istotne jest zarówno zapewnienie wysokiej jakości programów nauczania, zmotywowanie nauczycieli, odbudowanie ich autorytetu, wykształcenie nawyków stałego doskonalenia się, jak i zabezpieczenie zaplecza edukacyjnego, dostosowanie do kształcenia zawodowego i wyposażenie w niezbędną infrastrukturę. W sferze kultury najistotniejsze jest utrzymanie różnorodności kulturowej Dolnego Śląska i utrzymanie pozycji wyróżniającej region na mapie Polski.

Uczestnictwo w kulturze jest inwestycją w kapitał ludzki, a jego wysoki poziom zwiększa szansę rozwoju województwa. Istotnym elementem warunkującym dostępność do ofert kulturalnych regionu jest stan istniejących obiektów kultury i ich wyposażenie techniczne, dlatego winno się dążyć do ich ulepszania i poprawiania. Jedną z kluczowych barier uczestnictwa w kulturze są niedostateczne kompetencje kulturowe, należy zatem poczynić starania do ich stałego podnoszenia. Ważne jest dalsze tworzenie warunków do rozwoju twórczości artystycznej, w szczególności poprzez wspieranie i aktywizację artystów młodego pokolenia.

Systemy informacyjne stały się nieodwracalną częścią współczesnego świata, a ich wykorzystanie zmienia postać biznesu, modeluje style życia i wywiera głęboki wpływ na kulturę i naukę. Dolny Śląsk dysponuje liczną kadrą wykształconych specjalistów z zakresu projektowania, budowania, wdrażania i prowadzenia nowoczesnych systemów informacyjnych. Polityka władz wojewódzkich powinna skupić się na zastosowaniu systemów informatycznych w regionie. Realizacja wielu celów rozwojowych Dolnego Śląska wymaga dysponowania dedykowanymi systemami informacyjnymi, w szczególności tymi zapewniającymi powszechny i nieograniczony dostęp do informacji przestrzennej, ułatwiającymi dostępność do usług administracji, zdrowia, kultury, oświaty, ale także wspierającymi multimodalną, wielopodmiotową i elastyczną sieć regionalnego transportu publicznego.

EDUKACJA

- 6.1.1.** Poprawa efektywności kształcenia na każdym poziomie i etapie życia.
- 6.1.2.** Dostosowanie oferty edukacyjnej do wymagań gospodarki i rynku pracy.
- 6.1.3.** Rozbudowa i modernizacja szkolnictwa zawodowego.
- 6.1.4.** Rozwój konkurencyjnego w stosunku do innych regionów i krajów szkolnictwa wyższego.
- 6.1.5.** Promowanie wartości edukacji wśród uczniów, jako paradygmatu rozwoju osobistego i kulturowego.
- 6.1.6.** Kształtowanie zachowań etycznych w społeczeństwie oraz tworzenie nowoczesnego modelu patriotyzmu.

NAUKA

- 6.1.7.** Wzrost potencjału dolnośląskich jednostek naukowych.
- 6.1.8.** Uzyskanie pozycji polskiego lidera w regionalnych specjalizacjach naukowo-technologicznych.

KULTURA

- 6.1.9.** Kreowanie wizerunku i promowanie Dolnego Śląska, jako regionu z bogatą i różnorodną ofertą kulturalną, edukacyjną i akademicką.
- 6.1.10.** Stworzenie warunków i wzbogacenie oferty uczestnictwa w kulturze.
- 6.1.11.** Kształtowanie kompetencji do udziału w życiu artystycznym.

SPORT

- 6.1.12.** Kształtowanie i promocja prozdrowotnych postaw i kultury fizycznej oraz edukacja na rzecz zdrowego stylu życia.

INFORMACJA

- 6.1.13.** Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
- 6.1.14.** Zapewnienie wszystkim mieszkańcom Dolnego Śląska dostępu do sieci teleinformatycznych, w tym sieci szerokopasmowej.
- 6.1.15.** Rozwój regionalnej infrastruktury telekomunikacyjnej oraz jej włączenie w sieci europejskie.
- 6.1.16.** Przeciwdziałanie powstawaniu obszarów wykluczenia informacyjnego.
- 6.1.17.** Rozwój e-usług.

PRIORYTETY

KORZYŚCI

- 6.2.1.** Włączenie mieszkańców w życie społeczne regionu oraz wzmacnianie postaw aktywnych społecznie.

KORZYŚCI	<p>6.2.2. Zmniejszanie dystansu w aktywności kulturowej pomiędzy mieszkańcami centrum a peryferiami regionu.</p> <p>6.2.3. Zwiększenie dostępu do pracy i złagodzenie problemu bezrobocia.</p> <p>6.2.4. Wsparcie dla pracujących rodziców w fazie wychowywania małych dzieci.</p> <p>6.2.5. Podniesienie jakości życia przez ułatwienie dostępu do informacji, usług publicznych i edukacji.</p> <p>6.2.6. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu.</p> <p>6.2.7. Rozwój pozazawodowej aktywności mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich.</p> <p>6.2.8. Rozwój procesu edukacyjnego w oparciu o technologie informacyjno-komunikacyjne.</p> <p>6.2.9. Poprawa bezpieczeństwa teleinformatycznego w regionie.</p>
KRYTERIA	<p>6.3.1. Projekty edukacyjne zorientowane na zaspokajanie potrzeb regionalnej gospodarki, wyrównujące szanse uczniów ze wszystkich środowisk, kształtujących tożsamość regionalną.</p> <p>6.3.2. Projekty kształtujące tożsamość regionalną i rozwijające talent i umiejętności Dolnoślązaków.</p> <p>6.3.3. Preferencje dla projektów formułowanych w skali regionu, subregionu i powiatu.</p> <p>6.3.4. Preferencje dla projektów opartych na rozwiązaniach Open Source.</p> <p>6.3.5. Preferencje dla projektów wykorzystujących Systemy Informacji Przestrzennej.</p> <p>6.3.6. Projekty posiadające wsparcie partnerów biznesowych, społecznych i samorządowych.</p> <p>6.3.7. Projekty wdrażające innowacyjne technologie informacyjno-komunikacyjne i wyrównujące dostęp do szerokopasmowego internetu e-usług na obszarach wiejskich i miejskich.</p>
PRZEDSIĘWZIĘCIA	<p>EDUKACJA</p> <p>6.4.1. Upowszechnienie wychowania przedszkolnego oraz opieki na dziećmi w wieku do lat 3.</p> <p>6.4.2. Tworzenie sprzyjających warunków do przyjęcia 6-latków do szkół.</p> <p>6.4.3. Opracowanie Dolnośląskiej Podstawy Programowej (wraz z dostosowaniem do niej struktury szkolnictwa na Dolnym Śląsku), uwzględniającej edukację regionalną i wyzwania regionalnego rynku pracy.</p> <p>6.4.4. Wypracowanie modelu współpracy szkół przygotowujących do wykonywania zawodu z pracodawcami.</p> <p>6.4.5. Wdrożenie działań redukujących dysproporcje w efektach kształcenia poprzez równanie do najlepszych.</p> <p>6.4.6. Rozwinięcie Dolnośląskiego Systemu Wspierania Uzdolnień.</p> <p>6.4.7. Upowszechnienie systemu wspierania uczniów z dysfunkcjami, w tym poprzez wprowadzenie instytucji asystenta w szkole i przedszkolu.</p> <p>6.4.8. Rozwój dolnośląskiego systemu wspierania nauczycieli.</p> <p>6.4.9. Wsparcie modernizacji i uzupełnienie materialnej infrastruktury bazy edukacyjnej.</p> <p>6.4.10. Wspieranie integracji uczelni wyższych.</p> <p>6.4.11. Pogłębianie współpracy instytucji samorządowych i gospodarczych ze szkołami wyższymi i instytucjami naukowymi.</p> <p>6.4.12. Rozwój szkolnictwa wyższego ukierunkowany na rynek pracy.</p> <p>6.4.13. Wspieranie działań zmierzających do ujęcia co najmniej jednej dolnośląskiej uczelni w międzynarodowych rankingach dotyczących uczelni wyższych (np. ranking shanghaiski ARWU).</p> <p>NAUKA</p> <p>6.4.14. Realizacja projektów inwestycyjnych z dziedziny nauki i jej upowszechniania, szczególnie w regionalnych specjalizacjach.</p> <p>6.4.15. Stymulowanie rozwoju nowych technologii i podnoszenie poziomu inwestycji w publiczne i prywatne badania i rozwój.</p> <p>KULTURA</p> <p>6.4.16. Upowszechnianie edukacji kulturowej oraz wsparcie oferty rekreacyjnej.</p> <p>6.4.17. Wzmacnianie oraz odbudowa mediów lokalnych i regionalnych.</p> <p>6.4.18. Utworzenie systemu informacji o wydarzeniach kulturalnych w regionie.</p> <p>6.4.19. Wsparcie modernizacji i uzupełnianie materialnej infrastruktury kultury.</p> <p>6.4.20. Aktywizacja środowisk twórczych oraz pogłębianie współpracy instytucji samorządowych ze</p>

**PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA**

środowiskami twórczymi i artystycznymi regionu.

- 6.4.21.** Wsparcie inicjatyw skierowanych na aktywizację kulturalną mieszkańców, szczególnie dzieci i młodzieży oraz wypracowanie systemu wyrównywania szans na uczestnictwo w sferze kultury.
- 6.4.22.** Rozwój kompetencji kulturowych w zarządzaniu kulturą.
- 6.4.23.** Wsparcie przedsięwzięć kulturalnych skierowanych na promocję regionu, w tym w szczególności współuczestnictwo w organizowaniu Europejskiej Stolicy Kultury.
- 6.4.24.** Wsparcie przedsięwzięć promujących młoda sztukę i pomagających artystom młodego pokolenia zaistnieć na arenie międzynarodowej.
- 6.4.25.** Wsparcie działań mających na celu upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz jego efektywne wykorzystanie.

SPORT

- 6.4.26.** Rozwinięcie oferty szkolnych zajęć sportowych w celu upowszechnienia zdrowego stylu życia m.in.: poprzez zajęcia wspierające umiejętności współpracy w zespole i własne talenty przy wykorzystaniu np. projektów technicznych, zajęć muzycznych i tanecznych.
- 6.4.27.** Promocja, wspieranie i wdrażanie projektów zakładających systematyczny udział w sporcie, a także integrację poprzez udział w imprezach sportowych.
- 6.4.28.** Wspieranie inwestycji w infrastrukturę sportowo – rekreacyjną.
- 6.4.29.** Wspieranie przedsięwzięć sportowych skierowanych na promocję regionu.

INFORMACJA

- 6.4.30.** Budowa infrastruktury dostępu do informacji.
- 6.4.31.** Zwiększenie dostępu do informacji ważnych dla obywateli regionu w sferze publicznej.
- 6.4.32.** Rozwój Dolnośląskiej Sieci Szkieletowej (DSS).
- 6.4.33.** Rozwój platformy informacyjnej e-DolnySlask.
- 6.4.34.** Cyfryzacja, rozbudowa i udostępnienie informacji instytucji publicznych Dolnego Śląska, m.in.: poprzez przekształcenie analogowych danych i dokumentów wytwarzanych przez instytucje publiczne w zasoby cyfrowe oraz udostępnienie w ich sieci poprzez utworzenie platform internetowych.
- 6.4.35.** Budowa dolnośląskich platform internetowych, tj. e-administracja, e-zdrowie, e-kultura, e-oświata i ich integracja z platformą informacyjną eDS.
- 6.4.36.** Budowa systemów obsługujących zintegrowane produkty turystyczne na Dolnym Śląsku.
- 6.4.37.** Wykształcenie kadry instytucji publicznych zdolnej do udostępniania, zarządzania i administrowania zasobami cyfrowymi.
- 6.4.38.** Budowa Dolnośląskiej Infrastruktury Informacji Przestrzennej.
- 6.4.39.** Budowa Dolnośląskiego Obszaru Rozwoju Technologii Informacyjno-Komunikacyjnych.
- 6.4.40.** Rozwój e-usług, m.in. w zakresie:
 - tworzenia i promowania mechanizmów elastycznych i aktywnych form zatrudnienia, przeciwdziałających wykluczeniu z rynku pracy;
 - stymulowania współpracy administracji publicznej z organizacjami sektora pozarządowego;
 - wspomaganie osób starszych i niepełnosprawnych, w tym usług uzupełniających system ochrony zdrowia;
 - monitorowanie i prognozowanie skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla zdrowia, życia, mienia i środowiska.

SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO – realizacja celów: 1, 3, 5, 6, 7, 8

Natomiast czynnikiem sprzyjającym rozwojowi innowacji jest ogromny potencjał intelektualny mieszkańców Dolnego Śląska i organizacji pozarządowych, świadczący o zdolności samoorganizacji i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

PRIORYTETY

- 7.1.1.** Rozwój demograficzny.
- 7.1.2.** Rozwój kapitału społecznego i obywatelskiego.
- 7.1.3.** Powstrzymanie odpływu młodych i wykształconych osób z regionu i stymulowanie procesów imigracji młodzieży.
- 7.1.4.** Kształtowanie i rozwój postaw obywatelskich wśród młodzieży.

PRIORYTETY	<p>7.1.5. Wsparcie dla promocji rodzin wielodzietnych.</p> <p>7.1.6. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu.</p> <p>7.1.7. Wykorzystanie potencjału osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>7.1.8. Wsparcie seniorów zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>7.1.9. Zapewnienie równego dostępu do usług związanych z korzystaniem z zasobów.</p> <p>7.1.10. Odbudowa zaufania w stosunkach społecznych, gospodarczych oraz wobec instytucji.</p> <p>7.1.11. Efektywne zarządzanie regionem poprzez mechanizmy partnerstwa i współpracy.</p>
KORZYŚCI	<p>7.2.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i partycypacji społecznej.</p> <p>7.2.2. Wzrost aktywności grup społecznych, zwłaszcza narażonych na wykluczenie.</p> <p>7.2.3. Wzmocnienie potencjału i doświadczenia seniorów.</p> <p>7.2.4. Wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej, w tym zwiększenie wewnątrzregionalnej mobilności i multimedialnej dostępności.</p>
KRYTERIA	<p>7.3.1. Aspekt demograficzny, zwłaszcza wsparcie dla pracujących rodziców z małymi dziećmi.</p> <p>7.3.2. Preferencje dla projektów przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu seniorów.</p> <p>7.3.3. Preferencje dla działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu.</p> <p>7.3.4. Preferencje dla partnerskich projektów o wysokim oddziaływaniu społecznym.</p> <p>7.3.5. Preferencje dla działań wzmacniających pozytywną tożsamość regionalną, w tym wartości rodzinne.</p> <p>7.3.6. Wykorzystanie potencjału endogenicznego obszarów integracji na rzecz rozwoju regionu.</p> <p>7.3.7. Poprawa efektywności ekonomicznej programów wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>7.3.8. Wielopoziomowa współpraca samorządów dolnośląskich.</p>
PRZEDSIĘ- WZIĘCIA	<p>SPOŁECZEŃSTWO</p> <p>7.4.1. Budowa sprawnego systemu zarządzania strategicznego regionem na bazie monitoringu i oceny rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego regionu.</p> <p>7.4.2. Budowa sprawnego długofalowego systemu wspierającego dzieciństwo i rodziny wychowujące dzieci, m. in. poprzez sferę usług publicznych dla w/w (np. przedszkola, infrastruktura rekreacyjna).</p> <p>7.4.3. Aktywizacja społeczno-zawodowa grup społecznych narażonych na wykluczenie społeczne bądź już doświadczających wykluczenia.</p> <p>7.4.4. Podejmowanie działań na rzecz aktywności społeczności lokalnych i rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności marginalizowanych.</p> <p>7.4.5. Realizacja działań mających na celu budowanie zintegrowanego systemu wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>7.4.6. Kształtowanie postaw społecznych i gospodarczych, tożsamości regionalnej, a także wzmacnianie więzi wspólnotowych i aktywności obywatelskiej mieszkańców regionu, w tym edukacja obywatelska dzieci i młodzieży.</p> <p>7.4.7. Rozwój systemu podnoszenia kompetencji kadr i instytucji zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.</p> <p>RYNEK PRACY</p> <p>7.4.8. Wspieranie i pobudzanie aktywności zawodowej mieszkańców regionu.</p> <p>7.4.9. Zwiększanie elastyczności rynku pracy w ramach modelu flexicurity.</p> <p>7.4.10. Zapewnienie dostępu do zatrudnienia osobom niezatrudnionym i poszukującym pracy.</p> <p>7.4.11. Wspieranie równości mężczyzn i kobiet oraz godzenia życia zawodowego i prywatnego, w szczególności wspieranie usług opieki na dziećmi do 3 roku życia i seniorami.</p> <p>MŁODZIEŻ</p> <p>7.4.12. Rozwijanie kompetencji młodych ludzi Dolnego Śląska niezbędnych do skutecznego funkcjonowania na nowoczesnym rynku pracy.</p> <p>7.4.13. Przeciwdziałanie wykluczeniu młodych z rynku pracy, wydłużanie perspektywy przydatności zawodowej.</p> <p>7.4.14. Rozwój wśród młodych ludzi postaw związanych z twórczym i aktywnym uczestnictwem</p>

**PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA**

w społeczeństwie obywatelskim.

7.4.15. Powołanie pokoleniowej instytucji wdrażającej ideę samorządności.

7.4.16. Wspieranie organizacji pozarządowych i osób pracujących z młodzieżą, także w obszarze edukacji pozaformalnej.

SENIORZY I OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

7.4.17. Stworzenie systemu wspierania osób z niepełnosprawnością i osób starszych.

7.4.18. Wsparcie i aktywizacja osób starszych.

7.4.19. Realizacja działań wspierających aktywność społeczną seniorów i przeciwdziałających ich wykluczeniu poprzez tworzenie lokalnych Ośrodków Aktywnego Seniora.

7.4.20. Program stypendialny dla osób niepełnosprawnych.

7.4.21. Znoszenie barier architektonicznych oraz przystosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych.

7.4.22. Wspieranie działań twórczych osób z niepełnosprawnością i poprawiających ich dostępność do dóbr kultury.

7.4.23. Rozwijanie infrastruktury służącej rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

7.4.24. Propagowanie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością wśród dzieci i młodzieży.

7.4.25. Realizowanie działań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

PARTNERSTWO

7.4.26. Wielopoziomowa współpraca samorządów dolnośląskich.

7.4.27. Aktywizacja podmiotów w realizacji działań służących rozwojowi regionu oraz wykorzystywanie partnerstwa publiczno-prywatnego, publiczno-publicznego, publiczno-społecznego i społeczno-prywatnego.

7.4.28. Wzmacnianie roli partnerów społecznych i gospodarczych w realizacji zadań publicznych.

7.4.29. Wsparcie i promocja partnerstwa społecznego, w tym sektora ekonomii społecznej oraz zwiększenie ich roli.

7.4.30. Zwiększenie roli sektora pozarządowego oraz organizacji pracodawców w przejmowaniu zadań publicznych i budowaniu gospodarki społecznej jako uzupełnienie głównego nurtu gospodarki i rynku pracy.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ – realizacja celów: 1, 3, 5, 6, 7, 8

W gospodarce Dolnego Śląska dominują przedsiębiorstwa z branż tradycyjnych, przy czym zauważalna jest ilościowa przewaga małych podmiotów gospodarczych, charakteryzujących się ugruntowaną pozycją rynkową. Sektor MŚP najczęściej wykorzystuje własne fundusze lub tradycyjne możliwości finansowania, tym samym nie wykazując gotowości do poszukiwania nowych technologii i przeznaczania środków na badania i rozwój. Na powolny rozwój innowacyjności regionu wpływa również ograniczona współpraca między regionalnymi partnerami instytucjonalnymi: samorządami terytorialnymi, uczelniami, ośrodkami wspierania biznesu i jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz przedsiębiorstwami i partnerami społecznymi. Natomiast czynnikiem sprzyjającym rozwojowi innowacji jest ogromny potencjał intelektualny mieszkańców Dolnego Śląska i organizacji pozarządowych, świadczący o zdolności samoorganizacji i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

PRIORYTETY

8.1.1. Intensyfikacja relacji gospodarka-nauka-samorząd.

8.1.2. Rozwój gospodarczy oparty o współpracę w ramach klastrów.

8.1.3. Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności.

8.1.4. Rozwój i upowszechnianie zwrotnych instrumentów finansowania przedsiębiorczości i innowacyjności.

8.1.5. Budowa regionalnych instytucji finansowych wspierających lokalną przedsiębiorczość.

8.1.6. Rozwój regionalnych specjalizacji gospodarczych i naukowo-badawczych.

8.1.7. Budowa regionalnych instytucji wspierających lokalną innowacyjność i wdrażanie innowacji.

8.1.8. Odbudowa części tradycyjnych branż lokalnego przemysłu.

KORZYŚCI

8.2.1. Wzrost dynamiki PKB.

8.2.2. Wzrost znaczenia MŚP w dolnośląskiej gospodarce, w tym w działalności eksportowej.

8.2.3. Zwiększenie nakładów prywatnych na działalność badawczo-rozwojową.

KORZYŚCI	<p>8.2.4. Wzrost innowacyjności dolnośląskich przedsiębiorstw.</p> <p>8.2.5. Wzrost udziału MŚP w PKB.</p> <p>8.2.6. Zwiększenie poziomu internacjonalizacji przedsiębiorstw.</p>
KRYTERIA	<p>8.3.1. Preferencje dla projektów kooperacyjnych i klastrowych.</p> <p>8.3.2. Projekty podnoszące innowacyjność i stymulujące przedsiębiorczość.</p> <p>8.3.3. Preferencje dla przedsiębiorstw innowacyjnych, zwłaszcza w branżach strategicznych z punktu widzenia rozwoju.</p> <p>8.3.4. Preferencje dla działań związanych z komercjalizacją wiedzy.</p> <p>8.3.5. Stymulowanie rozwoju nowych technologii i podnoszenie poziomu inwestycji w publiczne i prywatne badania i rozwój.</p> <p>8.3.6. Preferencje dla projektów wspierających internacjonalizację przedsiębiorstw, w szczególności MŚP.</p> <p>8.3.7. Preferencje dla projektów będących rezultatem współpracy środowiska naukowego i przedsiębiorców.</p> <p>8.3.8. Projekty wspierające rozwój potencjału gospodarczego regionu.</p> <p>8.3.9. Preferencje dla projektów wykorzystujących wynalazczość i racjonalizatorstwo.</p>
PRZEDSIĘ- WZIĘCIA	<p>8.4.1. Działania służące uruchamianiu nowych firm w regionie, z preferencją dla MŚP.</p> <p>8.4.2. Wsparcie dla rozwoju firm innowacyjnych i kreatywnych oraz rodzinnych także w obszarach peryferyjnych.</p> <p>8.4.3. Rozwój regionalnych instytucji finansowych finansujących przedsiębiorców.</p> <p>8.4.4. Rozwój i wykorzystanie mechanizmów i instrumentów inżynierii finansowej m.in. funduszu załączkowego w działaniach promujących i aktywizujących powstawanie nowych firm w regionie.</p> <p>8.4.5. Działania zmierzające do rozwoju istniejących firm w regionie poprzez wzrost ich konkurencyjności na rynku lokalnym, krajowym i zagranicznym.</p> <p>8.4.6. Budowa sieci powiązań gospodarczych w regionie, w tym wspieranie powstawania i funkcjonowania klastrów.</p> <p>8.4.7. Wsparcie instytucji stymulujących rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, w szczególności inkubatorów przedsiębiorczości, akademickich inkubatorów przedsiębiorczości i parków technologicznych oraz sieci tych instytucji.</p> <p>8.4.8. Stymulacja współpracy przedsiębiorstw z jednostkami badawczo-rozwojowymi i uczelniami w zakresie transferu i absorpcji innowacji oraz nowych technologii, w tym rozwój systemu stypendialnego w powiązaniu z badaniami stosowanymi.</p> <p>8.4.9. Rozwój unikalnej dla regionu infrastruktury badawczo rozwojowej dla przemysłu, np. toru testowego Instytutu Kolejnictwa w Żmigrodzie.</p> <p>8.4.10. Rozwój nowych technologii, w tym regionalnych specjalizacji naukowo-technologicznych, do których zaliczyć można: nauki chemiczne (w tym inżynieria materiałowa i nanotechnologie), nauki medyczne, biologię, biotechnologię i biomedycynę, farmaceutykę, nauki o żywności, mechanikę i automatykę, inżynierię wodną i lądową, nanofotonikę oraz technologie środowiskowe, pomiarowe, kosmiczne, mikronizowanych materiałów biologicznych i informacyjno-komunikacyjne na Dolnym Śląsku.</p> <p>8.4.11. Rozwój instrumentów wspierania przedsięwzięć konkurencyjnych i innowacyjnych gospodarczo.</p> <p>8.4.12. Wsparcie i promocja sektora ekonomii społecznej oraz zwiększenie jej roli w rozwoju społeczno – gospodarczym województwa.</p> <p>8.4.13. Wzmocnienie potencjału instytucji otoczenia biznesu i ich roli w rozwoju korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz realizacji zadań publicznych w porozumieniu z Samorządem Województwa Dolnośląskiego m. in. poprzez wspieranie i powierzanie zadań.</p> <p>8.4.14. Promocja idei społecznej odpowiedzialności biznesu.</p> <p>8.4.15. Wspieranie przystosowania pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian.</p> <p>8.4.16. Działania zmierzające do stymulacji procesów związanych z działalnością B+R przedsiębiorstw, np. poprzez PPP, wdrażania wyników prac B+R, kooperacji firm, głównie z sektora MŚP, w tym zakresie.</p> <p>8.4.17. Tworzenie korzystnych warunków do międzynarodowej współpracy gospodarczej przedsiębiorstw, wymiany doświadczeń i wykorzystywania modeli biznesowych.</p>

**PRZEDSIĘ-
WZIĘCIA**

- 8.4.18.** Stymulowanie, w porozumieniu z właściwymi samorządami lokalnymi, powstawania i rozwoju stref aktywności gospodarczej. Wspieranie działań na rzecz rozwoju Specjalnych Stref Ekonomicznych w rozwoju gospodarczym regionu.
- 8.4.19.** Opracowanie koncepcji specjalizacji istniejących agencji rozwoju i spółek Samorządu Województwa pod kątem realizacji Strategii i powierzenia im zadań wynikających ze specyfiki terytorialnej i subregionalnych uwarunkowań ekonomicznych.
- 8.4.20.** Wspierania efektywności energetycznej oraz wykorzystania OZE w przedsiębiorstwach, w tym w rolnictwie.
- 8.4.21.** Podnoszenie zdolności w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności MŚP np. poprzez wspieranie dyfuzji i adaptacji technologii, m.in. kluczowych technologii.
- 8.4.22.** Wsparcie dla lokowania przedsiębiorstw z sektora usług wyższego rzędu wykorzystujących wysoki potencjał kapitału ludzkiego.

7 | Monitoring SRWD i system wskaźników

Monitorowanie realizacji celów Strategii będzie się odbywało na podstawie przyjętego zestawu wskaźników. Wykazuje on spójność z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego i bazuje na systemie monitorowania Strategii Rozwoju Kraju 2020. Dla pełniejszego zobrazowania zachodzących procesów w wymiarze regionalnym wzbogacono go o dodatkowe wskaźniki, adekwatne do założonych celów strategicznych. Skonstruowany zestaw wskaźników pozwala na jednoznaczny, zrozumiały i przejrzysty monitoring zmian społeczno-gospodarczych, a także identyfikowanie dysfunkcji, wynikających z naturalnych procesów rozwojowych. Uwzględniając jednak dynamicznie zmieniające się megatrendy globalne dopuszcza się modyfikację zestawu wskaźników na etapie oceny śródkresowej, w tym stworzenie nowych, oryginalnych, opartych o badania eksperckie.

LP.	CEL	WSKAŹNIKI	Rok	Dolnośląskie	Polska
1.	Rozwój gospodarki opartej na wiedzy	Udział zatrudnionych w działalności badawczej i rozwojowej w liczbie pracujących ogółem (%)	2010	0,73	0,81
		Nakłady ogółem na działalność badawczą i rozwojową (% PKB)	2009	0,53	0,74
		Udział podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność badawczą i rozwojową w ogólnej liczbie podmiotów (%)	2010	33,7	24,4
		Udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób pracujących (%)	2010	7,0	6,1
		Jednostki badawczo-rozwojowe na 100 000 ludności	2010	5,0	4,6
2.	Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej	Liczba miast wojewódzkich, z którymi Wrocław jest połączony drogami szybkiego ruchu (autostrady i ekspresowe)	2011	3	--
		Łączna długość dróg wojewódzkich i powiatowych (km)	2011	10 681	144 777
		Łączna długość dróg ekspresowych (km)	2011	13,0	737,6
		Łączna długość autostrad (km)	2011	222,3	1 069,6
		Łączna długość czynnych linii kolejowych (km)	2011	1 779	20 228
		Udział ludności korzystającej z transportu zbiorowego w miastach (transport miejski) i w regionie (transport regionalny) w ogólnej liczbie mieszkańców (%)	2008	64,2	77,1
		Liczba pasażerów obsłużonych w porcie lotniczym Wrocław – przyjazdy i wyjazdy (mln)	2011	1,61	--
		Liczba stałych ograniczeń prędkości poniżej prędkości konstrukcyjnej na sieci kolejowej Województwa z podziałem na sieć: - samorządową - państwową	2014	11 349	-- --

LP.	CEL	WSKAŹNIKI	Rok	Dolnośląskie	Polska
3.	Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP	Udział podmiotów gospodarczych zatrudniających do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON (%)	2011	95,9	94,9
		Udział MŚP w wytwarzaniu PKB (%)	2010	45	48,4
		Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem (%)	2011	69,6	74,2
		Udział pracujących w sektorze usługowym w liczbie pracujących ogółem (%)	2011	59,2	56,7
		Udział pracujących w instytucjach otoczenia biznesu (działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości) w liczbie pracujących ogółem (%)	2011	4,4	3,9
		Instytucje otoczenia biznesu (działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz obsługa rynku nieruchomości) na 10 000 podmiotów gospodarczych	2011	1415	853
		Udział organizacji sektora non-profit prowadzących działalność gospodarczą oraz nie prowadzących odpłatnej działalności statutowej w liczbie organizacji ogółem (%)	2010	3,0	4,0
4.	Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem (%)	2010	4,93	6,91
		Zużycie energii elektrycznej w miastach na 1 mieszkańca (kWh)	2011	759	774
		Emisja zanieczyszczeń powietrza SO ₂ na 1 mieszkańca (kg)	2011	16,5	13,0
		Emisja zanieczyszczeń powietrza NO _x na 1 mieszkańca (kg)	2011	6,4	8,6
		Udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej w powierzchni ogółem (%)	2011	19	32
		Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w liczbie ludności ogółem (%)	2011	77,9	66,3
		Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (%)	2011	0,0041	00,20
5.	Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno - informacyjnych	Udział korzystających z łączy szerokopasmowych w ogólnej liczbie ludności (%)	2009	49,8	51,2
		Wydatki na technologie informacyjne (% PKB)	2010	1,5	1,7
		Wydatki na technologie telekomunikacyjne (% PKB)	2010	2,5	2,8
		Udział przedsiębiorstw posiadających stronę internetową w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem (%)	2011	64,8	64,7
		Udział przedsiębiorstw korzystających z wewnętrznej sieci komputerowej LAN w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem (%)	2011	75,2	71,5

LP.	CEL	WSKAŹNIKI	Rok	Dolnośląskie	Polska
		Udział produktów wysokiej i średniowysokiej techniki w produkcji sprzedanej w przemyśle (%)	2010	32,0	33,5
6.	Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników	Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	2011	12,5	12,5
		Udział bezrobotnych w wieku 25-34 lat w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych ogółem (%)	2011	27,8	29,3
		Saldo migracji zagranicznej (‰)	2011	-0,17	-0,12
		Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (%)	2011	15,5	20,8
		Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku powyżej 55 roku życia (%)	2011	35,1	47,4
7.	Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia	PKB na 1 mieszkańca (zł)	2009	38 395	35 395
		Średnie roczne tempo wzrostu PKB (%)	2011	1,4	1,5
		Frekwencja wyborcza – wybory samorządowe (%)	2010	45,22	47,32
		Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (zł)	2011	3 587	3 625
		Ludność korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej na 10 000 ludności	2011	445	528
		Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	2011	5,6	4,7
		Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw (%)	2011	68,1	68,7
8.	Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne	Udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w tej grupie wiekowej (%)	2010	65,3	64,6
		Średnia liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów przypadająca na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu	2010	11	10
		Zdawalność matur (%)	2012	82,8	86,0
		Studenci szkół wyższych na 10 000 ludności	2011	557	455
		Słuchacze studiów podyplomowych na 10 000 ludności	2011	48,7	48,8

Monitorowanie stanu rozwoju województwa pozwoli na reagowanie i dostosowywanie działań prorozwojowych oraz interwencyjnych adekwatnie do pojawiających się wyzwań. Dobry monitoring jest gwarantem adaptacyjności i skutecznej realizacji celów zawartych w Strategii. Odniesieniem dla oceny zachodzących zmian będzie nie tylko stan wyjściowy, określony danymi statystycznymi, ale także wartości założone a priori jako stan, do którego zmierzamy. Zgodnie z powyższym realizacja poszczególnych celów niniejszej Strategii powinna być ukierunkowana na osiągnięcie następujących wskaźników docelowych:

Dla CELU 1 – **Rozwój gospodarki opartej na wiedzy**

- wzrost nakładów na działalność badawczą i rozwojową do poziomu 3% PKB;
- wzrost udziału podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność B+R do poziomu 41%.

Dla CELU 2 – Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej

- objęcia całego zamieszkałego obszaru województwa dolnośląskiego izochroną 30 minut odległości od istniejących i projektowanych obecnie autostrad i dróg szybkiego ruchu;
- wzrost liczby obsłużonych pasażerów w porcie lotniczym Wrocław do 5 mln osób.

Dla CELU 3 – Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP

- wzrost udziału MŚP w wytwarzaniu PKB do poziomu 55%;
- wzrost udziału osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem do poziomu 75%.

Dla CELU 4 – Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa bezpieczeństwa

- obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza SO₂ do poziomu 13 kg na 1 mieszkańca i NO_x do poziomu 5 kg na 1 mieszkańca;
- wzrost udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w liczbie ludności ogółem do poziomu 85%.

Dla CELU 5 – Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno-informacyjnych

- wzrost wydatków na technologie telekomunikacyjne do poziomu 8,5% PKB;
- wzrost udziału korzystających z łączy szerokopasmowych w ogólnej liczbie ludności do poziomu 75%.

Dla CELU 6 – Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników

- obniżenie stopy bezrobocia rejestrowanego do poziomu 7%;
- wzrost wskaźnika zatrudnienia;
 - osób w wieku powyżej 55. roku życia do poziomu 40%;
 - osób niepełnosprawnych do poziomu 26%.

Dla CELU 7 – Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia

- zwiększenie średniego rocznego tempa wzrostu PKB do poziomu powyżej 4,0%;
- wzrost wartości PKB na mieszkańca do wysokości 115% średniej krajowej;
- wzrost średniej długości życia o co najmniej 1 rok.

Dla CELU 8 – Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne

- objęcie 90% dzieci w wieku 3-5 lat wychowaniem przedszkolnym;
- wzrost zdawalności matur do poziomu 88%;
- uzyskanie przez co najmniej jedną wyższą uczelnię w regionie miejsca w rankingu shanghaiskim (ARWU).

Podsumowanie

Przedstawiona Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 została przygotowana z uwzględnieniem wniosków otwartej dyskusji publicznej. W pozyskaniu informacji i sprecyzowaniu kierunków rozwoju szczególną rolę odegrały subregionalne fora dyskusyjne tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz debaty z udziałem partnerów społecznych, naukowców i przedsiębiorców.

Projekt Strategii został poddany konsultacjom społecznym, które odbyły się we wszystkich powiatach Dolnego Śląska. Takich spotkań o charakterze debaty publicznej zostało zorganizowanych ponad sześćdziesiąt. W największych miastach regionu (we Wrocławiu, Legnicy, Jeleniej Górze i Wałbrzychu) miały miejsce konferencje, a w Zgorzelcu i Kudowie Zdroju dwa spotkania transgraniczne z udziałem przedstawicieli Republiki Federalnej Niemiec i Republiki Czeskiej. W trakcie tych bezpośrednich spotkań zostało zgłoszonych ponad sześćset uwag i wniosków. Informacja o rozpoczęciu konsultacji społecznych i możliwości składania uwag pojawiła się również na portalu społecznościowym. Informacje o kolejnych spotkaniach konsultacyjnych dotarły w ten sposób do kilku tysięcy Dolnoślązaków. Konsultacje prowadzone były także poprzez stronę internetową Urzędu Marszałkowskiego. Za pomocą specjalnie stworzonego formularza on-line zostało zgłoszonych około pięciuset wniosków. W sumie Zespół Roboczy ds. Strategii rozpatrzył 2095 uwag i wniosków.

Bazą dla opracowania niniejszego projektu Strategii był projekt ekspercki Strategii Rozwoju Dolnego Śląska 2020 z dnia 30 lipca 2012 r., przygotowany przez Wrocławską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. pod redakcją prof. Janusza Zaleskiego, a także prace zespołu ekspertów pod kierownictwem dr Jerzego Tutaja w składzie: prof. Roman Galar, prof. Mirosława Klamut, Sławomir Najnigier, Grzegorz Roman, prof. Jan Waszkiewicz, prof. Antoni Jeżowski, prof. Janusz Zaleski.

Ostateczny kształt dokumentu opracował zespół: Magdalena Bednarska-Wajerowska, dr Magdalena Belof, dr Elżbieta Berezowska, dr Maciej Borsa, dr Mieczysław Ciurla, Karolina Drewnicka, Artur Harc, Przemysław Malczewski, dr Jerzy Tutaj, Miłosz Zankowski, dr Maciej Zathej, przy znaczącej współpracy zespołu Wojewódzkiego Biura Urbanistycznego we Wrocławiu.

WYKAZ SKRÓTÓW:

B+R – prace badawczo-rozwojowe

DŚ – Dolny Śląsk

EOG – Europejski Obszar Gospodarczy

EU-USA – Europa/Stany Zjednoczone Ameryki

LGOM – Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy

MŚP – małe i średnie przedsiębiorstwa

OF – obszary funkcjonalne

OSI – obszary strategicznej interwencji

PKB – produkt krajowy brutto

ppp – partnerstwo publiczno-publiczne

PPP – partnerstwo publiczno-prywatne

pps – partnerstwo publiczno-społeczne

PZPWD – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

RP – Rzeczpospolita Polska

SRWD – Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020

UE – Unia Europejska

UMWD – Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

WBU – Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu

WDB – wartość dodana brutto